

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Resocializační koncept výchovy Centra don Bosco

Bc. Jitka Uchytlová

Diplomová práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jitka Uchytlová**
Osobní číslo: **H16417**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Resocializační koncept výchovy salesiánského centra Don Bosco**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce analyzuje resocializační koncept výchovy salesiánského centra Don Bosco. V teoretické rovině se zaměřuje na vymezení vybraných sociálně patologických jevů, představuje poruchy chování jako sociální fenomén současnosti a prezentuje základní edukační projekty centra se zaměřením na sociální rehabilitaci, doprovázení, na kurzy přípravy na život a nácvik každodenních činností při víkendových kurzech. V neposlední řadě je představen i koncept preventivní pomoci mladým lidem a jejich rodinám. Empirická část práce bude zaměřena na výzkum analyzující výše uvedené resocializační strategie. Dominantní výzkumnou strategií bude kvalitativní výzkum za použití triangulace (rozhovoru, pozorování a obsahové analýzy). Výsledky výzkumu obohatí teorii a praxi resocializační pedagogiky a napomohou k eliminaci negativních důsledků při přechodu dětí a mladistvých po ukončení ústavní výchovy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BOSCO, T. Dej mi duši: salesiánská tradice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 222 s. ISBN 80-7192-882-8.
- JEDLIČKA, R. a kol. Děti a mládež v obtížných životních situacích. 1. vyd. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
- KALEJA, M. Základy etopedie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013, 74 s. ISBN 978-80-7464-271-5.
- MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
- ROBERTSON, S. Youth Clubs, Association, Participation, Friendship and Fun! Dorset: Russell House Pub., 2005. ISBN 1-903855-38-1.
- ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce:

31. března 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2018

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 3. 2018

.....

Bc. Jitka Uchytlová

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za odborné vedení, podněty, cenné rady a v neposlední řadě také za ochotu a trpělivost při psaní této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala prof. PhDr. Pavlu Mühlpachrovi, Ph.D. za možnost konzultací a také za podněty, které mi v průběhu práce poskytoval. V neposlední řadě bych ráda poděkovala všem svým participantům za jejich vstřícnost a ochotu se mnou spolupracovat.

ANOTACE

Diplomová práce se zaměřuje na způsob a metody práce s mládeží z institucionální a pěstounské péče v Salesiánském klubu mládeže, z.s. Centrum don Bosco. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část prvotně představuje osobu dona Bosca a jeho preventivně výchovný systém. Následně jsou popsány pojmy jako socializace, sociální normy, sociálně patologické jevy spolu s poruchami chování a následně je zobrazen pojem resocializace. Dále je zde zobrazen systém institucionální péče a pěstounské péče společně s jejich riziky.

Empirická část je zaměřena na výzkum, který byl realizován v Centru don Bosco, formou kvalitativního výzkumu. Cílem tohoto výzkumu je zobrazit činnost Centra don Bosco, jehož cílovou skupinou jsou děti a mládež z institucionální péče a pěstounské péče. Výzkum byl proveden pomocí triangulace metod, která se skládá z polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky Centra don Bosco a jejich klienty, zúčastněného pozorování a obsahové analýzy dokumentů.

KLÍČOVÁ SLOVA

salesiáni, socializace, resocializace, mládež, preventivně výchovný systém

TITLE

Resocialising concept of education in Salesians center Don Bosco

ANNOTATION

The diploma thesis is focused on the way and methods of working with youth from institutional and foster care in Salesian Center Don Bosco in Pardubice. Diploma thesis is divided into the theoretical and practical part. The theoretical part initially represents Don Bosco as a person and preventive education system. Consequently, concepts such as socialization, social norms, social pathological phenomena along with behavioural disorders are described, followed by the concept of resocialization. At the end of the theoretical part is shown the system of institutional care and foster care together with their risks.

Empirical part is focused on the research, which was conducted at the Center of Don Bosco, in the form of qualitative research. This research analyzes the activities of the Center Don Bosco which has as a target group children and young people from institutional care and foster care. The research was conducted using triangulation methods, consisting of semi-structured interviews with Center staff and their clients, attended observations and content analysis of documents.

KEYWORDS

Salesians, socialization, resocialization, youth, preventative educational system

SEZNAM ZKRATEK

CAN – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child Abuse and Neglect)

CNS – Centrální nervová soustava

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	8
OBSAH.....	Chyba! Zázložka není definována.
ÚVOD.....	11
1 DON BOSCO A JEHO PREVENTIVNÍ SYSTÉM.....	12
1.1 Život Dona Bosca.....	12
1.2 Salesiáni v České republice	15
1.3 Preventivní systém Dona Bosca.....	16
2 SOCIALIZACE V ŠIRŠÍCH SOUVISLOSTECH.....	23
2.1 Socializace	23
2.2 Sociální normy	27
2.3 Poruchy chování.....	28
2.3.1. Neagresivní poruchy chování	29
2.3.2. Agresivní poruchy chování.....	31
2.4 Sociálně patologické jevy	32
2.4.1. Agresivita a násilí.....	32
2.4.2. Kriminalita a delikvence.....	34
2.4.3. Sociálně patologické jevy spojené s prostředím rodiny	36
2.4.4. Závislostní chování	38
2.5 Resocializace	41
3 INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE.....	45
3.1 Ústavní a ochranná výchova.....	45
3.2 Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.....	46
3.3 Rizika ústavní výchovy a ochranné výchovy	49
3.4 Jiné formy péče o dítě	52
4 EMPIRICKÁ ČÁST.....	57
4.1 Metodologie výzkumného šetření.....	57

4.2	Salesiánský klub mládeže, z.s. Centrum Don Bosco Pardubice	60
4.3	Vyhodnocení analýzy dat a interpretace výsledků výzkumu - Pracovníci.....	65
4.4	Vyhodnocení analýzy dat a interpretace výsledků výzkumu – Klienti.....	75
	DISKUZE	86
	ZÁVĚR.....	91
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
	SEZNAM PŘÍLOH.....	99
	SEZNAM TABULEK.....	100

ÚVOD

Výchova mladého člověka je velice obtížná, ale pro naši společnost nesmírně důležitá. Vždy ovšem tato výchova neprobíhá podle společností daných norem a tento člověk poté v dané společnosti není schopen řádně fungovat. Tato selhání ve výchově mladých lidí jsou součástí naší společnosti již dlouhou dobu a plně je vyřešit je takřka nemožné, jediné, co je možné, je zmírnit jejich příčiny a také dopady. V 19. století si tohoto faktu všiml turínský kněz Jan Bosco, který se v této záležitosti rozhodl provést pokrokové činy pro zlepšení životů mladých chlapců, kterým dal domov a pomohl jim se rozvíjet skrze lásku, víru a rozum. Výsledkem jeho snažení byla výchova mládeže v dobré křesťany a čestné občany. Dále don Bosco položil základy vzniku řeholnímu společenství Salesiánů, kteří představují pokračovatele díla dona Bosca, tedy péči o znevýhodněnou mládež z institucionální péče a pěstounské péče. Činy dona Bosca nebyly zapomenuty a mnohá společenství jeho preventivně výchovný systém aplikovala a také přetransformovala, aby byl účinný i 150 let po jeho vytvoření. Předkládaná práce se bude zabývat činností Salesiánského klubu z. s. Centrum don Bosco, který se snaží jít ve šlépějích svého zakladatele a pomáhá mladým lidem z ústavní či ochranné výchovy, pěstounské péče a krizových rodin na cestě jejich životem. Práce je rozdělena na teoretickou část a dále na empirickou část.

Teoretická část je členěna celkově do tří kapitol, které se zaměřují na vymezení základní terminologie a konceptů. Začátek práce je věnován Donu Boscovi a jeho preventivně výchovnému systému. Následně je v druhé kapitole zobrazen proces socializace spolu s pojetím norem. Dále jsou v této kapitole představeny poruchy chování a sociálně patologické jevy, závěr této kapitoly přibližuje pojem resocializace. Poslední kapitola v teoretické části práce je zaměřena na zobrazení systému institucionální péče, tedy ústavní či ochranné výchovy, a také je zde uvedena pěstounská péče spolu s jejich riziky.

Empirická část, které je věnována čtvrtá kapitola, obsahuje zvolenou metodiku, cíl a výzkumné otázky. Vzhledem k tématu diplomové práce bude zvoleno kvalitativní pojetí výzkumného šetření, a to s použitím polostrukturovaného rozhovoru s pracovníky Centra don Bosco a také s klienty Centra, dále bude využito zúčastněného pozorování a obsahové analýzy dokumentů, dojde tedy k triangulaci metod. Analýza získaných dat bude zpracována pomocí otevřeného kódování. Cílem výzkumného šetření je zobrazit metody a práce Salesiánského klubu, z. s. Centra don Bosco, včetně nastínění programů, které Centrum využívá při práci s mladými lidmi z ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče.

1 DON BOSCO A JEHO PREVENTIVNÍ SYSTÉM

V průběhu dějin společnosti se objevovaly různé způsoby, jak vyřešit problém opuštěné mládeže, kteří se mnohdy ocitli sami a museli si vyvinout různé způsoby obživy a způsoby, jak přežít. Způsoby, jež zahrnovaly sociálně patologické jevy. V 19. století se do problematiky opuštěné a problematické mládeže zapojil Jan Bosco, který vytvořil preventivně výchovný systém. V následující kapitole bude představena osoba Jana Bosca (později Dona Bosca) a dále také budou nastíněny základní principy preventivně výchovného systému. Na závěr bude představeno řeholní společenství Salesiánů.

1.1 Život Dona Bosca

Don Bosco, vlastním jménem Jan Melichar Bosco, se narodil 16. srpna 1815 v osadě Becchi v Itálii. Pocházel z chudé rolnické rodiny. Rodiče Bosca byli Francesco Bosco a Markéta Bosco. Jan měl také dva bratry, Josefa a Antonína (dále jeden nevlastní bratr z dřívějšího manželství otce Francesca). Když byly Janovi dva roky, jeho otec zemřel a hlavou rodiny se stala Janova matka Markéta (Bosco, 2007:14).

Výchovné působení své matky Bosco popisoval jako vyvážený vztah mezi mateřskou láskou a pevným vedením, který měl nahradit nepřítomnost otce. Projevovala velikou schopnost adaptace, jelikož synové byli rozdílné povahy (Antonín - vznětlivý cholerik, Josef - klidný a mírný). Její osoba vyzařovala pokoj, vyrovnanost, sebeovládání a mírnost. Ve své výchově neužívala fyzických trestů (ovšem jako upomínku takové možnosti nechávala v obytné místnosti rákosku). Pokud pochybili, s láskou je napomínala a pokud došlo k potrestání, vždy se snažila, aby i během trestu synové cítili z její strany lásku k nim (Dřímál, 2013:8).

Svým synům se snažila předat hodnoty dané doby (Itálie 19. století) – smysl pro povinnost a poctivou práci, každodenní odvalu v tvrdém životě, přímost a čestnost, obětavost a sebekázeň, ale také štědrost a dobrotu. Markéta syny usměrňovala a vedla, nedocházelo ovšem k jejich utiskování. Byla si vědoma důležitosti her a zábavy (volného času), avšak volnost nebyla nekonečná (Bosco, Nanni, 2006:11-13). Ke svým synům se snažila být otevřená a také se snažila trpělivě zodpovídat všechny jejich otázky. Důležité místo v rodině měla diskuze (Bosco, Nanni, 2006:17).

Právě u Markéty můžeme hledat zárodek inspirace pro vytvoření preventivně výchovného systému Dona Bosca – rozum, náboženství, laskavost (Bosco, Nanni, 2006:11-13).

Studium Jana Bosca

Jelikož pocházel Jan Bosco z chudé rodiny, nemohl se plně věnovat svému studiu a musel pomáhat s prací na poli. Číst, psát a počítat se naučil ve vesnické škole v Capriglio, kde se stal jeho učitelem a vzorem don Calosso, který brzy umírá a Janu Boscovu se na čas uzavírá možnost se vzdělávat (Bosco, 2007:30).

Když bylo Janu Boscu devět let, zdál se mu sen, který značně ovlivnil jeho budoucí volbu své životní cesty. Ve svém snu se ocitl na dvorku spolu s dalšími hochy, kteří kleli. Hrubou silou se je chtěl pokusit umravnit. Zabránila mu v tom jistá osoba, která mu řekla: „Bitím přítele nezískáš“ (tato postava měla představovat Ježíše), dále se ve snu objevila Panna Marie, která proměnila děti pobíhající po dvorku v divokou zvěř a následně v beránky. Jan Bosco nerozuměl významu, který mu žena předkládala, Panna Marie mu ovšem řekla: „Až přijde čas, všechno pochopíš“ (Bosco, 2007:17-18).

Později ve svých 16 letech nastoupil do gymnázia v Chieri, ale kvůli nedostatečnému předešlému studiu byl zapsán do nižšího ročníku. Vše díky své pili brzy dohonil (Bosco, 2007:35-37). Po ukončení středního studia započal v roce 1835 navštěvovat kněžský seminář. Zde se ovšem setkal s represivním stylem výchovy spočívající v kázni a strohých vztazích. Díky této zkušenosti byl rozhodnutý, že tento styl výchovy není pro práci s mladými lidmi ideální a chtěl v budoucnu činit odlišněji. Kněžský seminář ukončil v roce 1841, kdy byl vysvěcen na kněze a stal se „*otcem ne podle krve, ale skrze ducha srdce*“ (Bosco, Nanni, 2006:34). Záhy po vysvěcení dostal Don Bosco nabídku stát se vychovatelem v zámožné rodině, stát se kaplanem v Murialdu, anebo se stát vikářem na své rodné farnosti Castelnuovo. Pro žádnou z těchto nabídek se ovšem nerozhodl. Na následující tři roky se rozhodl zapsat do turínského Církevního konviktu pro kněze, kde započal svůj apoštolát. Navštěvoval věznice, kde mladým lidem poskytoval duchovní rozhovory, dával jim potřebnou útěchu a neposledně prováděl kázání a také pravidelně zpovídal ty, kteří projeví zájem (Bosco, 2004:107-108).

Životní zlom

Do doby v Turíně (1941) je také datován zlom v „profesním“ zaměření Dona Bosca. Při mši v Turíně se setkává s chlapcem, Bartolomějem Garellim, který přišel do sakristie. Kostelník se tohoto nevhledně vypadajícího chlapce snažil vyhnat, tomu ovšem Bosco zabránil slovy: „*Je to můj přítel*“ (Bosco, Nanni, 2006:52).

Při rozhovoru s Bartolomějem se Don Bosco dozvídá o jeho osudu (sirotek bez vzdělání) a rozhodne se pro pomoc tomuto chlapci. Postupně se k Bartolomějovi připojují jiní chlapci a je možné hovořit o zárodku preventivního systému Dona Bosca (Bosco, Nanni, 2006:51-53). V rámci schůzek s hochy se zaměřoval na výuku katechismu (výuka byla formou dialogu), vytvoření přátelského vztahu a nikdy také nezapomínali na modlitbu „zdravas Maria“. Později Don Bosco k „výuce“ připojil tolik nutnou zábavu. Don Bosco nikdy nezapomínal, že jsou to stále chlapci, kteří jsou rozverní a že ve svém každodenním životě potřebují složku zábavy. Pro své chlapce vymýšlel různé hry, výlety ale také závody a loterie (Bosco, Nanni, 2006: 182).

Don Bosco pro konání oratoří zprvu marně hledal prostor. Chlapci, byli živí a hluční, a proto byli z prvního útočiště (místnost zasvěcená Františku Saleskému, která sloužila jako kaple) vykázáni. Prvním domem se jim v roce 1946 stává kůlna ve Valdocu, ze které později vznikla oratoř (Bosco, 2007:130).

Bosco věřil, že při odvedení mládeže z rizikového prostředí (takové, kde se jedinci mohli dopouštět sociálně patologických jevů atd.) je možné tyto jedince řádně vychovat. Nově vzniklá oratoř se postupně zvětšovala, až na tomto prostranství vznikla dílna, kde se chlapci mohli učit řemeslo a později zde bylo vytvořeno středoškolské učení společně s internátem (Bosco, 2007:100).

Postupem dochází k rozšíření myšlenky Dona Bosca a vznikají skupiny mladých lidí, kteří se ztotožňují s Donem Boscem a chtějí se vydat stejnou cestou jako on. Roku 1847 vznikla předzvěst salesiánské řeholní rodiny – Družina svatého Aloise (Bosco, 2007:154). Prvním oficiálním Salesiánem se stal Michal Ruua, který v roce 1855 složil do rukou Dona Bosca slib chudoby, čistoty a poslušnosti. Stanovy Salesiánů Don Bosco ovšem začal psát až v roce 1857 (Bosco, 2007:222).

Dne 18. prosince 1859 úředně vzniká salesiánská kongregace a je uznaných prvních 14 (spolu s Donem Boscem) Salesiánů. O dalších 10 let později schvaluje Svatý stolec Zbožnou salesiánskou společnost. Název svého uskupení odvodili od svatého Františka Saleského, který představoval jejich duchovní vzor. Salesiánské společenství se přes různé strasti pomalu rozrůstalo (Bosco, 2007:222).

Roku 1875 se uskutečnil další zlom v životě Dona Bosca, tak i Salesiánů, a to počátek misijní činnosti. První cesty pod vedením dona Giovanniho Cagliera směřovaly do Jižní Ameriky, kdy se na tuto pouť vydalo prvních 10 misionářů. Dále jsou v roce 1879 započaty první misijní cesty do Patagonie, dále následovaly země: Uruguay, Brazílie, Chile a Ekvádor; misijní činnost byla vykonávána i ve Francii (město Nice). Misijní činnost má za následek světové rozšíření preventivního systému Dona Bosca a také rozšíření salesiánského společenství (Bosco, Nanni, 2006:89).

Mezi další rozšíření salesiánského kruhu patří v roce 1872 vznik kongregace Dcer Marie Pomocnice. Představenou se stala Marie Mazarellová, společně s ní dalších 10 dívek přijalo 5. srpna 1872 řeholní roucho a složily sliby (Bosco, 2007:222).

Don Bosco zemřel 31. ledna 1888 (Bosco, Nanni, 2006:87). Jeho odkaz ale zakořenil ve společnosti natolik, že i dnes můžeme sledovat výsledek jeho činnosti v podobě salesiánských středisek a salesiánských klubech mládeže, kde je preventivní systém aktivně využíván.

1.2 Salesiáni v České republice

Kongregace salesiánů Dona Bosca představuje mužské řeholní společenství, jehož členové žijí zasvěceným způsobem života.

Za zakladatele je považován Don Bosco, ke kterému se dodnes Salesiáni aktivně hlásí. Název vychází ze vzoru Dona Bosca, Františka Saleského. Salesiáni jsou jednou z částí tzv. salesiánské rodiny, do které dále patří: Dcery Panny Marie Pomocnice, Salesiáni – spolupracovníci, Volontárie Dona Bosca a nakonec také Salesiánské hnutí mládeže (Salesiáni Dona Bosca, © 2017, online).

V České republice byla salesiánská činnost zahájena v roce 1927. Prvním českým Salesiánem se stal P. Ignác Stuchlý, který získal mnohé zkušenosti při své práci v Itálii (Turín a Peroza) a Slovinsku (Lublana). Záhy poté byl vybudován první český salesiánský domov

v ústavu ve Frýštáku u Holešovic. Postupně vznikaly další domy v Ostravě, Praze-Kobylisích, Brně-Žabovřeskách, Pardubicích atd. V tomto období také docházelo k zakládání chlapeckých ústavů, které bychom dnes zařadili do kategorie domů mládeže. Dále se budovaly a formovaly domy pro přípravu budoucích Salesiánů spolu s prvními oratoři (Salesiáni Dona Bosca, © 2017, online).

V období 2. světové války docházelo k persekuci příslušníků salesiánského kongresu. Mnozí Salesiáni byli uvězněni či odvedeni do koncentračních táborů. Svou činnost ovšem nezastavili a pokračovali v ní i přes jim hrozící nebezpečí (Salesiáni Dona Bosca, © 2017, online).

Další neblahé období pro Salesiány nastalo při nástupu komunistického režimu v roce 1948. Řeholní činnost byla postavena mimo zákon, mnozí Salesiáni byli uvězněni a ostatním (či po jejich propuštění z vězení) bylo zakázáno vykonávat své povolání (pomoc mladým lidem). Nepříznivé podmínky v dobách komunistického režimu ovšem salesiánská tradice přečkala. Salesiánská činnost byla vykonávána v soukromých bytech či horských chatách. Dále se konaly akce pro malé skupiny (15-20 chlapců nebo dívek nazvané jako „Chaloupky“. Kněžská či jáhenská zasvěcení byla kvůli negativnímu postoji komunistického režimu prováděna tajně v Polsku či v NDR (Salesiáni Dona Bosca, © 2017, online).

Po roce 1989 pro Salesiány vyvstaly nové možnosti. V rámci restituce dochází k znovuzískání domů, které byly povětšinou ve špatném stavu a bylo nutné je opravit nebo najít jiné prostory pro vykonávání salesiánské činnosti. Činnost bylo také nutné adaptovat na změny ve společnosti. Salesiáni v této době také zakládají nakladatelství Portál (vydání mnohých významných pedagogických či psychologických děl), dále jsou u vzniku Vyšší sociálně – pedagogické a teologické školy JABOK v Praze, dále pomáhají vybudovat Teologickou fakultu na Jihočeské univerzitě atd. (Salesiáni Dona Bosca, © 2017, online).

Salesiáni i přes nepříznivé podmínky dokázali ve své práci vytrvat a dodnes praktikují činnost odkazující na svého zakladatele Dona Bosca.

1.3 Preventivní systém Dona Bosca

Vznik preventivního systému se datuje do období 19. století, kdy se Evropa vzpamatovávala z napoleonských válek a později z konfliktu Sardinie a Rakouska-Uherska. Tyto války měly za následek devastaci venkova spojenou s bídou a hladem. Mnohé rodiny byly nuceny odejít do měst, kde hledaly možné pracovní uplatnění. Odchodem ze svého

domova ovšem tyto rodiny ztrácely ochranu okolního prostředí. Život venkova se, stejně jako v dnešní době, lišil od života ve městě (Motto, 2005:25).

V 19. století v Itálii neexistoval pevný sociální systém, který by podporoval či ochraňoval sociálně slabší jedince. To mělo za důsledek vykořisťování sociálně slabších ze strany zaměstnavatelů (a i v jiných oblastech života). Nezaměstnanost byla jevem značně častým a stávalo se, že se mládež, která nebyla jinak zaneprázdněná (absence volnočasových aktivit), se shlukovala do „part“. Tyto skupiny se mnohdy účastnily protizákonných aktivit a poté byly vězeňským systémem (který v té době nerozlišoval mezi mladistvým a dospělým) potrestáni. Výkon trestu odnětí svobody na daného mladistvého neměl povětšinou nápravný vliv, spíše naopak (Bosco, 2004:102-103).

Don Bosco osudy těchto chlapců sledoval a rozhodl se pro zakročení. Teoretickou přípravu získal hlavně v Ústavu pro doškolení kněží (tento ústav vedli teologové Alois Guala a Josef Cafaso), kde se naučil důležitou dovednost – schopnost pozorovat a správně vyhodnocovat pozorované situace. Tedy pozorování následované předběžným navržením řešení spojené s rychlým uvedením do praxe. Svůj systém pomoci mladým chlapcům na základě svých zkušeností časem upravoval. Další průpravu získal absolvováním přednášek na turínské univerzitě (Bosco, 2004: 98).

Represivní vs. preventivní styl

Don Bosco rozlišoval 2 druhy výchovy – represivní a preventivní. Represivní styl výchovy, je podle Dřímala (2013: 20) založen na autoritářském vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným. Autorita – vychovatel – udává pravidla, kterým se vychovávaní musí bezpodmínečně podřídit. Je ustanovena kontrola, která sleduje dodržování daných pravidel. Pokud jsou dané směrnice porušeny, dochází k vymezení trestu. Dodržování pravidel je odměňováno – pro vyhnutí se trestu a naopak pro získání odměny je zde problém výskytu účelového chování.

K interakci mezi vychovatelem a vychovávaným dochází pouze při udílení příkazů, zákazů, trestů a při provádění kontroly nad dodržováním pravidel. U tohoto přístupu, nelze hovořit o blízkém vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným. Značnou nevýhodou tohoto stylu výchovy je nízký dlouhodobý dopad na jedince. Tento systém dokáže ochránit ohroženého jedince v daný kritický moment, ale nelze zde hovořit o nápravě. Jedinec po návratu či při odpoutání se od výchovného působení, často navazuje na svůj dřívější způsob

života. Výhodou v tomto systému je určitá přehlednost, kdy jedinec má přesně daná pravidla a ví, co za své chování může očekávat (Dřímál, 2013:20).

I přesto, že je preventivní systém podle Dřímala (2013:20) založen na důvěře a motivaci, Kaplánek s tímto přímo nesouhlasí a uvádí, že by preventivní systém neměl být založen čistě pouze na důvěře a motivaci, nýbrž i zde by měl být omezující rozměr (určitá bdělost). Don Bosco své svěřence vyváděl z mravně ohrožujícího prostředí (což může být interpretováno také jako omezení, a to v nesvobodě volby prostředí pro své vlastní působení) a dále jim poskytoval možnost seberealizace odpovídající jejich potřebám (rovina motivační) (Kaplánek, 2012:22-23).

Jsou zde také pravidla a určitá očekávání od vychovávaných, nejsou ovšem předkládána tolik autoritářsky jako u předešlého systému. Své místo má v tomto systému dialog. Vztahy mezi vychovatelem a vychovávanými jsou, oproti represivnímu stylu výchovného působení (které je možné nazvat jako strohé), podobné vztahům rodinným. Přítomností vychovatele se snaží předejít porušování pravidel. Mezi hlavní vlastnosti vychovatele má patřit laskavost a také trpělivost, jelikož musejí nutně počítat s nezkušeností a nerozvážeností jedinců, které vychovávají. Preventivní systém je oproti represivnímu náročnější na vychovatele – požaduje se u něj tvůrčí jednání. Nevýhodou tohoto systému je vyšší personální náročnost a také možná zneužitelnost z řad vychovávaných, jelikož nejdříve hledá příčiny nastalého problému vychovatel u sebe a svého jednání, a až po opakování daného problémového jevu hledá vinu u vychovávaného (Dřímál, 2013:18-20).

Jan Bosco pro své působení s ohroženou mládeží zvolil preventivního systému, který se mu jevil jako vhodnější a účinnější.

Základní pilíře preventivního systému

Při práci s mládeží v rámci preventivního systému, vypracoval Don Bosco systém pilířů, na kterých by měla výchova a celkové interakce s ohroženou mládeží stavět – rozum, víra v Boha (náboženství) a dále také láska (laskavost). Roviny preventivně výchovného stylu se různorodě prolínají.

Rozum

Prvním pilířem je podle Dona Bosca rozum. Bosco si byl vědom faktu, že na jedince působí mnoho výchovných činitelů, mezi které patří rodinné prostředí, školní prostředí,

pracovní prostředí, dále také studium a duchovní život. V případě studia není myšleno pouze rozšíření jedincových obzorů a získání základních poznatků, ale hlavně obohacení vnitřních hodnot člověka. Cílem studia podle Bosca není učenec vědom si svých ctností, bez znalostí jak žít spolu s druhými lidmi, nýbrž člověk po vykonání studia má být moudrý a hlavně zodpovědný za svou osobu a za své činy (Dřimal, 2013:28).

Na základě rozumové úvahy, tak i díky dialogu mezi vychovatelem a vychovávaným, by mělo podle Bosca docházet k dobrovolnému přijetí (ze strany vychovávaných) k faktům předávaných vychovatelem. Důležitým aspektem zde však je, že Bosco odmítá přístup, kdy je vychovatel nositelem pravdy, jako vhodné doporučuje hledání nejlepšího řešení (Dřimal, 2013:28).

Rozumnost výchovy netkví v udílení směrnic a následné kontrole jejich dodržování spojené s tresty a odměnami (toto Bosco neuznává jako vhodný styl výchovy), ale ve snaze vychovatele předat směrnice a pokyny tak, aby je vychovávaný uznal jako rozumné a přijal je za své (a v následujícím životě se jimi řídil) (Dřimal, 2013:28). Již z dob svého studia neuznával přístup tehdejších kněží, kteří byli odměřeni, proto chtěl, aby vychovávaní jedinci viděli vychovatele jako osobu přátelskou, otevřenou a důvěryhodnou (Bosco, 2004:49). Cílem rozumu ve výchově je vychování poctivého občana a dobrého křesťana, člověka s osobní zodpovědností (Dřimal, 2013:28).

U výchovy si také Bosco uvědomoval, že je nutné svůj přístup přizpůsobovat věku jedinců, které vychovává. Důležitým aspektem je také častý kontakt s mládeží, jelikož pokud vychovávající je určitý čas mimo mládež (myšleno, že s ní delší dobu nepracuje a není s ní v kontaktu) ztrácí schopnost jim porozumět (Dřimal, 2013:28).

Náboženství

Jako druhý pilíř stanovil Bosco náboženství. Náboženství, myšlené křesťanská víra, je pro Dona Bosca důležitým aspektem člověka. V roce 1881 se zúčastnil konference v Casale Monferrato, kde řekl: *„Užitečnost salesiánského díla zahrnuje tělo i duši člověka, společnost a náboženství a sahá až na věčnost. Týká se těla, protože slouží k zabezpečení stravy a oděvu pro tisíce chudých mladíků, kteří by bez této pomoci trpěli naprostou hlubokou nouzí, zůstali bez rodičů, příbuzných, tedy opuštění. Týká se duše, protože tito mladí dostanou vedle hmotného vybavení i náboženské vzdělání.“* (Dřimal, 2013:22).

Don Bosco viděl ve víře cestu a prostředek výchovy, proto bylo nutné vytvářet prostředí, kde by se mladý člověk s Bohem mohl setkávat. Vnímá také důležitý vztah mezi náboženstvím a rozumem, kdy jsou tyto dva aspekty stěžejní při práci s mládeží. Pokud spojíme rozum a víru, je podle Bosca možné dosáhnout svého výchovného cíle, tedy vychování poctivého občana, který svou činností přispívá k řádnému chodu společnosti (Kaplánek, 2012:30).

V náboženství spatřoval Don Bosco dva stěžejní aspekty důležité pro práci s ohroženou mládeží: „*Bůh je první a poslední smysl světa i života. A proto mladý člověk nemůže přispět ke své spáse, časné a hlavně věčné jinak, než ve vztahu bázně a lásky k němu*“ a druhý aspekt: „*Bůh je všemohoucí Pán, který všechno vidí a soudí, ale také Otec, který miluje a odpouští, daruje milost – pokoj duše, štěstí srdce a věčnou spásu.*“ (Dřímál, 2013:27).

Don Bosco považoval náboženskou víru za velice významnou pro člověka a stěžejní také byla při výchovném působení na své svěřence, ovšem nelze hovořit o tom, že by jim toto smýšlení jakýmkoliv způsobem vnucoval. I zde zdůrazňoval možnost svobodné volby: „*Nikdy nenuťte mladé k přijímání svátostí, ale zato je často povzbuzujte a umožněte, aby je mohli přijímat kdykoliv a snadno*“ (Kaplánek, 2012:33-34). Tento aspekt je více aktuální v dnešní době, kdy do středisek a center zabývající se prací s ohroženou a problematickou mládeží nechodí věřící. Absence víry v křesťanství nesmí ovšem představovat překážku pro pracovníka těchto pracovišť. Jedinec, který do centra dochází, si může cestu k víře najít, nebo pracovník díky diskuzím objeví jiný aspekt víry (víra v něco jiného nežli křesťanství, ale náboženství se podobající).

Laskavost

Posledním a neméně důležitým aspektem v preventivním systému Dona Bosca je pilíř laskavost (láska, dobrota). Don Bosco se se svými svěřenci snažil navodit téměř otcovský či bratrský vztah, který by bez laskavého přístupu nemohl vzniknout. Jak bylo zmíněno výše, Don Bosco nevnímal fyzický trest jako účinný výchovný prostředek. Trest napomáhá k zničení přátelského vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným, tento pozitivní vztah mezi nimi je poté nahrazen strachem. Pokud jedinec ke svému vychovateli nemá důvěru, není možné, aby práce byla považována za efektivní – chování, které se u svěřence vyskytuje, je spíše účelové, nelze hovořit o činech konaných z přesvědčení daného jedince. Účelové

jednání jedinců představuje obranu proti trestu (respektive strachu před trestem). Po ukončení výchovného působení vychovatele si z tohoto období vychovávaný jedinec odnese jen málo (Dřimal, 2013:30).

Pokud je ovšem vztah mezi vychovatelem a vychovávaným na rovině přátelské, společně s dialogem, laskavostí a neposledně také s trpělivostí, může ze strany vychovávaného dojít k procesu uvědomění si, rozdílu mezi svým předešlým chováním (hodnoceným jako nesprávným) a chováním od něj očekávaným (Boscův cíl – poctivý občan, dobrý křesťan) (Dřimal, 2013:30).

Motto (2005:76-78) vnímal Boscovu laskavost ve třech dimenzích. Prvně je laskavost představena na teologickém základě. Laskavost zde reflektuje lásku Boha, který má pro každého člověka plán. V průběhu cesty člověka mu Bůh pomáhá uvědomit si svůj osobní význam, ukazuje člověku směr cesty, ale také mu odpouští pochybení. Druhá dimenze představuje laskavost jako reálnou lásku. Láska v podobě citlivosti, srdečnosti a náklonnosti. Láska, která je trpělivá (počítá s nezralostí a nestálostí svých svěřenců).

Nakonec Motto uvádí poslední dimenzi laskavosti v podobě intenzivní pedagogické lásky. Láska má silný výchovný potenciál (jak již bylo uvedeno výše), pokud je mezi svěřenci a vychovatelem pozitivní vztah, vykonaná výchovná činnost je efektivnější nežli činnost pod hrozbou trestu (strachu). Don Bosco věří, že pro zlepšení chování mladých lidí velice pomůže, pokud mají pocit, že jsou milováni (v době výchovného působení tuto rodinnou lásku zprostředkovává vychovávající, později po ukončení výchovného působení přejímá tuto roli Bůh) (Motto, 2005:76-78).

V práci Dona Bosca je podle Kaplánka (2012:24) možné spatřovat dvě základní roviny. První je rovina pedagogická. Bosco se skrze křesťanské principy snaží své svěřence vychovat. Cílem výchovy, jak již bylo výše zmiňováno, byl poctivý občan a dobrý křesťan. Druhou rovinou Boscova působení je rovina sociální, kdy pomáhal řešit sociální problémy (nezvladatelná mládež s poruchami chování a také s projevy sociálně patologických jevů). Mládež vyjmul z rizikového prostředí, dal jim šaty, potravu a svým působením pomohl této mládeži začlenit se zpět do společnosti a vést řádný život.

Odkaz Dona Bosca je možné spatřovat ve fungování Salesiánského klubu mládež z. s. Centrum don Bosco, které ho vnímá jako svého myšlenkového zakladatele. Aktivně se k učení Dona Bosca hlásí a využívají jeho preventivně výchovný systém spolu s dalšími

moderními metodami práce s mládeží, která je jejich cílovou skupinou, tedy děti a mládež, z institucionální péče a pěstounské péče a dále z ohrožených rodin. Centrum celkově využívá 4 programy (Kurzy příprava pro život, Sociální služba Sociální rehabilitace Doprovázení, Na vlastní nohou, Dny pro dětské domovy), kterými se snaží pokrýt potřeby svých klientů. Dále bude Centrum podrobněji popsáno v empirické části práce, na základě získaných informací ze zúčastněného pozorování a obsahové analýzy, kdy budou použity dokumenty Výroční zpráva 2016, webové stránky Centra don Bosco a dále také metodiky vytvořené pracovníky Centra.

V následující kapitole bude popsán proces socializace, jelikož chlapci, o které se Don Bosco (později cílová skupina Centra don Bosco) staral, měli narušenou socializaci, ve které si zosobili společensky nekonformní normy a hodnoty a často se u nich vyskytovaly sociálně patologické jevy a poruchy chování. Tyto termíny budou spolu i s pojmem resocializace zobrazeny v následující kapitole.

2 SOCIALIZACE V ŠIRŠÍCH SOUVISLOSTECH

V následující kapitole budou popsány oblasti, které jsou při práci s rizikovou mládeží důležité. Za rizikovou mládež budeme stejně jako Matoušek považovat mládež, u které byly v období dospívání v důsledku biologických, psychických, sociálních a kulturních předpokladů a vlivů zformovány podmínky pro chování, které tyto mladé lidi ohrožují na zdravém psychickém a sociálním vývoji. Společnost, která tuto mládež obklopuje, navíc toto chování vnímá jako ohrožující (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010:248).

2.1 Socializace

Socializace je jedním ze základních pojmů při studiu společnosti. Můžeme říci, že každý jednotlivec prošel (a stále prochází) procesem socializace, ovšem u každého probíhal jiným způsobem a za jiných okolností. Koťa uvádí obecnou definici socializace jako přechod od tvora biologického k tvorbu biologicko-sociálnímu, kdy má na tento proces formování osobnosti vliv řada vnějších podnětů (mezi které počítá i výchovu), které zahrnují téměř vše, co daného člověka obklopuje – příroda, rodinné či společenské klima, lidé, demografický a kulturně – hospodářský charakter obce, kde se daný člověk v procesu socializace nachází a patří sem i náhodné vlivy (Koťa in Jedlička, 2004:15).

Nutné zmínit, že socializaci není možné přesně časově vyhranit, tento proces je součástí našeho celého života. Začíná naším narozením (kdy je ovšem prvotně nutný biologický vývoj, který je v prvních týdnech našeho života primární, ale socializace je i v těchto raných dobách naší součástí) a je možné říci, že proces socializace je ukončen naší smrtí. Důvod, že je socializace v našem životě od narození do smrti, je například ten, že se neustále musíme přizpůsobovat změnám ve společnosti, učit se novým sociálním dovednostem nebo ten, že se naše sociální role mění atd. Z toho důvodu nás proces socializace doprovází po naší celé cestě životem (Jedlička, 2015:10).

V rámci socializace dochází podle Koťi (in Jedlička 2015:13) ke kulturní transmisi, tedy k přenosu hodnot, norem, způsobu uvažování, vzorců jednání z jedné generace na druhou. Autor zde ovšem opomenul vliv vrstevníků na průběh socializace, kdy může docházet k vytvoření různých subkultur, které se mohou lišit ve sférách hodnot, norem či vzorců jednání. V průběhu socializace je také utvářena a formována vlastní identita jedince.

Proces socializace, ač je těžké ho jakýmkoliv způsobem ohraničit, je možné rozdělit na 3 etapy (u kterých je vždy nutné mít na mysli individualitu).

Primární socializace

Primární socializace, někdy nazývaná také jako dětská socializace, probíhá od narození do přibližně šestého roku dítěte. V tomto období dochází ke vstípení si základních norem, které může jedinec vnímat neměně do konce života (ale ovšem se mohou měnit). V průběhu primární socializace je daný jedinec plně závislý na svém okolí. V důsledku vytvoření silných vazeb v průběhu primární socializace, jsou předávané hodnoty a normy pevně internalizovány. Činitelem primární socializace je povětšinou nukleární rodina nebo rodina (či velmi blízká osoba) danému jedinci nejbližší, částečně na proces mají vliv i širší příbuzenské skupiny. Proces primární socializace probíhající v kruhu rodiny je ukončen (přechází na sekundární socializaci) s uzavřenou individualizací jedince (Oudová, 2014:44).

Sekundární socializace

Po ukončení primární socializace následuje proces sekundární socializace, kdy je jedinec již osobou, která prošla socializačním procesem a nyní je stavěn do nových oblastí objektivního světa společnosti, ve kterém se pohybuje. Při tomto procesu je nutná sociální interakce mimo svou rodinu (Oudová, 2014:44). Mezi významné činitele v tomto období patří vrstevníci socializovaného jedince, různé instituce (škola, instituce volnočasových aktivit, kluby...) (Heluse, 2007:135). V průběhu sekundární socializace začíná jedinec rozhodovat sám za svoji osobu a toto období je také spojováno s počátečním přijímáním odpovědnosti za své volby a činy. Dochází také k přehodnocování dříve nabytých hodnot a norem (nejvíce v období puberty a adolescence), může dojít k jejich zhodnocení a k výsledku správnosti těchto norem, či jejich odmítnutí a přijetí jiných, nebo poupravení původních. Tento proces je možné datovat od školního věku jedince do puberty a adolescence (Oudová, 2014:44).

Terciární socializace

Terciární socializace se objevuje u dospělých v dobách, kdy je postaven před nové životní události a je nutné se na ně adaptovat. Příkladem takové socializace může být podle Oudové (2014:44) profesní adaptace, spolužití se sexuálním partnerem, péče o vlastní děti či vstup do politického života.

Činitelé socializace

Činitelem v procesu socializace může být jednotlivec, skupina a dále také organizace (Koťa in Jedlička, 2004:34).

Mezi nejčastější činitele se uvádějí rodina, skupina vrstevníků, škola a neposledně mají na průběh socializace vliv také komunikační média.

Rodina jako základní společenská skupina, která má významné postavení v našem životě, představuje naši první referenční skupinu. Referenční skupina je sociální skupina, se kterou se daný jedinec ztotožňuje (je hodnototvorná, normotvorná, socializační a neposledně postojotvorná). Tyto skupiny jsou pro průběh socializace velice důležité (Matoušek, Pazlarová, 2010:12).

Referenční skupiny mohou být pozitivní referenční skupiny nebo negativní referenční skupiny. U pozitivních referenčních skupin by se daný jedinec v budoucnu rád stal členem této skupiny, snaží se ztotožnit s hodnotami a normami dané skupiny. Naopak v případě negativních referenčních skupin se daný jedinec do budoucna nechce stát členem této skupiny. Často tyto skupiny může i odmítat (nesouhlasí s hodnotami a normami skupiny) (Koťa in Jedlička, 2015:34).

Rodina zprostředkovává první obraz a interpretaci světa prostřednictvím primární socializace. Dítě se učí jazyk (nutný pro následující etapu socializace a s ní spojenou sociální interakcí). Rodina má mnohé důležité funkce, mezi které podle Mühlpachra patří biologicko-reprodukční funkce, výchovně – socializační funkce, emocionální funkce, ekonomicko – zabezpečovací funkce a neposledně funkce ochranná. Pokud rodina v některé ze svých funkcí selže, je možné, že se daný jedinec (dítě) uchýlí k patologickým jevům, které mu neexistující či nedostačující funkci nahradí (Mühlpachr, 2008:152).

Skupinu vrstevníků můžeme nejvíce spojovat s procesem sekundární socializace, kde již jedinec není plně závislý na pečující osobě a projevuje snahu o dosažení vyšší samostatnosti a nezávislosti (rodina ne vždy sleduje tuto snahu s libostí, a to nejvíce pokud má jedinec autoritářské rodiče, kteří svobodnou vůli dítěte nevnímají jako nutnost, a naopak po dítěti požadují plnou disciplinovanost a následování příkazů rodiče) (Koťa in Jedlička, 2015:36; Koťa in Jedlička, 2004:44). Ve skupinách vrstevníků jsou vztahy, na rozdíl od vztahů s dospělými, rovnocenné, i když i zde se projevuje hierarchie, proto mladiství inklinují

ke skupinám vrstevníků. To, že se jedinci v rámci sekundární socializace snaží vymanit ze závislosti na rodičích, neznamená, že se od nich plně odpoutají. Rodina stále zůstává důležitou skupinou v jejich životě, pouze ztratila své prvenství v rámci referenčních skupin (Kořa in Jedlička, 2004:35).

Čas, který jedinec tráví ve vzdělávacím zařízení, má na něho značný vliv. Podle Kořa nejsou školská zařízení pokračovatelem rodinné výchovy, ale zaměřují se na rozvoj občanských návyků, zvládnutí společenských nároků a požadavků (Kořa in Jedlička, 2015:43). Učitel učenému předkládá poznatky o politickém a sociálním řádu, představuje zákony a ústavu dané země a v neposlední řadě vštěpuje potřebu mít v úctě svou zem. V obsahu výuky jsou zahrnuty vzorce požadovaného chování následované příklady potrestání nevhodného chování, dále výzva k přijetí společenských závazků. Tímto jednáním ovšem škola vštěpuje svým žákům mnohé stereotypní představy o světě (Kořa in Jedlička, 2004:36).

Podle Havlíka a Kořa (2011) má škola následující funkce:

- Výchovná funkce
- Vzdělávací funkce
- Ochranná funkce
- Integrovační funkce
- Selektivní funkce
- Kvalifikační funkce
- Resocializační či nápravná funkce.

Škola předává žákům znalosti potřebné k ovládnutí jejich mateřského jazyka a také jiných komunikačních prostředků – cizí jazyky, jazyk vědního oboru (fyzika, matematika, biologie, chemie). Tyto znalosti mají daného žáka připravit pro profesní život, který by mu dopomohl stát se řádným občanem společnosti.

Různorodost komunikačních médií a jejich expanze do každodenního života každého z nás, má čím dál větší vliv na náš vývoj (a také proces socializace). Nesmírný vliv na proces socializace mají reklamy. Prostřednictvím reklam jsou nám představovány vzorce chování, které v podstatě považujeme za „správné“. V závislosti na pracovním vytížení mnoha rodičů, dochází k absenci společně stráveného času s dítětem. Z toho důvodu jsou děti více v kontaktu se světem médií, který mu vštěpuje stereotypní obraz o světě, jež bude v rámci

svého vývoje dále rozvíjet. Média ovšem podobným způsobem působí na celou společnost. V rámci reklam nám mohou být například předávány stereotypní rodové šablony (Kořa in Jedlička, 2004:15). Dnes je nutné vnímat jako činitele socializace také internet spolu se sociálními sítěmi, jež jsou součástí našich každodenních životů.

Pokud v některé z etap dojde k selhání nebo selže některý z činitelů socializace, může pro společnost vzniknout problém v podobě deviantního chování (či také patologického chování) a je nutné provést resocializaci (tedy opětovné socializování jedince). Tento pojem bude popsán níže v této kapitole.

2.2 Sociální normy

Svět je plný všemožných pravidel, kterými se musí každý jedinec řídit. Mezi tyto pravidla patří normy, což jsou očekávané vzorce chování, požadované po jednotlivci, skupině či instituci. Tato pravidla, která mohou být neuvědomovaná, byla jednotlivcům vštípena v období dětství a dále uvědomovaná pravidla, která si jedinci díky sociální interakci osvojili sami a považují je za správná (Fischer, Škoda, 2014:23).

Typologie sociálních norem

- **Normy morální** jsou nepsanými pravidly lidského chování (spolu s etickým obsahem).
- **Normy právní** jsou psanými pravidly (zákony, příkazy, zákazy), které jsou oficiálně schválené a vyhlášené orgány státní moci.
- **Normy zvykové** mají podobu skupinových návyků, které upravují chování lidí v určitých oblastech skupinového soužití.
- **Normy estetické** jsou pravidla či měřítka, která v dané době stanovují estetický vztah společnosti ke světu (umění, sport, životní prostředí, produkt lidské práce atd.).
- **Normy náboženské** jsou podobné normám morálním a estetickým, v případě křesťanství je normou „Desatero“, které představuje návod na „řádny“ život. Jednání, které je v rozporu s normami daného náboženství, je často nazýváno jako „hříšné“.

U pojetí norem, je také nutné zmínit pojem konformita, tedy přizpůsobení se něčemu (v tomto případě norem). Aby jednotlivci i skupiny dodržovali dané normy, je nutné zavést sociální kontrolu, která by dohlížela na plnění těchto pravidel. Na základě této kontroly vznikají reakce na činnosti jednotlivce či skupiny, tyto reakce mohou být pozitivní či

negativní. Pozitivní reakce jsou v podobě odměn, a to formálních či neformálních (pochvala, ocenění). Negativní reakce mají formu sankce a může být opět formální sankce (stanovené zákonnými normami a pravidly – kontrolním orgánem je zde například soud) a neformální sankce. Kontrola může probíhat také vnitřně, kdy se člověk sám na základě norem, které má zvnitřněné, kontroluje (Fischer, Škoda, 2014:22).

Normy můžeme nalézt ve všech společnostech. Není však možné uvést jednotné hodnoty, které by byly univerzálně použitelné. Podle Jedličky (2015:58) platí kulturní relativismus norem, tedy, že normy, které platí v jedné společnosti (kultuře) mohou být v jiné společnosti vnímány naprosto odlišně (někdy i silně kritizovány).

Dále podle Jedličky dochází k mezigenerační proměnlivosti norem, kdy jedna generace, která právě dospívá, je svými rodiči (opatrovníky) postavena před konflikt norem (konflikt mezi generací rodičů a generací novou). Tyto normy se povětšinou týkají zevnějšku osob či politiky šacení. Generace, která měla se svými rodiči (opatrovníky) konflikty ohledně norem, staví následující generaci do stejné konfliktní pozice, v jaké se sama nacházela v dobách svého vývoje (Jedlička 2015:58).

Různorodost norem může být také způsobena existencí subkultur v dané společnosti, které si vytvářejí odlišné až opoziční normy a hodnoty k normám většinové společnosti (Fischer, Škoda, 2014:21).

Socializace neprobíhá vždy řádným způsobem a někteří jedinci z tohoto důvodu nemají vštípené normy dané společností a společnost je vnímá negativně. Porucha procesu socializace se může promítnout v otázkách vzniku poruch chování a sociálně patologických jevů.

2.3 Poruchy chování

Poruchy chování charakterizuje Vágnerová (2008:779) jako: „*odchylky v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, eventuálně na úrovni svých rozumových schopností*“.

Vitásková (2005:24) dále uvádí, že poruchy chování jsou charakteristické svým opakováním. Jedinci s poruchami chování se vyznačují nedostatkem empatie, citovou chladností a egoismem. Typickým rysem osobnosti jedince s poruchou chování je agresivita.

Při zkoumání poruch chování je podle Vojtové (2012:33) nutný multifaktoriální přístup, který zahrnuje vnitřní dispozice jedince, sociální kontext situace jedince a dále objektivní faktory, které fungují jako spouštěče poruch. Tento přístup přímo souvisí také s příčinami vzniku poruch chování, které mohou mít biologický, psychologický či sociální charakter (nelze nalézt jasné hranice mezi těmito faktory, mnohdy se stává, že příčinu můžeme najít ve všech oblastech, které jsou navzájem propojené).

Biologické faktory mohou plynout z narušené struktury CNS, která mohla vzniknout v důsledku nepříznivého průběhu porodu, poranění hlavy nebo pokud došlo u jedince s poruchou chování k zánětlivému onemocnění mozku. Pokud mají jedinci porušenou CNS, mají větší tendence být impulzivní, mají nižší schopnost ovládnutí se a dále jsou také často emocionálně labilní. Vysoký vliv na poruchy chování mají také genetické predispozice (rizikové faktory - dráždivost, impulzivita, potřeba vyhledávat vzrušení atd.) (Vágnerová, 2008:781).

Sociologické faktory, ovlivňující jedince s poruchou chování, patří mezi nejdůležitější příčiny vzniku a rozvoje poruch chování. Konkrétně jsou těmito faktory rodina nebo také skupina vrstevníků. Rodina představuje základní společenskou skupinu zprostředkující první obraz o světě a také první zkušenosti se světem. Pokud ale dítě vyrůstá v nepodnětném či nevhodném prostředí, kde rodina neplní řádně některou ze svých funkcí, mohou u dítěte vzniknout a dále se rozvíjet poruchy chování, které mohou dále vyústit v sociálně patologické jevy (Vágnerová, 2008:782-783).

Psychickým faktorem majícím vliv na poruchu chování může být například psychická deprivace, tedy stav, kdy jedinec nemá příležitost uspokojit některou ze svých základních potřeb (Vágnerová, 2008:784).

Poruchy chování je možné dělit na agresivní a neagresivní typy.

2.3.1. Neagresivní poruchy chování

Nejčastější neagresivní poruchou chování, která se objevuje u dětí, je lhaní. Každý člověk ve svém mládí lže, jsou ovšem hranice, kdy je tato lež přípustná a kdy je nutné tuto lež vnímat jako vznikající (nebo spíše již existující) problém. Lež je z toho důvodu rozdělena na tři základní druhy – konfabulace, pravá lež a bájevá lež. Konfabulace neboli dětská smyšlenka, se nejčastěji vyskytuje u dětí v předškolním věku a je vytvářena nevědomě

(reflektuje se zde dětská fantazie). Jako hranice mezi konfabulací a pravou lží je možné považovat nástup dítěte do základní školy, kdy jsou děti většinou natolik vyspělé, že chápou zákonitosti mezilidského chování a lži již není možné považovat za smyšlenky. Pokud jedinec lže, může tak jednat za účelem obranného mechanismu (snaha vyhnout se nepříjemné situaci či chce získat výhodu v dané situaci). V případě bájivé lži si jedinci kompenzují (symbolicky) potřeby, kterých v dané chvíli nejsou schopni dosáhnout. Bájivá lež nepředstavuje poruchu chování. Při posuzování závažnosti lží u jedinců je nutné zkoumat frekvenci lhaní a také za jakým účelem je lež vytvářena (Vágnerová, 2008:790-794).

Záškoláctví, útěky a toulání

Prvek, který spojuje pojmy záškoláctví, útěky a toulání je snaha utéct, což je možné chápat jako obrannou reakci dítěte na určitý problém.

Útěk z domova může signalizovat disfunkci rodiny, která selhává v poskytování dítěti pocitu bezpečí a jistoty. Útěkem může jedinec signalizovat neschopnost řešit problém jiným způsobem. Dalším důvodem může být neschopnost adaptovat se či absence potřebných kompetencí. Záškoláctví je spojováno s faktem, že má jedinec negativní postoj vůči škole, který může pramenit ze skutečnosti, že nepřijal normu nazvanou podle Vágnerové (2008:794): „*pozitivní hodnocení vzdělání*“. Negativní zkušenosti se školou mohou také pramenit z neúspěchu ve školním prospěchu (tato negativní zkušenost může být zvyšována, pokud dochází k porovnávání, například ze strany rodičů, s úspěšnějšími žáky) (Ondráček 2003:96).

Při zkoumání záškoláctví je nutné hledat příčinu vzniku záškoláctví. Dalším ukazatelem může být také četnost úteků, a jakým způsobem k útěku dochází. Útěky mohou být chronické či impulzivní, kdy chronické útěky jsou charakteristické opakováním a plánováním. Tento typ úteků plyne z dlouhodobých problémů, kdy se jedinec odmítá vracet do původního prostředí. Toto jednání je časté u disfunkčních rodin, kde dítě nemá pevné zázemí, či u dětí, které jsou spojovány se syndromem CAN. Reaktivní či impulzivní útěky jsou, oproti chronickým útěkům, předem neplánované a vyplývají z reakce na nenadálou situaci (například snaha uniknout trestu). U tohoto typu představuje útěk varování, či projev zoufalství (Vágnerová, 2008:793-794).

Toulání představuje dlouhodobé opouštění domova, spojované s útěky, které po toulání následují. Jedinec, opět jako u úteků, nemá domov spojovaný s pocity bezpečí, lásky a

jistoty (tyto pocity pramení ze selhávání některých funkcí rodiny). Toulání nastupuje až ve vyšším věku dítěte, a to s přibývajícím schopností postarat se o sebe. Proces toulky je spojován s krádežemi či prostitucí, jež si jedinci zajišťují prostředky na živobytí (Vágnerová, 2008:795).

Krádeže

Krádež je možné podle Vágnerové (2008:795) definovat jako: „*porušení normy respektu k vlastnictví jiné osoby, omezení jednoho z práv druhého člověka nebo společnosti*“. Tato činnost je plně vědomá a vykonávána s cíleným záměrem (zcizení předmětu). Krádež není možné zařadit jako poruchu chování, kdy dítě není schopno chápat pojem jako je vlastnictví a rozlišování mezi vztahy vlastních a cizích věcí. Při posuzování závažnosti krádeží, a zda je možné uvažovat o poruše chování, je podle autorky žádoucí zjistit způsob provedení procesu odcizení (mezi závažnější případy patří naplánované krádeže nežli impulzivní krádeže).

2.3.2. Agresivní poruchy chování

Agresivní poruchy chování jsou vždy spojovány s omezováním druhé osoby na jejich základních právech (Vágnerová 2008:798). V této části nebudou uváděny pojmy agrese a agresivita, z důvodu jejich podrobného zpracování v další části této práce.

Šikana

Pojem šikana je možné podle Vágnerové (2008:798) definovat jako: „*násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit*“.

Šikana představuje cílené zneužívání moci, kterou si jednotlivci nebo skupiny nárokují ve vztahu k slabým či různými způsoby odlišným členům skupiny (slabost a bezmocnost oběti, agresora či agresory stimuluje či dokonce posiluje) (Martínek, 2009:109). U šikany je také častým faktorem fyzická síla (kdy agresor bývá fyzicky silnější nežli jeho oběť). Důležité je zmínit faktor, který ovlivňuje zvyšování výskytu tohoto jevu a to, že podle Vágnerové (2008:800) dochází k anticipaci beztrestnosti (agresor neočekává trest a také chybí strach z něj, své jednání často vnímá jako správné; agresora často také pobízí skutečnosti, že se oběť nedokáže bránit).

Podle Vágnerové (2008:801) jsou charakteristickými znaky zjevné agresivity: fyzické násilí a ponižování, psychické ponižování a vydírání a dále také destruktivní aktivity zaměřené na majetek obětí.

Nebezpečnost šikany je možné sledovat v její rozšířenosti a také ve faktu, že je společnost k této formě agrese značně tolerantní. Některé společnosti mají již šikanu zakotvenou ve svých normách (Martínek, 2009:109).

2.4 Sociálně patologické jevy

Sociální patologie je podle Fischera a Škody souhrnné označení nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů, tedy jevů, které společnost považuje za nežádoucí, a to kvůli porušování norem dané společnosti. Tento pojem přivedl do sociologie Herbert Spencer. Sociálně patologické jevy nezůstaly v průběhu času pouze pod záštitou sociologie, touto oblastí se může dále zabývat psychologie, medicína, speciální pedagogika, etopedie atd. (Fischer, Škoda, 2014:16).

Sociální patologie je mnohdy zaměňována s pojmem sociální deviace, tyto pojmy jsou ovšem odlišné. Deviantní jevy, na rozdíl od patologických jevů, nemusí být nutně pro společnost negativní či škodlivé. Deviace je tedy jakákoliv odchylka od sociálních norem (tedy i do kladných sfér – např. workoholik, extrémní prohibice atd.) (Fischer, Škoda, 2014:16).

V další části jsou popsány vybrané sociálně patologické jevy.

2.4.1. Agresivita a násilí

Agresivita a násilí je zjevné, pozorovatelné chování, které je vedeno za úmyslem poškození organismu někoho jiného (zvíře či člověk), nebo za účelem zničení hmotného majetku. Agresivita je tedy tíhnutí k útočnému jednání, vedle toho agrese zobrazuje reálný projev takového jednání (Fischer, Škoda, 2014:47).

Agrese může být zaměřená na vnější svět (heteroagrese), ale také může být obrácena na vnitřní svět jedince, kdy se jedná o agresi vůči sobě (autoagrese). Dále se agrese může dělit na socializovanou formu (asertivita) a nesocializovanou formu.

Agrese může také představovat příznak některé z poruch osobnosti (například emočně nestabilní porucha osobnosti).

Agresivita může podle Nekonečného (in Fischer, Škoda, 2014:49) mít typ zlostné agresivity, jenž je možné chápat jako reaktivní chování na určitý jev v životě daného jedince. Agresor nemá předem vybraný cíl, jedná se více o impulzivní počínání. Mezi tento druh agrese patří projev zášti, nenávisti a působení bolesti, což agresorovi přináší pocit vnitřního uspokojení.

Dalšími typy agresivity jsou instrumentální agresivita a spontánní agresivita. U instrumentálního typu agresivity se jedná o činnost agrese, jež sleduje určitý předem vybraný cíl. Agrese se uplatňuje jako nástroj, jak dosáhnout těchto cílů. Instrumentální agrese může mít také reaktivní charakter, kdy se jedná o odvrácení škody a nebezpečí (Fischer, Škoda, 2014:49).

Mezi další typy agresivity je možné zařadit agresivitu predátorní, kdy činiteli této agrese jsou profesionální vrazi (agrese pro ně představuje způsob obživy), psychiatričtí pacienti (činí tak za účelem uspokojení materiálních potřeb). V porovnání s výše uvedenou klasifikací by agresivita predátorní měla nejbližší k instrumentálnímu typu agrese (Fischer, Škoda, 2014:49).

Neméně závažným druhem agresivity je agresivita ideologická, kdy je hlavním motivem k agresi určitá ideologie (naproti agresivitě predátorní, kde je hlavním motivem hmotný zisk) (Fischer, Škoda, 2014:49).

Specifickým typem agresivního chování nejčastěji pozorovaného u adolescentů je vandalismus (chování, které je v České republice považováno za trestný čin). Toto jednání je často spojováno s dalšími sociálně patologickými jevy (činění pod vlivem alkoholu či drog). Vandalismus nepřináší jedinci materiální zisk, ale může to být projevem moci daného jedince či snahou o začlenění se do určité skupiny. Během vandalismu pachatelé ničí veřejně dostupné předměty či poškozují různé objekty (telefonní budky, zastávky dopravních prostředků, lavičky v parku i mimo něj, nápisy pořízené spreji na veřejných zdech či dopravních prostředcích atd.) (Fischer, Škoda, 2014:56).

V nynější době dochází k tomu, že se násilí stává součástí našeho každodenního života. Na tuto skutečnost mají vliv média, které nám předkládají vysoké množství

agresivního chování, což má za následek zvyšování míry tolerance k agresivitě a násilí. Tyto způsoby jednání se postupně stávají součástí sociokulturní normy (Fischer, Škoda, 2014:54).

2.4.2. Kriminalita a delikvence

Kriminalitu je možné definovat jako chování, které je interpretované zákonem dané země jako trestné. Jedná se tedy o trestné činy, které jsou různými způsoby sankcionovány (nepodmíněné odnětí svobody, dohled probačního úředníka, peněžitý trest, trest domácího vězení atd.) (Fischer, Škoda, 2014:169). Kriminalita může být zjevná, tedy statisticky registrovaná, a dále latentní, tedy skrytá, kdy trestný čin není evidován ani projednáván orgány (Mühlpachr 2008:135).

Delikvence je širším pojmem, nežli kriminalita, jelikož zahrnuje i činy jinak trestné. Patří sem například přestupky, trestná činnost mladistvých mladších patnácti let (právě s tímto případem je delikvence nejčastěji spojována) (Fischer, Škoda, 2014:170).

Vágnerová (2008:804) dále zobrazuje kriminalitu a delikvenci jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností.

Kriminalita je podle Mühlpachra (2008:130) masovým sociálním jevem, kdy se trestné činnosti dopouštějí častěji muži nežli ženy. Tato činnost je více soustřeďována do větších měst.

Dalším biologickým faktorem zvyšujícím riziko vzniku a rozvoje kriminálního a delikventního chování, je vyšší míra impulzivity spolu s nižší mírou frustrační tolerance a věkem jedince (Fischer, Škoda, 2014:171). Věková hranice pachatelů se snižuje, a s tím se mění i specifické znaky trestné činnosti těchto jedinců, respektive mladistvých.

Trestná činnost mládeže má podle Mühlpachra (2008:130) své charakteristické znaky odlišující ji od trestné činnosti dospělých. Mladiství si vybírají cíl útoku podle jiného hodnotového systému. Trestná činnost není prováděna individuálně, nýbrž ve skupinách. Tyto činy nejsou zpravidla řádně naplánované či promyšlené. Trestná činnost mládeže je dále charakteristická svojí brutalitou, kdy je toto konání ovlivněno alkoholem či jinou psychotropní látkou. Předmětem krádeží mladistvých jsou mnohdy předměty, které v dané době potřebují či je jednoduše chtějí (pro posílení své moci ve skupině či společnosti).

Mezi další faktor ovlivňující kriminalitu a delikvenci patří rodina. Fischer a Škoda (2014:172) uvádějí důležité aspekty, které souvisejí s vyšší pravděpodobností budoucího negativního vývoje jedince. Mezi první aspekt uvádějí anomální osobnost rodičů, kdy za vytvoření anomálie mohou různorodé příčiny (příkladem mohou být rodiče, kteří se sami dopouštějí asociálních či antisociálních forem chování - různé druhy závislosti, trestná činnost atd.). Dále má na vznik kriminality a delikvence u mladistvých vliv nenaplnění některé ze základních funkcí rodiny. V tomto případě se rodina stává dysfunkční nebo dokonce afunkční. Dítě, které vyrůstá v takovéto rodině, má vysokou pravděpodobnost rozvoje delikventního chování (nejčastěji pokud je nenaplněna emocionální funkce – psychická deprivace). Důležitý aspekt v otázkách vlivu rodiny na jedince má faktor úplnosti, respektive neúplnosti, kdy je možné do tohoto aspektu zahrnout náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu. V neposlední řadě je nutné zmínit aspekt syndromu CAN, který bude podrobně popsán v následující části práce (Fischer, Škoda, 2014:172-173).

Vedle rodiny, která představuje jeden ze sociálních faktorů zvyšujících pravděpodobnost výskytu kriminality a delikvence, má vliv faktor spoluvrstevnických skupin a part, faktor dosažené úrovně vzdělání a s ní spojené postavení ve společnosti, dále také faktor nezaměstnanosti (Fischer, Škoda, 2014:174-176).

Důležitost neopomíjení kriminality dětí a mládeže v otázkách institucionální výchovy je možné spatřovat na základě výzkumu, který byl proveden pod záštitou Ministerstva vnitra ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky v letech 2006–2007. Tento výzkum mapoval kriminalitu dětí a mládeže, kteří v letech 1995–2004 opustily zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Rozsáhlý průzkum ukázal, že z celkového počtu 17 454 dětí, které opustily zařízení, se trestné činnosti dopustilo celkem 9 751 dětí. Z výzkumu je patrné, že trestnou činností spáchalo více dětí až po odchodu ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. V prvním roce po odchodu ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy se dopustilo trestného činu celkem 6 542 dětí. To je 38% z celkového počtu trestných činů dětí a mládeže. Po více než roce od odchodu ze zařízení, 1 681 trestných činů, to je necelých 10% z celkového počtu trestných činů dětí a mládeže, bylo vykonáno. To je možné porovnat s trestní minulostí dětí před jejich umístěním do zařízení, kdy se trestné činnosti dopustilo 3 209 dětí, což je pouze 18% z celkového počtu dětí, které se dopustily trestné činnosti (Gjuričová, 2007:15-22). Tento výzkum dokazuje, že institucionální péče neposkytuje potřebnou výchovu, která by dětem a mladým lidem pomohla se po

odchodu bezproblémově začlenit do společnosti. Tito mladí lidé nejsou schopni se o sebe řádně postarat a pro své přežití využívají nelegálních způsobů obživy a inklinují k sociálně patologickým jevům.

2.4.3. Sociálně patologické jevy spojené s prostředím rodiny

Základní definice k pojmu rodina již byly uvedeny v části zabývající se socializací, tudíž zde již nebudou opakovány. Tato podkapitola se bude zabývat patologickými jevy spojenými s rodinou.

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN)

Syndrom Child Abuse and Neglect, zkráceně syndrom CAN, je možné definovat jako: *„poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoliv nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné“* (Vágnerová, 2008 in Fischer, Škoda, 2014:160).

Syndrom CAN se skládá ze tří možných rovin týrání, a to: fyzické a psychické týrání, sexuální zneužívání a zanedbávání. Tyto roviny, jinými slovy druhy týrání, se často prolínají. U týrané osoby je možné vysledovat všechny tyto roviny.

Mezi fyzické týrání je možné zařadit veškeré nepřiměřené násilí mířené vůči dětem, nebo pokud nebylo takovému násilí zabráněno (Fischer, Škoda, 2014:161). Dále sem patří úmyslné otrávení či udušení dítěte. U dětí, které si prošly tělesným týráním, je častý výskyt tělesného poškození spolu s újmou na psychice dítěte, následkem konaného násilí (Mühlpachr, 2008:144).

Sexuálním zneužíváním je podle Fischera a Škody (2014:162) myšleno: *„nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu či chování, které vede především k uspokojování sexuálních potřeb uživatelů“*. Do tohoto typu patří veškeré chování, které má vůči dětem sexuální podtext. Podobně jako u fyzického týrání je i zde přidruženo psychické týrání (Fischer, Škoda, 2014:162). Sexuální zneužívání může být dvojího typu, a to bezdotykové a dotykové. U bezdotykového týrání se dítě setkává například s exhibicionisty či se účastní sexuálních aktivit jako pozorovatel. Za bezdotykové zneužívání dětí je možné také považovat dětskou pornografii. Během kontaktního týrání již dochází k pohlavnímu kontaktu, dotýkání se pohlavních orgánů či pohlavnímu (či análnímu a orálnímu) styku (Mühlpachr, 2008:144).

Psychické týrání je takové chování k dítěti, které negativně ovlivňuje citový vývoj dítěte. Tento typ týrání doprovází ostatní typy týrání syndromu CAN (Fischer, Škoda, 2014:161). Psychické týrání může být podle Mühlpachra (2008:144) formou verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakovaného ponižování dítěte a dále jeho vědomé zavrhování. Dále sem patří cílené vystavování dítěte násilí, izolování dítěte, udržování stavu, kdy má dítě strach, nepřiměřené ambice rodičů atd.

Dále je nutné zmínit i zanedbávání, které představuje nedostatečnou péči rodiče či opatrovníka, jenž má za následek nesprávný vývoj dítěte (tělesné zanedbávání, zanedbávání výchovy atd.) (Mühlpachr, 2008:145).

Následující tabulka znázorňuje počty dětí, u kterých bylo zjištěno, že byly týrané, zneužívané či zanedbávané. Data pro vytvoření tabulky a jejich následné zhodnocení byla získána z Ročních výkazů o výkonu Sociálně právní ochrany dětí, které každoročně vydává Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Tabulka 1 – Počet dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou nebo s nařízenou náhradní rodinnou péčí

Rok	Počet týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí	Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou	Počet dětí umístěných do náhradní rodinné péče
2006	1604	151	23
2009	4447	401	71
2012	7525	402	36
2013	7527	246	114
2014	8478	345	138
2015	9433	359	231
2016	9416	409	287

(zdroj MPSV, © 2017, online)

Počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí od roku 2006 do roku 2016 znatelně vzrostly. Možným vysvětlením daného vzrůstu je lepší monitorovací systém ze stran orgánů pro ochranu dětí, což je jistě možné považovat za úspěch. S počtem dětí postihnutými syndromem CAN roste i počet dětí odebíraných z rodin právě z důvodu týrání, zneužívání a zanedbávání. Nárůst je možné nalézt u dětí umístěných do náhradní rodinné péče. U dětí, kterým byla z důvodu syndromu CAN nařízena ústavní výchova, je možné pozorovat prvotně lehký pokles počtu, který dále následoval nárůst v letech 2014–2016.

Za úspěch ovšem není možné považovat 9416 případů z roku 2016, kdy stát a jednotlivé rodiny selhaly při péči o dítě. Takové dítě si zkušenost se syndromem CAN bude pamatovat po celý svůj život a ponese si následky (citová deprivace, psychické problémy, neschopnost navázat důvěrný vztah atd.) po zbytek svého života. Do budoucna je proto nutné podporovat terénní služby, které by pracovaly již s rizikovou rodinou v přirozeném prostředí. Uvedené by mohlo zamezit narušení zdravého vývoje dítěte bez jeho vyjmutí z rodinného prostředí.

2.4.4. Závislostní chování

Závislost je diagnóza, ve které se užívání látky stává ústřední součástí života jedince. Důležité je zmínit tvrzení německého psychiatra Viktora von Gebsattla, a to že: každá lidská činnost může vyústit v závislostní chování. Mezi hlavní znaky závislosti patří ztráta kontroly, zvyšování četnosti dávky, klesání tolerance a preference daného životního stylu (spojeného s drogou) (Nešpor 2005:9).

Závislosti mohou být sledované na bio-psycho-sociální rovině, kdy je u psychické závislosti možné pozorovat duševní stavy navozené drogou (tzv. touha po droze). Fyzická závislost je charakteristická stavem, kdy je organismus v důsledku dlouhodobějšího (či častého) působení ovlivněn drogou do takové míry, že po jejím vysazení dochází k abstinčním příznakům. U sociální závislosti je dominantní určitý zvyk či tradice, se kterými je droga spojována (Nešpor 2005:9).

Štáblová (1994 in Mühlpachr 2008:65-66) uvádí různé faktory, které ovlivňují vznik závislosti. Prvním faktorem, který uvádí, je faktor farmakologický – droga. U tohoto faktoru je významná dostupnost drogy a rovněž také spektrum dostupných drog (také má vliv účinek daných drog). Druhým faktorem je osobnost, tedy somatické a psychické faktory. Osobnost je tvořená vrozenými a také získanými vlastnostmi. V osobnosti se tedy projevuje jak biologická, tak společenská podstata. Dále jsou podle Štáblové neméně důležitými faktory prostředí a podnět. Prostor, ve kterém daný jedinec žije, představuje značný vliv na vývoj osobnosti. Podnět je tvořen vzájemným působením předešlých faktorů, tedy drogou, osobností a prostředím. Nejobvyklejšími podněty jsou snaha o navození pocitu euforie či snaha uniknout tíživé životní situaci.

Dalšími faktory působícími na vznik závislosti jsou podle Mühlpachra (2008:67-69) socioekonomické faktory a výchovně-vzdělávací faktory.

Závislost na nealkoholových látkách

Závislost na nealkoholových látkách je možné vyjádřit podle Fischera a Škody jako: „*proces komplexních změn v somatické, psychické a sociální oblasti*“ (Fischer, Škoda, 2014:95).

Fáze vzniku a rozvoje drogové závislosti podle Fischera a Škody (2014:95-96):

Jako první stádium vzniku a rozvoje závislosti je podle Fischera a Škody (2014:95-96) uváděné stádium experimentální, kdy droga představuje únik z reality spojený s příjemnými pocity. V tomto období se neprojevují závažné negativní účinky. Následně jedinec může přejít do stádia příležitostného užívání, kdy je droga v tomto stádiu vnímána jako prostředek ke zlepšení své osobní a sociální nouze (nebo dokonce i nudy). Jedinec ovšem dosud není na droze závislý. Pokud jedinec drogu užívá stále častěji a zvyšuje se lhostejnost k okolnímu světu, což může být spojeno se ztrátou zaměstnání, rozpadem rodiny a kontaktu s blízkými osobami, jedná se o stádium pravidelného užívání. Za poslední stádium či fázi vzniku závislosti se označuje stádium návyku a závislosti, kdy se droga stává jedinou motivací jedince. Objevuje se zde absence sociálních vazeb nespojovaných s drogou, značné a patrné změny v somatické, psychické a sociální oblasti (možná poškození zdraví).

Mezi rizikové skupiny v oblasti zneužívání drog patří děti a mladiství, kde určitým způsobem selhala rodina (dysfunkční rodina), a které prostřednictvím drog hledají svou sociální identitu (Mühlpachr, 2008:81).

Závislost na alkoholu

Alkohol lze považovat za nejrozšířenější typ drogy, u které je také nejvyšší společenská tolerance. Možným důvodem takového rozšíření je snadná dostupnost této drogy a také relativně nižší ekonomická hodnota drogy (alkohol je také hojně propagován prostřednictvím reklamních kampaní, které jsou povětšinou cílené na mladé lidi) (Fischer, Škoda, 2014:91).

Alkohol je také jednou z nejstarších drog, která je ukotvená v našich zvycích a tradicích (přípitky na oslavách narozenin či při životním úspěchu atd.). Alkohol je dle Mühlpachra (2008:82) vedle tabáku považován za průchozí drogu (konzumenti často dále přecházejí k nebezpečnějším látkám).

Vznik a rozvoj závislosti

Vývoj a vznik závislosti je nejčastěji popisován dle kanadského psychiatra Jelínka, který v 60. letech 20. století tento proces rozdělil do 4 stádií.

V počátečním stádiu se jedinec se svojí konzumací alkoholu neliší od okolí. Alkohol konzumuje pro navození psychotropních účinků, kterými si kompenzuje nastalou nepříjemnou situaci. Po počátečním stádiu u jedince roste tolerance alkoholu (s tím roste i spotřeba – snaha o kontrolu) a tato osoba se dostává do prodromálního či varovného stádia. Jedinec konzumuje alkohol v ústraní, a za své počínání cítí vinu. Tématu konzumace se snaží vyhýbat. Prvně se objevují palimpsesty (okénka z průběhu intoxikace). Stádium rozhodné či kruciólní je spojováno se zvyšováním tolerance (i spotřeby) a dále také s nárůstem konfliktů pramenících z konzumace alkoholu. Palimpsesty jsou součástí téměř každého procesu konzumace. Často se objevuje racionalizace svého počínání (racionalizační systém, kdy si vytváří důvody konzumace určené nejen pro něho samotného, ale také pro své okolí). Dále dochází k postupnému nárůstu nezájmu o okolní svět a zaměření se pouze na akt konzumace (postupná ztráta kontaktu s okolím). U konečného či terminálního stádia závislosti na alkoholu je charakteristické, že se tolerance jedince postupně snižuje, stav „opilosti“ je možné navodit po menším množství alkoholu. Konzumace je téměř nepřetržitá (udržování „hladinky“) – tzv. „ranní doušky“. Nastupují somatické a psychické poruchy, dále dochází k závažnému narušení sociální interakce. Alkohol je mnohdy nahrazován technickými prostředky (s vysokým obsahem alkoholu – např. Okena). Dochází k fyzickému, psychickému chátrání a sociálnímu úpadku (Mühlpachr, 2008:83).

Mezi rizikové skupiny pojící se s alkoholismem patří děti a mládež, kdy jsou v rámci tradic a zvyků svědky časté konzumace alkoholu a je jim tento fakt předkládán jako norma. Vliv na děti a mládež mají i různé reklamní spoty, které opět ukazují konzumaci alkoholu jako přijatelnou normu. Pokud je někdo naopak abstinent, proalkoholní společnost to považuje až za patologické jednání (Mühlpachr, 2008:85).

Závislost na hracích automatech – patologické hráčství

Patologické hráčství je podle Fischera a Škody: „...časté, opakující se epizody, které dominují v životě jedince a vedou k poškození sociálních, pracovních, materiálních a rodinných hodnot a k zadlužení“ (Fischer, Škoda, 2014:115-116).

Závislost na hracích automatech má obdobně jako jiné závislosti svá stádia. Jako první stádium je uváděno stádium výher, které je charakteristické občasným hraním, při kterém je přítomna fantazie o výhře. Sázky se postupně zvyšují, součástí hry je optimismus. Počátek preference osamělé hry, během níž se výhra stává předmětem vychloubání se (sumy z výhry nemusí být pravdivé či mohou být poupravené) (Mühlpachr, 2008:91).

Stádium výher je posléze nahrazeno stádiem proher, kdy se již jedná o patologické hráčství. Pro toto stádium je charakteristická ztráta kontroly nad hrou a také nad svým chováním. Proces hraní jedinec skrývá před svým okolím. Finance potřebné pro hru pocházejí z bankovních i nebankovních půjček, které plánuje splatit očekávanou výhrou. Vznikají problémy a konflikty v rodině, tak i v zaměstnání jedince (Mühlpachr, 2008:91).

Poslední fází závislosti na hracích automatech je stádium zoufalství, kdy je jedinec (hráč) odcizen od svého okolí (rodiny a přátel), svou situaci hodnotí jako pochybení ostatních. V tomto stádiu se také objevuje snaha o opatření financí skrze trestnou činnost. Jedinec upadá do těžkých duševních stavů a mnohdy se objevuje suicidální jednání (Mühlpachr, 2008:93).

Podle Fischera a Škody (2014:116) je větší výskyt mužů trpících závislostí na hracích automatech oproti ženám a to v poměru 2:1. Dále jsou za rizikové skupiny považováni jedinci s nižším sociálně-ekonomickým statusem a také konzumenti alkoholu. Mezi rizikovou skupinu patří také potomci gamblerů. Podle Mühlpachra (2008:93-94) je dále nutné za rizikové považovat děti a mladistvé, u kterých má vznik patologického hráčství rychlejší nástup. Nesmíme opomenout riziko povolání – profesionální hráči a profese, které předpokládají manipulace a blízkost k hracím automatům. Vedle povolání je také při vzniku závislosti riziková absence povolání, kde hrací automaty představují nejen únik z reality, ale také náhradu právě za absenci povolání (optimismus a víra ve výhru).

Další patologické jevy nebudou dále uváděny z důvodu irelevantnosti k vybranému tématu.

2.5 Resocializace

Na začátku kapitoly byl vysvětlen pojem socializace, nastávají ovšem případy, kdy socializace neprobíhá řádně a dochází k vstřípení norem a hodnot, které společnost vnímá jako nepřijatelné (například sociálně patologická činnost). Pokud například dítě pobývá v rodině, kde se objevují sociálně patologické jevy, bude považovat tyto jevy za přirozenou součást

života a v budoucnu se bude podle vzoru rodiny chovat patologicky. Pokud tedy selže rodina, anebo jiní socializační činitelé, je nutné daného jedince resocializovat.

Pojem resocializace vychází z resocializační pedagogiky, která má své kořeny v Polsku. Mühlpachr (2011:197) tento vědní obor definuje jako: *„disciplína teoretická a praktická, která se věnuje jedincům, u kterých se vyskytne defekt v socializačním procesu. Věnuje se tedy těm kategoriím osob, které vykazují z různých důvodů sociální nepřizpůsobení, sociální vykojení a antisociální chování. Patří sem i takové skupiny, kde se proces socializace a výchovy prostě nepovedl“*.

Resocializace je podle Vetešky (2012:217): *„V širším smyslu představuje (resocializace) proces, v průběhu kterého dochází u člověka k sociálním změnám s cílem přizpůsobit se životu ve společnosti či komunitě. V užším smyslu jde o proces transformace identity, v němž se lidé učí nové role, zatímco se odučují některé stránky těch starých. Když se požadavky na roli v novém statusu střetávají s předchozí nebo primární socializací jedince, může být nezbytný proces resocializace. Tento proces často vyžaduje odučení přijatých norem, hodnot, názorů a zvyků, aby mohly být nahrazeny novým souborem, který je považován za příhodný pro novou roli. Resocializace se nejčastěji vyskytuje v situaci, kdy má jedinec přijmout nový specializovaný status, často v dospělosti (rekrut nastupující do armády, jedinec odsouzený k výkonu trestu). Proto je též nazývána socializací dospělých. Potřeba učit se nové role může vycházet z dobrovolných či nedobrovolných změn v sociálním statusu. Z hlediska pragmatismu je resocializace metodickým procesem převýchovy objektivní reality. Samotná resocializace tedy nemusí probíhat jen na půdě vězení či v nápravných centrech, ale také ve škole, v rodině, na pracovišti atd.“*

Jak již bylo uvedeno výše, resocializace má své kořeny v Polsku, a proto je žádoucí, zde uvést definici polského profesora Konopczynski (2013:17), který se resocializací přímo zabývá. Resocializaci definuje jako: *„proces dočasné i trvalé změny jedince společensky nepřizpůsobivého v jeho osobní a společenské dimenzi“*. Konopczynski také vytvořil koncept tvořivé resocializace, která bude zmíněna později.

Prvotně byla resocializace zaměřená na vězeňský systém a na práci s odsouzenými, kdy se kladl důraz na jejich začlenění do společnosti. Nyní se resocializace využívá ve více oblastech, i když nejvíce je ji stále možné nalézt u vězeňství, dále se může objevit v nápravném zařízení, škole, rodině, nebo i v pracovním prostředí. V této práci bude

resocializace používána u dětí a mládeže, které měli, nebo stále mají nařízenou ústavní či ochrannou výchovu, nebo byli umístěni do náhradní rodinné péče.

Dle výše uvedených definic je možné říci, že proces resocializace zahrnuje změny jedince a jeho následné přijetí nových hodnot a norem, které společnost považuje za přijatelné, neboli že jsou konformní s danou společností.

Resocializace je proces, během něhož u jedince dochází ke korekci chování a dále také k sociálním změnám. Cílem tohoto procesu je přizpůsobení se životu ve společnosti, ve které se resocializovaný jedinec nachází. Dalším cílem resocializace je, že všechny nekonformní jevy, které se vyskytovaly u daného člověka, jsou eliminovány. V procesu resocializace dochází k důležitým změnám identity, kdy si jedinec postupně osvojuje nové role a od těch starých se snaží oprostit. Resocializace se nejvíce objevuje v situacích, kdy je jedinec nucen přijmout určitý status. Příkladem může být například nástup do výkonu trestu odnětí svobody, nebo i nástup do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Výuka nových rolí vychází z dobrovolných či nedobrovolných změn v sociálním statusu (Veteška, 2015:24-25).

Výsledkem procesu resocializace by měl v ideálním případě být rozvoj potencionálu jedinců, kteří jsou vnímáni jako nepřizpůsobiví vzhledem ke společnosti, kde se daní jedinci vyskytují. Dalším výsledkem by měl být také rozvoj jedincových individuálních a společenských kompetencí. Tyto nově nabyté dovednosti pomohou resocializovanému jedinci k destigmatizaci a readaptaci do společnosti (Konopczynski, 2014:164).

Termín resocializace je ovšem již považován za zastaralý a Mühlpachr (2011:198) uvádí nové termíny. Jako první uvádí „korektivní socializaci“, která se v literatuře často používá a dále se také využívá pojem „tvořivá resocializace“, který obohacuje klasickou resocializaci. Tento pojem bude následně blíže popsán.

Tvořivá resocializace

Tvořivá resocializace vychází z konceptu resocializační pedagogiky, jejím zakladatelem je významný polský profesor Marek Konopczynski. Jůzl (2012:79) definuje tvořivou resocializaci jako: *„vícedimenzionální a zohledňuje všechny existenční parametry jedince ve vztahu k jeho sociálnímu fungování jako bio – psycho – socio – spirituální osobnosti a jako člena společnosti a různých sociálních skupin“*.

Tvořivou resocializaci nelze považovat za náhradu resocializace, ale jako obohacení klasického pojetí resocializace o nové přístupy, dimenze a kontexty (Mühlpachr, 2011:208).

Tvořivá resocializace využívá sociotechnických metod pro změnění individuálních a sociálních parametrů identity člověka, který je sociálně narušený (Jůzl, 2012:67-68). Tvořivá resocializace vnímá sociálně nepřizpůsobivé jedince jako důsledek defektně vytvořené identity, kdy samotná korekce je nedostatečná a dochází k procesu hledání dobra v člověku. Dobro tvoří základ pro tvorbu nové identity jedince, dále se klade důraz na rozvoj lidského potenciálu. Tento princip přístupu je možné sledovat u činnosti dona Bosca, který se ve svých chlapcích vždy snažil hledat dobro a na něm stavět své působení (viz předcházející kapitola). V činnosti dona Bosca je možné také spatřovat rozvoj sociálních dovedností a schopností skrze tvořivost, což je dle Konopczynského (2013:205) další z přístupů tvořivé resocializace.

Resocializace, či „korektivní socializace“, nebo tvořivá resocializace je využitelná v mnoha oblastech společnosti, jako příklad může být institucionální péče spolu s náhradní rodinnou péčí. Děti a mládež pobývajících v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy mají mnohdy narušený průběh socializace (ač díky důvodu, který je do zařízení dostal či narušení socializace způsobil pobyt v instituci). Děti a mládež s poruchou v socializačním procesu jsou cílovou skupinou Salesiánů a dále také Centra don Bosco. V následující kapitole bude popsán systém institucionální péče spolu s náhradní rodinnou péčí, což představuje cílovou skupinu práce Salesiánského klubu a jejich pracovníků.

3 INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE

Centrum Don Bosco má jako svou cílovou skupinu klienty z ústavní výchovy, ochranné výchovy, pěstounské péče a krizových rodin. Je proto nutné pro pochopení celkového obrazu zvolené tematiky začít s nastíněním terminologie a také s riziky s ním spojenými, aby bylo možné pokračovat v popisu Centra jako takového.

3.1 Ústavní a ochranná výchova

Institucionální péče je systém představující náhradu za rodinu. Dítě je vychováváno v instituci, kterou spravuje stát prostřednictvím příslušných ministerstev. Systém institucionální péče je dělen podle příslušnosti k ministerstvu do 3 skupin:

- a) Zařízení v gesci Ministerstva zdravotnictví České republiky
- b) Zařízení v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
- c) Zařízení v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí (Kaleja,2013:28)

V rámci institucionální péče je nutné zmínit termíny ústavní výchova a ochranná výchova, které upravuje zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších. Jeho novelizace je zákon č. 333/2012 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Ústavní výchova je podle Občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) nařizována soudem po proběhlém občansko-právním řízení. Následující informace byly čerpány ze zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Ústavní výchova je dále podle zákona č. 109/2002 Sb. určena pro děti od 3 do 18 let (potažmo do 19 let a ve výjimečných případech až do 26 let). Umístění dítěte do ústavu je ovšem krajní řešení, a před tímto aktem je nutné zjistit, zda nemá dítě příbuzné, kteří by se o něj postarali do doby jeho zletilosti, dále mohou tuto funkci zastávat i blízcí dítěti či rodině. Pokud nikdo blízký se o dítě není schopen či ochoten postarat, vyvstává možnost zprostředkování náhradní rodiny úředně (pěstounská péče, adopce atd.). Pokud není možná

ani jedna z předešlých variant, zůstává jako poslední z možností umístění dítěte do ústavní péče. Důvodem pro vyjmutí dítěte či mladistvého z rodinného prostředí je podle Občanského zákoníku hrozba omezení či zamezení tělesného, rozumového či duševního vývoje dítěte, nebo pokud byl tento vývoj již určitým způsobem narušen.

Kromě ústavní výchovy máme zákonem vymezenou také výchovu ochrannou, která je obdobně jako ústavní výchova zakotvena v zákonech č. 109/2002 Sb., 218/2003 Sb. a Novém občanském zákoníku. Ukládá se po proběhnutém občansko-právním řízení. Dále může být ochranná výchova ustanovena při trestním řízení. Následující informace, byly vytvořeny využitím zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže:

Při občansko-právním řízení se jedná o děti, které v období mezi jejich 12 – 15 lety spáchaly takový čin, kdy by po trestním řízení byl uložen výjimečný trest (20 – 30 let odnětí svobody, odnětí svobody na doživotí). Ovšem u mladistvých ve věku mezi 15 – 18 rokem představuje ochranná výchova alternativu k trestu odnětí svobody při trestním řízení, jako účinnější výchovnou metodu pro mladistvého. Ochrannou výchovu může soud uložit pouze do dosažení zletilosti mladistvého, ve výjimečných případech je možné ochrannou výchovu prodloužit do 19 let mladistvého.

Ochrannou výchovu je možné uložit v případech, kdy není o výchovu mladistvého řádně postaráno a tento fakt není možné změnit, pokud by daný mladistvý nadále zůstal ve svém přirozeném prostředí (rodina). Dále je možné uložit ochrannou výchovu v případě, kdy byla výchova mladistvého do doby soudního řízení, vykonávána nedostatečně, anebo přirozené prostředí a blízké prostředí mladistvého není vhodné pro řádný vývoj jedince.

Ochrannou výchovu je možné, stejně jako ústavní výchovu, zrušit, pokud byly důvody, které vedly k ustanovení ochranné/ústavní výchovy odstraněny nebo po dosažení zletilosti mladistvého.

3.2 Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy) jsou upravována zákonem č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů a dále zákonem č. 333/2012, který zákon č. 109/2002 Sb. upravuje:

Diagnostický ústav

Do diagnostického ústavu mohou být podle zákona č. 109/2012 Sb. přijímány děti s předběžným opatřením, s nařízenou ústavní výchovou a neposledně s nařízenou ochrannou výchovou. Účelem diagnostického ústavu je vykonat komplexní diagnostiku, a to formou pedagogických a psychologických činností. Děti a mladiství zůstávají v diagnostickém ústavu 6 – 8 týdnů.

Dále plní funkci:

- **vzdělávací** – jakou mají jedinci dosavadní úroveň znalostí a dovedností, určuje budoucí postup v této oblasti - například, zda je nutné navrhnout a dále realizovat specifické vzdělávací potřeby atd.
- **terapeutickou** – prostřednictvím pedagogických a psychologických činností dosáhnout co nejvíce možné nápravy jedince s poruchami chování či jinými poruchami v sociální oblasti života člověka
- **výchovnou a sociální** – dochází k práci s osobností dítěte, vnímá se mimo jiné situace rodiny, ve které daný jedinec žil, a dále se také spolupracuje se sociálně-právní ochranou dětí
- **organizační a koordinační** – struktura chodu zařízení

Základem diagnostického ústavu jsou výchovné skupiny, které mohou, ale nemusí být děleny podle věku a pohlaví dětí a mládeže. Pokud jsou děti, které jsou umístěny v diagnostickém ústavu ve věku do 15 let, anebo stále docházejí do základní školy, je v rámci diagnostického ústavu zřízena školní třída. Dále jsou těm, co již ukončili školní docházku, zřizovány diagnostické třídy, které umožní přípravu na budoucí povolání. Třídy základní školní docházky a diagnostické třídy jsou maximálně pro 8 dětí, vyšší číslo není žádoucí z nutnosti větší pozornosti pro jednotlivce.

Výsledkem činnosti pracovníků diagnostického ústavu je vypracování komplexní diagnostické zprávy dítěte, která obsahuje návrh specifických výchovných a vzdělávacích potřeb, které by měly vést ke správnému vývoji dítěte.

Dětský domov

Do dětského domova jsou podle zákona 109/2002 Sb. umisťovány děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou od 3 do 18 let (pokud jde o studujícího jedince, je možné zůstat v dětském domově po dobu studia, maximálně do 26 let). Děti umístěné v dětském domově, by neměly mít závažné poruchy chování. Mohou zde být také umístěny nezletilé matky s dítětem/děťmi. Vzhledem k tomu, že nemají umístěné děti závažné výchovné problémy, navštěvují školy mimo dětský domov.

Funkce dětského domova jsou:

- výchovné
- vzdělávací
- sociální

Základem dětského domova jsou rodinné skupiny, které mají maximálně osm dětí. Vychovatelé by měli být jak muži, tak ženy, aby měly děti příklad chování jak „otce“, tak „matky“.

Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou jsou umisťovány děti s ústavní výchovou, pokud má dané dítě závažnou poruchu chování, nebo má duševní chorobu, která má přechodnou nebo trvalou podobu. Dále jsou do dětského domova se školou umisťovány děti s ochrannou výchovou (do 15 let) nebo nezletilé matky s dětmi/dítětem.

Věková hranice dětí v dětském domově se školou se pohybuje od šesti let do doby ukončení povinné školní docházky. V rámci tohoto typu domova je zřizována škola, kam děti umístěné v dětském domově se školou docházejí. Základem dětského domova se školou je, stejně jako v dětském domově, rodinná skupina.

Výchovný ústav

Výchovný ústav je určen pro mladistvé od 15 let, kterým byla ustanovena ústavní výchova, a mají závažné výchovné problémy, nebo mají ustanovenou ochrannou výchovu. Dále mohou být do výchovného ústavu přijímány nezletilé matky se svými dětmi/dítětem. Ve

výjimečných případech mohou být do výchovného ústavu přijaty děti od 12 let. Základem výchovného ústavu jsou výchovné skupiny.

Dětské domovy se školou spolu s výchovným ústavem poskytují: „*specifické výchovně vzdělávací programy, individuálně zpracované dle jejich osobnostních charakteristik (programy rozvoje osobnosti)*“ (Jánský 2014: 117).

3.3 Rizika ústavní výchovy a ochranné výchovy

I přes určitou propracovanost v právním řádě a již dlouholeté využívání, jsou ústavní a ochranná výchova stále problematické a také rizikové. Mezi tato rizika je možné považovat poruchu attachmentu, hospitalismus, agresí a šikanu. Rizik institucionální péče je ovšem více, zde ovšem budou uváděna pouze ta nejzávažnější, která lze spojovat s prací Salesiánského Centra Don Bosco.

Jako nejzávažnější riziko dlouhodobého pobytu dětí v zařízeních je považována **porucha attachmentu**. Tuto teorii rozpracoval v 50. letech anglický psychiatr J. Bowlby. Pojem attachment je do češtiny nejčastěji překládán jako citová či vztahová vazba. Teorie attachmentu sám Bowlby definuje následovně: „*Trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu*“ (Bowlby in Kulísek 2000: 406). Jedná se tedy o vztah, který navazuje dítě již v prvních dvou letech svého života se svým prvním pečovatelem, kterým je nejčastěji rodič (matka). Posléze dochází k vazbě s dalšími členy rodiny, jako je nejčastěji otec a rozšířená rodina (Kulísek, 2000: 405).

Tento blízký vztah (který by měl být dlouhodobý) je pro dítě velice důležitý, a to pro správný vývoj nervové soustavy. Osoba, která o dítě v jeho raném věku pečuje, mu pomáhá zvládnout různé životní situace (prvotně se jedná o ochranu dítěte) a zvládat různé emoční stavy. Tato osoba je dále schopna zmírnit úzkost u dítěte a překonat chaotické situace (Vavřda, 2005). Osobou pečující ovšem nemůže být jakákoliv osoba. Bowlby uvádí dva základní faktory, které ovlivňují vznik citové vazby. Prvním faktorem je míra vnímavosti, se kterou daná pečující osoba reaguje na signály dítěte. Druhým faktorem je četnost interakcí mezi dítětem a pečující osobou (Bowlby, 2012). Tyto aspekty je jen stěží možné splnit u dětí a pracovníků působících v institucionální péči. Dítě si není schopno vytvořit citovou vazbu k pracovníkům, jelikož čas strávený s pracovníky je nedostatečný. Dalším aspektem, který brání k vytvoření citové vazby mezi dítětem a pracovníkem, je přidělený počet dětí na

pracovníka. Tento počet je natolik vysoký, že se pracovník nemůže intenzivně zaměřit na jedince a vnímat plně jeho potřeby (Uchytlová, 2016).

Pokud si dítě není schopno do druhého roku života vytvořit z různých důvodů citovou vazbu k pečující osobě, je možné hovořit o poruše attachmentu (tedy poruše citové vazby). Tato porucha je častá u dětí, které vyrůstaly v zařízeních pro výkon ústavní či ochranné výchovy a také u rodin, ve kterých děti zažívají nezájem ze strany rodičů, dále při syndromu CAN. Tato porucha se ovšem může rozvinout i u dětí, které byly po delší dobu hospitalizovány, především v raném věku, kdy je tato vazba vytvářena a kontakt s pečující osobou je limitován (Kulíšek, 2000).

Porucha citové vazby se projevuje různými způsoby. Mírné formy těchto poruch se například projevují nedůvěrou vůči okolnímu prostředí. Jako další projevy poruchy attachmentu je možné považovat vyhýbání se očnímu kontaktu a přecitlivělost na smyslové vjemy (například přehnané reakce na náhlé zvuky). Dítě může být hyperaktivní, roztěkané a často má i problémy se soustředěním, dále vykazuje přehnané reakce na nové podněty či změny lidí v jejich okolí (Vojtová, Červenka, 2012).

Dítě s narušenou citovou vazbou (později dospělý člověk) v průběhu života opakovaně selhává v navazování citově založených vztahů, má nižší schopnost emocionální regulace a také sníženou schopnost sociální adaptace. V neposlední řadě se u těchto jedinců mohou objevit i psychické poruchy. Jedinci s poruchou attachmentu používají při adaptaci na různé životní situace obranné mechanismy, mezi které patří například lhostejnost, bezstarostnost, náklonnost k cizím osobám (bez diferenciací) nebo naopak odmítání kontaktu, destruktivnost vůči vlastní osobě nebo také okolí, spolu s patologickou činností (krádeže, inklinace k drogové závislosti atd.) (Vojtová, Červenka, 2012).

Výše uvedené nás opět přivádí k institucím pro výkon ústavní a ochranné výchovy, kdy podle Labátha (in Škoviera, 2007:84) mají tyto instituce za hlavní úkol poskytnout pomoc, útočiště, podporu, ale také ochranu společnosti před nebezpečnými jedinci nebo i skupinami.

Jedním ze základních úkolů ústavní výchovy je podle Jánského (2014) poskytovat péči prostřednictvím vytvoření bezpečných podmínek, které jsou založeny na pozitivních emočních vztazích. Tyto vztahy vytvářejí důvěrné pouto mezi dospělým a dítětem.

Je ovšem opravdu možné vytvořit natolik důvěrné pouto, které by dítěti nahrazoval rodinnou péči? Vzhledem k tomu, že se vychovatelé v zařízeních mění, nemusejí si děti vytvořit tak blízký, rodinu nahrazující vztah, který by znamenal „základnu“ pro možný další sociální a emoční vývoj. Děti mají tedy povrchní vztahy s více vychovateli, které se však nepřeklenou přes pomyslnou hranici tolik potřebné důvěrnosti. Pokud ovšem v průběhu svého vývoje nezískají představu o vztahu rodič vs. dítě, nelze s jistotou předpokládat, že v době své dospělosti budou schopni navazovat a udržovat kvalitní mezilidské vztahy a ve svých rodičovských povinnostech budou úspěšní. Jejich děti mohou být také umístěny v zařízeních ústavní výchovy a tím vznikne opakující se vzorec.

Jako další závažné riziko ústavní a ochranné výchovy je podle Mühlpachra **hospitalismus**, tedy přivyknutí si životu ve školských zařízeních a ztráta schopnosti adaptovat se na jiné životní podmínky. Dítě nebo mladistvý žije izolován od vnějšího světa v homogenním prostředí, kde není dostatečné množství podnětů, které by mu pomáhaly učit se sociálním dovednostem. To má za následek, podle Mühlpachra (2001:37), následující: *„Ztrácející zájem o lidi a svět, zhoršení komunikace, návrat do ranějších vývojových stádií, hledání náhradního uspokojení v jídle, spavost, apod.“*. Tento jev ovšem nevzniká u každého jedince, který kdy pobýval v některém ze zařízení, ale může se objevit u těch, kteří v instituci strávili většinu nebo i celý svůj život, mnohdy takové děti a mladiství nepoznali nic jiného, nežli život v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Pokud tedy dítě stráví celý svůj život v zařízení, není schopno po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy, začít žít svůj vlastní život, respektive není schopno ho ve zdravé míře udržet. Nedostatečné znalosti v oblasti finanční gramotnosti a v obstarávání úředních dokumentů či neschopnost udržet si zaměstnání, to mohou být faktory, které mladým lidem, kteří vystoupili ze školských zařízení, brání žít „bezstarostný život“. S narůstajícím stresem z neúspěchu mohou začít hledat uspokojení v jiných sférách života (například: alkohol, drogová závislost, krádeže, výtržnictví) (Mühlpachr, 2001:37).

Dalším nebezpečím, jež školská zařízení skýtají, je podle Mühlpachra (2001:38), vznik šikany v ústavech, která má přímo devastující účinky pro vývoj dětí a mládeže v zařízeních.

Děti umístěné dlouhodobě v ústavní výchově se mohou potýkat s narůstající frustrací, kterou uvolňují skrze agresi ve svém okolí. U těchto dětí se proto často objevují jevy jako výtržnictví, ničení veřejného majetku, agrese vůči vychovatelům, ale také agrese vůči svým

vrstevníkům a svým spoluobytelům v zařízení. Násilí se pro tyto děti a mladistvé stává podle Mühlpachra (2001:38): „*Pozitivně hodnoceným způsobem uplatnění potřeb a práv jednotlivce.*“

Zařízení ústavní výchovy mají vlastní kulturu, která se liší od světa mimo ústav. Jako každá kultura i kultura zařízení ústavní výchovy má své hodnoty, normy a také sankce za jejich nedodržování. Jelikož je ústavní výchova členěna do jednotlivých zařízení, liší se také podstata hodnot v zařízeních. Hodnoty například v dětském domově se budou lišit od hodnot výchovného ústavu. Jednou z příčin může být i věkový průměr těchto dvou typů zařízení a charakteristika dětí, které jsou zde umístěny. Jednotlivá zařízení jsou hierarchicky členěna. Je zde možné pozorovat protékání moci, jak mezi vychovateli, tak mezi dětmi a mládeží. Vychovatel má nad jedinci umístěnými v zařízení moc, kterou může podle svého uvážení užívat, je ovšem limitován pravidly, která určuje zákon České republiky vztahující se ke školským zařízením (Uchytilová, 2016).

3.4 Jiné formy péče o dítě

V předešlé části byl nastíněn systém institucionální péče, který funguje v České republice, tento systém však není jediný. Vedle umístění dítěte do zařízení je možné využít například pěstounskou péči, kterou mnozí odborníci považují za vhodnější nežli institucionální a měla by umístění dítěte do zařízení předcházet. Vzhledem k tomu, že jsou děti a mládež z pěstounské péče cílovou skupinou Salesiánského centra, bude tato péče v následující části popsána.

Pěstounská péče

Pěstounská péče je jednou z možností náhradní rodinné péče, která je řízená státem, a také je jím kontrolována. V českém právním řádu je upravována zákonem č. 359/1999 Sb. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí) a dále zákonem č. 89/2012 Sb. (Nový občanský zákoník), ze kterého byly dále čerpány následující informace:

Pěstounská péče je nařizována soudem a končí dovršením zletilosti jedince, rozhodnutím soudu (například z důvodu, že dítě či mladistvý má závažné výchovné problémy a je umístěno do zařízení ústavní výchovy), anebo zaniknou-li důvody odejmutí dítěte či mladistvého a soud rozhodl o opětovném navrácení do původní rodiny.

Před umístěním dítěte či mladistvého do pěstounské péče, je snaha o kontaktování příbuzných či blízkých rodiny, kteří by se o dítě či mladistvého ujali. Pokud jsou tyto snahy neúspěšné, přichází na řadu pěstounská péče. Poslední variantou při zabezpečení dítěte je ústavní výchova.

Při procesu předání dítěte do pěstounské rodiny nezanikají příbuzenské vztahy s původní biologickou rodinou nebo rodinou, ve které dítě pobývalo. Po dobu umístění dítěte do pěstounské péče mají rodiče/zákonní zástupci právo navštěvovat svého potomka, a také mají vyživovací povinnost.

Pěstounská péče má dle zákona č. 89/2012 poskytnout dítěti po stanovenou dobu pobytu dítěte hmotné zajištění spojené se zajišťováním základních psychických a emocionálních potřeb. Pěstounem může být podle zákona manželský pár i jednotlivec. Pěstouni dostávají za svoji péči o dítě či mladistvého od státu příspěvek.

Pokud má zájem o pěstounskou péči příbuzný dítěte, je tato možnost upřednostňována před jinými pěstounskými rodinami. Pěstoun je povinen o svěřené dítě pečovat a má omezené rodičovské povinnosti. Omezené v dobách důležitých rozhodnutí jako např. volba povolání, zdravotnické zákroky atd. Pěstoun nesmí bránit kontaktu svého svěřence s biologickými rodiči, naopak by měl mít snahu o vytváření, respektive podporování kontaktu s rodinou dítěte či mladistvého. Tento kontakt může v závažných případech soud zakázat, poté musí pěstoun snahu rodiny kontaktovat dítě či mladistvého hlásit na příslušné orgány (Virtuální knihovna, © 2017, online).

Pěstounská péče se poskytuje ve dvou formách:

- Pěstounská péče
- Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)

Pěstounská péče je rozšířenější než druhá forma pěstounské péče (PPPD). Děti či mladiství zůstávají v jedné rodině po několik let a často zde zůstávají do dovršení zletilosti. Tato forma se nejvíce využívá u starších dětí a dále u mladistvých.

Do pěstounské péče na přechodnou dobu jsou děti či mladiství umísťováni maximálně na dobu jednoho roku. Tato forma pěstounské péče se využívá nejčastěji u dětí kojeneckého či batolecího věku, které jsou v momentální krizové situaci. Pěstouni musí být okamžitě připraveni přijmout dítě a po neznámou dobu, maximálně však do 1 roku, se o něj

starat. Pokud jsou v rodině, odkud bylo dítě odebráno, odstraněny důvody odejmutí, je možné vrátit dítě zpět k rodině. V opačném případě, se hledají jiné možnosti, kam dítě umístit, až na posledním místě by měla být ústavní výchova (Virtuální knihovna, © 2017, online).

Důvodem vzniku PPPD byla nutnost umožnit nejmenším dětem strávit první okamžiky života v rodinném prostředí, i když umělem a zamezit deprivacím z pobytu v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, které mají na děti negativní vliv (Virtuální knihovna, © 2017, online).

Ovšem i u pěstounské péče lze najít více či méně závažné problémy. Jeden z nich popsal Albín Škoviera (2007:35) ve své knize Dilemata náhradní výchovy: „*Hledáme rodiče pro dítě, nebo dítě pro rodiče.*“ Je to snaha umístit dítě do rodiny, která by se o něj dokázala postarat, přijmout nedostatky dítěte a podporovat nadání, které dítě má? Nebo je to spíše jako obchod, kdy přijdou rodiče, rozhodnutí pro pěstounství, předají své požadavky a pracovníci jenom hledají ve „skladu“ vhodný „kus“?

Ne vždy je konáno v nejlepším zájmu dítěte či mladistvého a často je zde snaha uspokojit „spotřebitele“, tedy rodiny, které mají chuť se stát pěstouny. Poté je to jak výstižně uvádí Škoviera (2007:48) „*brání dětí na zkoušku.*“ Pokud tedy děti nesplní ihned v počátku představu dospělých, jsou poslány zpět do instituce. Tento proces je pro dítě silně nežádoucí. Pokud je dítě bráno vícekrát „na zkoušku“ a nikdy nezůstane v rodinách, nemůže se u takového dítěte mluvit o harmonickém vývoji a vývoji osobnosti. Při každé naději, že bude moci vyrůstat v rodině, je několikrát za sebou uznán jako nevhodný, je možné při tomto vývoji si vyvinout uvědomění sebe samého jako sebevědomé bytosti? S tím je spojena nedostatečná připravenost pěstounských rodin na přijetí dítěte či mladistvého, který může mít například poruchu osobnosti. Při neúspěchu jsou děti posílané, jako nezvladatelné a pravý problém jejich chování není řešen. Tato etiketizace způsobí, že se děti na své „etikety“ adaptují a jako nezvladatelní se chovat opravdu začnou (Škoviera, 2007: 52).

Dále podle Škoviery a jeho dlouholeté praxe v oboru ústavní výchovy, a z jeho zkušeností s pěstounskou péčí vychází, že lidé, kteří se rozhodnou pro pěstounství, požadují malé, blondáté děťátko s modrýma očima, které je bez výchovných problémů a „*nechtějí starší dítě se sourozenci, dítě romské, dítě se zdravotním, smyslovým nebo mentální postižením*“ (Škoviera, 2007: 53).

Často dochází také k navrácení dětí a rozhodnutí dále nepokračovat ve výkonu pěstounství z různých důvodů. Škoviera (2007) popisuje příklad, kdy manželský intelektuální pár (inženýři), který budoval kontakt s dívkou (bílá blond'atá dívenka), se po pár víkendových pobytech rozhodl pro ukončení dalšího kontaktu, z důvodu nedostatečné rychlosti učít se novým věcem. Takové dítě se vrací do zařízení nebo je posláno do jiné pěstounské rodiny, kde může opět dojít k tomu, že ho náhradní rodiče „vrátí“ jako nevhodné zboží.

Ústavní spolu s ochranou výchovu jsou v naší společnosti zakotvené již dlouhou dobu, mají ovšem závažné nedostatky a rizika (uvedená výše), které není možné ignorovat. Alternativou pro umístění dítěte do zařízení ústavní nebo ochranné výchovy je pěstounská péče, která ovšem také není bez nedostatků, ale je pro dítě a mladistvého přijatelnější, co se týče jeho přirozeného a dravého vývoje. Některé děti ovšem nejsou vhodné pro umístění do pěstounské péče, z důvodu závažných výchovných problémů, závažných zdravotních postižení, agresivity a různých typů závislostí.

Dle následující tabulky je zřejmé, že dochází k poklesu dětí umístěných v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu, a naopak dochází k postupnému navýšení dětí umístěných do pěstounské péče. Data pro vytvoření tabulky a jejich následovné zhodnocení, byla získaná ze statistik Ministerstva práce a sociálních věcí, respektive z Ročních výkazů o výkonu Sociálně-právní ochrany dětí.

Tabulka 2 – Počet dětí v institucionální péči sv. pěstounská péče

Rok	Počet dětí umístěných v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu	Počet dětí umístěných v pěstounské péči a PPPD
2006	8792	4884
2009	8989	6755
2012	8174	7680
2013	7437	8174
2014	6451	10073
2015	6028	10923
2016	5944	11462

(zdroj: MPSV, © 2017, online)

Výhodu v tomto posunu k pěstounské péči je možné sledovat například v tom, že dítě, kdy pěstounem může být příbuzný dítěte či mladistvého, není vytržen z rodinného prostředí. Nedochází k tolik stresujícím okamžikům, ke kterým může docházet, pokud je dítě vytržené z rodiny a ze svého přirozeného prostředí a je umístěno do zařízení pro výkon ústavní a

ochranné výchovy. Dítě či mladiství nepřichází o rodinné vazby jako je tomu mnohdy u umístění dítěte do zařízení. V roce 2015 bylo z celkových 10 464 pěstounů celkem 7659 příbuzných dítěte či mladistvého (MPSV, © 2017, online).

Další možnou výhodou upřednostňování pěstounské péče nad ústavní a ochrannou výchovou, jsou náklady. Dle výzkumu Lumos jsou náklady na ústavní a ochrannou výchovu 394 200 Kč na jedno dítě za rok, tedy vyšší nežli na pěstounskou péči, která činí 243 240 Kč na dítě za rok (Socialní Revue, © 2017, online).

Za vysoký počet dětí v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy byla Česká republika ze stran Evropské unie kritizována. Ostatní země mají o poznání nižší počty dětí v náhradní rodinné péči či ústavní a ochranné péči. Například v roce 2013 připadalo v České republice v přepočtu na tisíc dětí ve věku 0 – 18 let, celkem 14 dětí, které pobývaly v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, pro porovnání v Anglii je to pouhých 5,6 dětí (Lumos © 2013, online).

Česká republika a její systém péče o děti se stále vyvíjí, ale dle uvedené tabulky č. 2 je zřejmé, že se upřednostňuje umístování dětí a mládeže do náhradních rodin.

4 EMPIRICKÁ ČÁST

V této části diplomové práce je popsána metodologická část, která představuje stěžejní prvek výzkumného šetření. Empirická část zahrnuje kvalitativní přístup spolu s vymezenými cíli a zvolenými metodami. V rámci výzkumného šetření byla použita kombinace metod sběru dat pro komplexnější zobrazení zkoumaného problému, tedy resocializace mladých lidí z institucionální či pěstounské péče. Pro výzkumné šetření byla využita tzv. „triangulace metod“, kde bylo využito metody polostrukturovaného rozhovoru, zúčastněného pozorování a obsahové analýzy.

Výzkumný cíl a formulace výzkumných otázek

Hlavním výzkumným cílem je zobrazit způsob práce a metody práce Centra don Bosco v Pardubicích, které lze považovat za resocializační strategie. Jedná se o snahu vytvoření holistického zobrazení činnosti tohoto zařízení, které pomáhá mladým lidem z institucionální péče a pěstounské péče v cestě životem, skrze své programy, k samostatnému životu ve společnosti.

Výzkumné otázky

- Jaké programy využívá CDB pro naplnění preventivně výchovného systému Dona Bosca?
- Jaká jsou pozitiva a negativa programů CDB z pohledu sociálních pracovníků?
- Jak jsou klienti ovlivňováni náboženským základem CDB?
- Objevují se u klientů CDB zkušenosti se sociálně patologickými jevy?

4.1 Metodologie výzkumného šetření

Jak již bylo výše uvedeno, empirická část diplomové práce je tvořena kvalitativním přístupem. Tato volba byla vytvořena vzhledem k formě stanoveného výzkumu, který vyžaduje vlastnosti kvalitativního výzkumu. Švaříček, Šed'ová a kol. (2007:17) uvádějí definici kvalitativního výzkumu jako: „*Proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu*“.

Cílem kvalitativního výzkumu je: „*Do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací*“ (Švaříček,

Šed'ová a kol., 2007: 24). Výstupem kvalitativního výzkumu je formulace nových teorií či hypotéz.

Pro tento výzkum byla zvolena tzv. „triangulace metod“, kdy Hendl (2012:147) definuje triangulaci jako: „*Kombinace různých metod, různých výzkumníků, různých zkoumaných skupin nebo osob, různých lokálních a časových okolností a teoretických perspektiv, jež se uplatňují při zkoumání určitého jevu*“. Využito bude polostrukturovaných rozhovorů, zúčastněného pozorování a nakonec také obsahové analýzy dokumentů.

Polostrukturovaný rozhovor

Rozhovor představuje specifickou metodu, která nám umožňuje získat informace o zkoumané problematice, a také postoje a názory jedinců, se kterými výzkumník navazuje hlubší vztah. Výzkumník během rozhovoru sleduje předem připravené otázky a při polostrukturovaném rozhovoru je tyto otázky schopen doplňovat o další témata, anebo změnit pořadí otázek dle reakcí jednotlivých participantů (Hendl, 2012:164). Cílem polostrukturovaného rozhovoru, je v rámci kvalitativního výzkumu, získat detailní a komplexní informace o zvolené problematice (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007:13).

Rozhovory v tomto konkrétním výzkumu byly prováděny v uzavřené místnosti bez přítomnosti další osoby. Vybraní participanté byli seznámeni s výzkumným šetřením a se svou účastí předem souhlasili. Rozhovory byly provedeny celkem s 11 participanty. Pět z nich byli v době výzkumného šetření klienty Centra. Dále byly rozhovory uskutečněny se šesti sociálními pracovníky působícími v Centru don Bosco. Pro výzkum byly vytvořeny dva druhy tazatelských otázek (viz. Příloha A a Příloha B). Jednotlivé rozhovory byly se souhlasem zúčastněných nahrané na záznamové zařízení. Po jejich realizaci byly jednotlivé rozhovory přepsány do písemné formy pomocí doslovné transkripce a následovně zpracovány pomocí otevřeného kódování.

Zúčastněné pozorování

Zúčastněné pozorování je jednou ze základních metod kvalitativního výzkumu a spočívá v osobním působení výzkumníka v přirozeném prostředí zkoumaného tématu. V případě této práce se jedná o účast při činnostech konaných v prostorách CDB i mimo něj. Zúčastněné pozorování je možné definovat jako: „*Dlouhodobé, systematické a reflexivní*

sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2007:143).

Zúčastněné pozorování bylo prováděno v období od března 2017 do března 2018 v Centru Don Bosco. Zúčastnila jsem se přímo konzultací s klientem v rámci Sociální služby. Bylo mi umožněno jednat s klienty a řešit s nimi možnosti ubytování a hledání nového ubytování spolu s hledáním práce. Dále jsem se zúčastnila konzultace s klientem, který byl zařazen do programu „Na Vlastních nohou“ (bude popsán níže). Tyto konzultace probíhaly obdobným způsobem. Pracovník se s klientem prvotně pozdravil a nadále řešili stanovenou problematiku, konec konzultace probíhal v duchu domlouvání dalšího setkání, a několika motivačních slov pro povzbuzení klienta. Všechny schůzky s klientem se konaly ve složení klient se svým doprovázejícím (v těchto případech jsem na konzultacích působila jako třetí osoba). Dále jsem se zúčastnila „Dnu pro dětské domovy“, kde jsem vypomáhala při občerstvování dětí a mládeže, a dále jsem také byla přítomna na kurzech „Příprava na život“, jako dobrovolník. Kurzy jsou rozplánovány na celý školní rok, kdy na každý měsíc vychází jedno setkání v rámci kurzu.

Poznatky ze zúčastněného pozorování nebyly zapisovány v průběhu působení výzkumníka v terénu, nýbrž až po jeho skončení.

Obsahová analýza

Obsahovou analýzu je možné využít jak u kvalitativního tak u kvantitativního výzkumu. V dokumentech se projevují různé osobní, skupinové, vědomé, nevědomé postoje, hodnoty, ideje, a proto je lze zkoumat z více různých hledisek (Hendl, 2012: 130). „*Obsahová analýza je vhodným výzkumným nástrojem na ověřování (validizaci) zjištění uskutečněných pomocí jiných výzkumných metod*“ (Gavora, 2010: 142). O této metodě lze tedy říci, že je doplňkovou metodou k již použitým výzkumným metodám. Zkoumány byly v rámci obsahové analýzy internetové stránky Centra, dále výroční zpráva a metodiky Centra.

Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek diplomové práce je tvořen dvěma skupinami. První skupinu představují pracovníci CDB a druhou jejich klienti. Tyto dvě skupiny byly vybrány za účelem holistického zobrazení zkoumané tematiky. Celkově se výzkumu účastnilo 11 participantů, konkrétně 6 pracovníků a 5 klientů CDB, všichni vstupovali do výzkumu vědomě a

dobrovolně. Klientů bylo osloveno více, ale odmítli spolupráci. Všechny rozhovory byly provedeny v terénu v prostorách CDB, tedy v přirozeném prostředí. Všechny rozhovory byly v průběhu zaznamenávány na nahrávací zařízení a posléze přepsány pomocí doslovné transkripce a následovně zpracovány pomocí otevřeného kódování. Jelikož byly rozhovory provedeny se dvěma skupinami (pracovníci Centra a jejich klienti), byly vytvořeny dva typy tazatelských otázek, které jsou přiloženy v příloze této práce.

Sběr dat

Výzkum byl prováděn v Salesiánském klubu mládeže, z.s. Centrum don Bosco v období od března 2017 do března 2018. Jak klienti, tak pracovníci byli předem seznámeni s výzkumnou činností a souhlasili s působením výzkumníka, jak při zúčastněném pozorování, tak při rozhovorech. Provedené rozhovory byly následovně přepsány do písemné formy pomocí doslovné transkripce a podrobeny otevřenému kódování. Při každém vstupu výzkumníka byli klienti seznámeni se záměrem výzkumníka a byli dotázáni, zda s jeho přítomností souhlasí. Po dobu výzkumu se nestalo, že by některý z klientů odmítl jeho přítomnost. Taktéž u rozhovorů byli klienti i pracovníci seznámeni s účelem rozhovoru a předem dotázáni, zda s tímto počínáním souhlasí. Jedinou podmínkou byla anonymita klientů, kterou je nutné z etického hlediska respektovat. V následující části nejsou zveřejňována jména, která by umožňovala možné spojení výpovědi s fyzickou osobou. Pro větší anonymitu jsou všechny výpovědi psány v mužském rodě i přes fakt, že se výzkumu účastnila obě pohlaví.

4.2 Salesiánský klub mládeže, z.s. Centrum Don Bosco Pardubice

Salesiánský klub mládeže, z.s. Centrum Don Bosco (dále jen CDB) Pardubice je součástí celorepublikového spolku Salesiánské kluby mládeže, z.s. Jako takový se aktivně hlásí k odkazu Dona Bosca. V roce 2015 byl CDB udělen čestný titul nestátní neziskové organizace pro práci s dětmi a mládeží.

Jako své poslání vnímají doprovázení mladých lidí z dětských domovů, pěstounské péče a ohrožených rodin tak, aby převzali odpovědnost za svůj vlastní život. Ohrožená rodina je podle Matouška (2013:464) označení pro rodiny, kde je vyšší riziko sociálního selhání.

Cílem činnosti pracovníků CDB je poskytovat odbornou pomoc klientům ve věku 14 - 35 let. Činnost CDB je primárně zaměřená na schopnost respektive na neschopnost klienta

zvládat samostatný život. V rámci svého působení na klienty využívají preventivní systém, kterým se hlásí ke svému zakladateli donu Boscu. Dále využívají moderní přístupy práce s cílovou skupinou CDB. Mezi tyto přístupy patří například přístup zaměřený na člověka dle Rogerse, Gestalt terapie, nebo Pessu Boyden terapie.

Mezi své hlavní přednosti působení CDB patří schopnost poskytovat dlouhodobou kontinuální péči. Ideální započetí práce s dítětem v institucionální péči je podle stanov CDB doba, kdy je jedinec stále ještě v průběhu pobytu v zařízení. Hraniční věk je stanoven na 14 let. Postupně je jedincům poskytována individuální péče, která je „šitá na míru“. CDB má vypracované metodologie pro práci s klientem, které ač jsou důležité, nejsou stěžejní. Každý klient představuje individuálního člověka, který prošel jistou životní cestou, kde určitým způsobem nedocházelo k naplňování některých z jeho základních potřeb. Důležitá je schopnost adaptace pracovníka, který dokáže své znalosti (včetně preventivního systému Dona Bosca) vhodným způsobem využít (Doživota, © 2017, online).

Jednotliví pracovníci mají dle svého úvazku na daný program přidělené klienty, se kterými mnohdy dlouhodobě spolupracují skrze vytvořený vztah. Přátelské prostředí je základní myšlenkou činnosti pracovníků CDB, kdy se v průběhu konzultací snaží navodit vztah, který jim umožní zaměřit se na potřeby klienta (bydlení, vzdělání, práce...). Klienti CDB si v průběhu svých životů prošli mnohým a často mají problém v sociální adaptaci. Navazovat vztahy je pro ně obtížné, i když je to pro jejich životní posun nezbytné (Doživota, © 2017, online). Je tedy možné říci, že vytváření vztahů je jedním z hlavních úkolů sociálně-pedagogické praxe (Klíma in Jedlička, 2004). Nutné je ovšem uvést, že tyto vztahy by měly být stabilní a pokud to jde, tak i dlouhodobé, vytvářející platformu pro odpovědi na možné otázky dospívajících a mladých dospělých klientů (Robertson, 2005:52-54).

Na pracovníky CDB jsou kladeny nároky na jejich zralost, transparentnost, schopnost spolupracovat, jelikož se jedná o týmovou spolupráci, a také otevřenost ke stálému osobnostnímu i profesionálnímu rozvoji. Pracovníci CDB v rámci své činnosti s klienty využívají práci sociální, terapeutickou, pedagogickou a v neposlední řadě také duchovní (Výroční zpráva, 2016).

CDB přímo spolupracuje se zařízeními vykonávajícími ústavní a ochrannou výchovou v Pardubickém a Královéhradeckém kraji, okrajově také v kraji Vysočina. Spolupracuje celkově s 18 etopedickými zařízeními, mezi kterými je například Dětský domov Holice,

Dětský domov Chrudim, Dětský domov Pardubice, Výchovný ústav Žďár nad Sázavou, a Dětský domov Sedloňov. CDB dále spolupracuje s OSPODy, pěstounskými rodinami a různými navazujícími organizacemi, jako jsou Charita Pardubice, Amalthea, SKP centrum, Česká abilympijská organizace, Azylový dům Pardubice, Úřad práce, atd. Tyto kontakty jim napomáhají zkvalitňovat možnou pomoc potřebnému jedinci. Při práci CDB jsou také důležitou složkou „dobrovolníci“, kteří pomáhají realizovat mnohé z činností CDB. V roce 2016 pomáhalo s aktivitami v CDB na 39 dobrovolníků (Výroční zpráva, 2016).

Stěžejní programy CDB

Sociální služba – Sociální rehabilitace „Doprovázení“

Program Doprovázení je od roku 2013 zaregistrován jako sociální služba. Tento program je založen na individuální práci s klientem. Pracovníci CDB se prostřednictvím individuálního přístupu snaží mladým lidem pomoci s pochopením vlastních potřeb společně s jejich následným naplňováním, dále s řešením konkrétních problémů z prostředí školy, práce, či problémy v osobním životě. U programu Doprovázení je vhodné začít v dostatečném předstihu před plánovaným osamostatněním (ukončení ústavní nebo ochranné výchovy, dovršení zletilosti atd.). Tato služba může být poskytována jak ambulantní, tak terénní formou (Doživota, © 2017, online).

Cílem tohoto programu je, aby klient docílil samostatnosti (podle jeho možností), získat schopnost otevřeně komunikovat se svým okolím, schopnost vyřizovat úřední záležitosti, nalézt zaměstnání a udržet si ho. Dále si zajistit bydlení a opět být schopen si ho udržet, atd. (Doživota, © 2017, online).

V roce 2016 bylo v této službě 42 klientů (Výroční zpráva, 2016).

Program Na vlastních nohou

Program Na vlastních nohou navazuje na předešlý program „Doprovázení“. Klienti v tomto programu jsou již samostatní (nebo začínají žít samostatně). Pracovníci CDB představují „pomocnou ruku“, která se objeví v případě potřeby. Není zde nutný častý a pravidelný kontakt. Klienti potřebují mít nejčastěji pouze jistotu, že je zde stále někdo, koho mohou požádat o pomoc. Klienti v programu Na vlastních nohou, mají již často své vlastní rodiny, proto pracovníci CDB spolupracují také s nimi (Doživota, © 2017, online).

Tento program má obdobné cíle jako program „Doprovázení“, je ovšem mířen na klienty, kteří již dosáhli samostatnosti. Program Na vlastních nohou může být poskytován v rámci jednorázové intervence nebo také ve formě intenzivní spolupráce, po dobu trvání daného problému. Obdobně jako „Doprovázení“ tak i u tohoto programu je možná jak návštěva v přirozeném prostředí klienta, tak v prostředí prostor CDB (Doživota, © 2017, online).

V roce 2016 bylo v rámci programu Na vlastních nohou spolupracováno celkem s 62 klienty spolu s jejich rodinami (Výroční zpráva, 2016).

Vedle tohoto programu poskytuje CDB možnost zúčastnit se „Setkání absolventů“, kde se o víkendu mohou sejít bývalí klienti s pracovníky CDB a také se svými kamarády, které potkali v průběhu spolupráce s CDB. Účastníci tohoto setkání si mohou vyměňovat životní zkušenosti a navzájem si pomáhat. Přínosem tohoto setkání je také fakt, že zúčastnění utíkají ze své každodenní rutiny (Doživota, © 2017, online).

Program „kurzy“

Prostřednictvím kurzů nazvaných jako „příprava na život“ se jedinci učí zvládat každodenní situace. Činnost je vykonávána v rámci skupiny, která je po celou dobu konání kurzu neměnná (pokud je to možné). Kurzy se konají o víkendech, a jsou rozděleny do celého školního roku (Výroční zpráva, 2016).

Do kurzů se musí jedinci dobrovolně přihlásit a také zaplatit základní poplatek (pro rok 2017/2018 je to 3 500 Kč), jedná se hlavně o zaplacení stravného na dobu pobytu.(Doživota, © 2017, online). Tento program se dělí na kurzy základní a kurzy pokračovací. V pokračovacím kurzu je práce se skupinou efektivnější, protože skupina se povětšinou zná ze základního kurzu a účastníci jsou více uvolnění a nebojí se před ostatními sdělovat různé informace, které by jinak nesdělovali (Výroční zpráva, 2016).

Každý víkend je zaměřen na různá témata, se kterými mnohdy mladí lidé vyrůstající v institucionální péči mají potíže. Mezi témata patří například porozumění sama sobě, schopnost komunikovat a vycházet s druhými, posilování vlastní vůle, riziko závislostí, partnerské a rodičovské vztahy, problematika bydlení, zaměstnání, fungování úřadů, finanční gramotnost atd. Kurzy, ač mají výše uvedená zaměření, jsou přizpůsobovány potřebám skupiny (Doživota, © 2017, online).

V rámci kurzů „Příprava na život“ jsou mimo jiné uskutečňované také různé pobytové akce. Například setkání o svátcích a také brigády, kde si mohou klienti CDB pozvolna osvojovat pracovní návyky a také cvičit spolupráci s ostatními. Pobytové akce a brigády vyplňují volný čas klientů a zábavnou formou se jim snaží prohlubovat znalosti a dovednosti získané v průběhu kurzů (Doživota, © 2017, online).

Na jednotlivá setkání připravují lektori kurzů program, který je zaměřen na rozvoj osobnosti či na prohlubování znalostí o společenském systému či dovedností potřebných pro samostatný život. Při setkání, na kterém jsem působila jako dobrovolník v rámci zúčastněného pozorování, se lektori zaměřili na rozvoj osobnosti. V průběhu víkendu jsme „tvořili svůj ostrov“, kdy jednotlivé ostrovy hodnotil přítomný terapeut. Dále jsme tvořili scénky na zadané téma a poté proběhla následná diskuze, která následovala po každé činnosti. Poté byla celá skupina rozdělena do dvojic, které měly říci tomu druhému jeho kladné stránky, a co na jeho osobě oceňují. Tato metoda byla pro účastníky setkání viditelně obohacující, neboť při následné diskuzi mnozí oceňovali, že sami by pozitivní aspekty na své osobě nenašli. Celý víkend zakončovala diskuze na zhodnocení setkání, kde lektori u jednotlivců vyzdvihli minimálně jeden klad, kterého si v průběhu víkendu všimli. Koresponduje to s přesvědčením Dona Bosca, který se v každém snažil najít dobro. Spojitost nalezneme také s konceptem tvořivé resocializace. Dále se také účastníci mohli k tomuto zhodnocení přidat a byl zde prostor i pro zpětnou vazbu pro lektory.

V průběhu kurzu „Příprava na život“ jsou představeny další programy CDB. Jedná se o kurzy Sociální rehabilitace, Doprovázení a Na vlastních nohou. Klienti tedy mohou nadále s pracovníky CDB spolupracovat v rámci těchto programů (Doživota, © 2017, online).

V roce 2016 se v CDB uskutečnilo celkem 15 kurzů (107 účastníků) (Výroční zpráva, 2016).

Program „Dny pro dětské domovy“

Tento program představuje určitou propagaci CDB potencionálním klientům. Program Dny pro dětské domovy, není ovšem součástí každodenního působení pracovníků, Jedná se o jednodenní doplňkový program, pořádaný dvakrát ročně v prostorách CDB, určený pro jedince ze zařízení, s nimiž CDB aktivně spolupracuje. Den je předem naplánován tak, aby se zúčastnění jedinci poučili o službách CDB, dále s CDB spolupracovali a získali nové

informace. Na tuto akci jsou zvány osobnosti, které zde přednáší o různých tématech a dále také zažili příjemné chvíle a poznali nové lidi. (Doživota, © 2017, online).

V rámci tohoto programu je také pořádána sportovně-vědomostní soutěž nazvaná Labyrint. Účastníci (skupiny, rozdělené podle příslušného zařízení, ve kterém pobývají) jsou před začátkem soutěže vyzváni, aby si sami určili svou cenu týmu (která nesmí překročit limit 4 000 Kč), kterou v případě vítězství získají (Doživota, © 2017, online).

V průběhu programu Dne pro dětské domovy, se zúčastnění setkávají povětšinou prvně s pracovníky CDB a také s organizací jako takovou. Pokud je některý z představených programů zaujme, mohou zde započít spolupráci s CDB (Doživota, © 2017, online).

V roce 2016 se programu Den pro dětské domovy zúčastnilo 74 dětí z celkem 7 zařízení (Výroční zpráva, 2016).

Vedle již zmíněných programů je nutné dále uvést „Zelenou linku“. Nejde již o program jako takový, ale jedná se o službu poskytovanou CDB. Základem je bezplatná možnost zavolat si pracovníkovi CDB o radu v momentální tíživé situaci. Tato služba je poskytována od 8.00 do 21.00 po celý rok. V roce 2016 bylo v rámci Zelené linky přijato 1151 telefonních spojení (Výroční zpráva, 2016).

4.3 Vyhodnocení analýzy dat a interpretace výsledků výzkumu - Pracovníci

V této části budou interpretována data, získaná v rámci výzkumu. Jedná se o dvě skupiny, první skupinu tvoří pracovníci CDB a druhou tvoří naopak klienti CDB. Tyto skupiny byly vybrány záměrně za účelem vytvoření holistického obrazu CDB, kdy pokud bychom zkoumali pouze jednu ze zmíněných skupin, nedošlo by k celkovému zobrazení všech aspektů.

Tabulka 3 – Kódované rozhovory se sociálními pracovníky CDB

	Sociální pracovník číslo 1	Sociální pracovník číslo 2	Sociální pracovník číslo 3	Sociální pracovník číslo 4	Sociální pracovník číslo 5	Sociální pracovník číslo 6
Délka práce v CDB	4 roky a 3 měsíce	5 let	12 let	7 let	3,5 roku	1 rok, Původní zakladatel
Motivace práce s cílovou skupinou	Osobní zájem Náhoda Zájem o práci CDB	Osobní zájem Téma diplomové práce Dlouhodobá spolupráce s CDB	Životní zkušenosti Nabídka ředitele CDB Terapeutické pracovní zkušenosti	Hledání nové práce Osobní potřeba pomáhat lidem	Studium Mgr. Nabídka práce	Osobní zájem Organizování tábora pro děti z ústavní výchovy Salesián
Působení pracovníka v programu	Sociální služba	Kurzy Sociální služba Na vlastních nohou	Kurzy Na vlastních nohou Sociální služba	Sociální služba Na vlastních nohou	Kurzy Sociální služba Na vlastních nohou	Kurzy Sociální služba
Pozitiva programu	Užitečný Brzký počátek spolupráce s klienty Znalost celého personálu CDB	Podpisování dohody	Široká nabídka služeb Setkání absolventů Aktivní depistáž	Ochrana pracovníků Nastavené limity	Kurzy – navazování vztahů Projevení zájmu o klienty Provázanost se Sociální službou Odborné přednášky Činnost dobrovolník	Brzké zachycení mladých lidí Terapeutický prvek v kurzech Provázanost kurzů a Sociální služby
Negativa programu	Vázanost na doprovázejícího Cirkulace pracovníků CDB	Náročné informování klientů o činnosti CDB Zákonné mantinely	Nejisté finanční zajištění chodu programu Nevyhovující prostory	Zákonné mantinely Nevyhovující prostory	Práce se skupinou Spolupráce jedince ve skupině	Cirkulace pracovníků CDB

Počet klientů	Sociální služba 40 Osobně 2	Sociální služba 40 Osobně 7	Na Vlastních nohou proměnlivé v průběhu roku 40 – 50 Osobně 15	Sociální služba 40 Osobně 3 Na vlastních nohou 40 – 50 Osobně 20	Kurzy 15 Sociální služba 40 Osobně 7 Na vlastních nohou 40 – 50 Osobně 2 1 nezařazená	Sociální služba 40 Osobně 6
Frekvence konzultací s klientem	Individuálně Pravidelně Min 1x2měsíce	Pravidelně Individuální 3x týdně – 1x měsíčně Vzdálený kontakt	Pravidelné konzultace nepovinné Dle aktuální situace klienta Denně – 4x ročně	Individuální Minimálně 1x měsíčně	Individuální Potřeba klienta Minimálně 1x měsíčně	Počátek spolupráce více dynamický Pravidelně Individuální Přizpůsobení se stavu klienta
Význam osobnosti Dona Bosca pro pracovníky	Italský kněz Spojován se základní myšlenkou CDB	Zakladatel Salesiánů Inspirace Hledání dobra v každém Duchovní patron	Inspirace Vzor Duchovní patron	Autentická osoba Laskavý ale pevný Zastánce nejslabších	Zakladatel salesiánského díla Duchovní síla Duchovní patron	Pastýř Osoba s novátorským přístupem práce s mládeží
Komunikace o víře s klienty	Nevěřící – v případě zájmu odkázání na kolegu Nabídnutá Nevnucována	Občas v rozhovorech Dle klienta	Nenásilná prezentace víry Respektování svobodného názoru	Dle přání klienta	Téma Don Bosco Hodnota lidské osoby Smysl života Dle přání klienta	Nenásilná prezentace víry Dle přání klienta
Absolvovaný psycho-terapeutický výcvik	Ne	SUR – neukončený	Gestalt terapie Psychoterapeutický výcvik Rogers	SUR	Ne	SUR
Délka konzultací s klienty	Potřeba klienta Dle tématu konzultace 1 hod – 1,5 hod	1 h – 2 h Dle tématu konzultace	1,4 h – 2 h	Individuálně Cca 1,5 h	Individuálně Dle aktuální situace klienta	1h – 2h Častý kontakt přes facebook

Obsah konzultací s klienty	Praktické dovednosti Finance Osobní záležitosti Ubytování Práce	Osobní záležitosti Životní dovednosti	Motivace k osobnímu vývoji Finance Partnerské vztahy Mateřské povinnosti	Osobní záležitosti Rodinná situace Praktické dovednosti	Momentální stav klienta Osobní cíl	Dle potřeb klienta Finanční gramotnost Partnerské vztahy Osobnostní nedostatky
Spolupráce s rodinou/pracovníky ústav. péči/pěstoun. péči	Nutná k informování o aktuálním stavu klienta Dohodnutí podmínek spolupráce Spolupráce OSPOD	Nezletilý klient Systémová síť Původní rodina	Nutná k informování o aktuálním stavu klienta Doprovázející organizace Biologická rodina	Nezletilý klient Diskrétnost Sdílení nutných informací se systémem	Spolupráce s vědomím klienta o poskytování informací Informovanost účastníků se stran	Nutná Informovanost účastníků se stran Zachování určité diskrétnosti
Význam CDB pro pracovníky	Zázemí pro klienty	Lidské zázemí „maják“ pro mladé lidi Rodinná atmosféra	Zázemí	Lidské zázemí Atmosféra domova Smysluplná činnost	První pracovní zkušenosti Vzdělávání Zázemí	„dítě“
Přístup pracovníků ke klientům	Tykání Přátelský přístup Vymezené hranice	Přátelský přístup Profesionalita Občasná autorita	Partnerství Vymezené hranice Občasná autorita	Tykání Partnerství Mateřský přístup Problematika vymezení hranic	Přátelský Pevně vymezené hranice Přístup naplněný vtipem	Přátelský Partnerský Vymezené hranice Pocit lásky
Zkušenost s problematickým klientem	Problematické domluvení schůzky Porucha pozornosti Kazuistiky a supervize Předání klienta kolegovi	Podpora týmu Kazuistiky Supervize Předání klienta kolegovi	Ne Nutnost vydržet	Ano Týmová spolupráce	Ano Neschopnost pochopit klienta Předání kolegovi	Ano Nekomunikativní Kazuistiky Supervize

Využití služeb CDB – Zelená linka, vypůjčení kola, potravinová banka	ZL klienti CDB PB klienti CDB mimo zařízení, veřejnost VK pořadník, porada pracovníků, využití - cesta do práce	ZL klienti CDB PB- dočasná pomoc, uspořené finance využité jinak VK porada pracovníků	ZL klienti CDB PB selekce pobíratelů, finance využité jinde VK týmová selekce, využití - cesta do práce	ZL klienti CDB PB selekce na poradách VK selekce, dostupnost volného kola	ZL klienti CDB PB klienti CDB i veřejnost, selekce VK pořadník, využití pro cestu do práce	ZL klienti CDB PB selekce VK pořadník, využití pro cestu do práce
Úspěšnost práce s klientem	Klienti progres Malé úspěchy	Prospěšná Progres v delší perspektivitě Malé úspěchy	Malé úspěchy Znatelný projev poruchy attachmentu	Dlouhodobý horizont Malé úspěchy	Úspěšnost úměrná délce spolupráce Malé úspěchy	Prospěšná Úspěchy spolu se zklamáním
Zpětná vazba od klientů	Reflexe spolupráce 1x rok dotazník pro klienty	Reflexe spolupráce 1x ½ rok Setkání absolventů Průběžná reflexe	Průběžné hodnocení spolupráce 1x ½ rok	Přímá zpětná vazba Reflexe spolupráce	Přímá zpětná vazba díky nastolenému vztahu	Nelze posoudit vzhledem ke krátké době pracovního poměru
Kontakt po ukončení spolupráce	Kontakt Facebook, telefon Přání k narozeninám	Po 1 roce, bez klientovi komunikace zařazení mezi vyřazené možnost navrácení	Setkání absolventů Telefonní kontakt Kontakt přes sociální síť Spálené mosty	Na vlastních nohou Setkání absolventů Kontakt přes sociální síť	Kontakt Facebook Přání k narozeninám a Vánocům Otevřené dveře	Dle klienta Kontakt Facebook, sms Dobrovolníci Otevřené dveře

Výše uvedená tabulka znázorňuje kódování rozhovorů, provedenými s pracovníky působícími v CDB. První sloupec tabulky představuje přidělené kódy otázek a jednotlivé řádky zobrazují zakódovaná data výpovědi pracovníků CDB. Data uvedená v dané tabulce zobrazují oblasti působení pracovníka v rámci své profesní činnosti. Tato data byla rozdělena do základních oblastí počínaje pracovníky CDB, dále na přímou práci s klientem a konzultace, víru a nakonec také CDB jako takové.

Jako první oblast byli zvoleni pracovníci CDB. Vzhledem k délce zaměstnání pracovníků jsou tyto pracovníci stabilní, což je pro práci s klienty důležité. Pracovník buduje, postupem času, v rámci konzultací, vztah s klientem, který mu umožňuje pracovat na potřebách klienta. Pokud by pracovníci v CDB cirkulovali, nemohl by tento nutný vztah vzniknout a nemohlo by se uvažovat o úspěšnosti snažení přímé práce s klientem CDB. Při dotazu na psychotherapeutický výcvik, celkem čtyři pracovníci potvrdili, že ho mají absolvovaný, kdy jeden pracovník ho v době výzkumu dokončuje.

U dotazu na přístup ke klientům se pracovníci shodli na přátelském přístupu s pevně vymezenými hranicemi, kdy se zde ještě objevovala role autority: *“Já jsem spíš kamarádká, ale když je potřeba, tak jsem i rázná, že to v sobě mám, že pochopí, že něco je moc. Stavím na tom, na budování zájmu a důvěry je důležitý to kamarádství, a potom postupně se to přemění do té profesionality“* (uvedl sociální pracovník č. 5). Dále zde byl uveden pocit lásky, který reflektuje původní myšlenku Dona Bosca, jako jeden z pilířů preventivně výchovného systému. Cílem tohoto systému je mladý jedinec, který i přes negativní zkušenosti z okolí, i přes svou například sociálně patologickou činnost, cítí ze strany pracovníků CDB projevy lásky a přijetí.

Při dotazování zda měli pracovníci klienta, u kterého nebyli schopni dále pokračovat v činnosti, nebo si u tohoto klienta nebyli jistí, jak dále pokračovat, odpověděli téměř všichni, že takového klienta za dobu strávenou jako pracovník CDB, měli. Pouze jeden z pracovníků uvedl, že tuto zkušenost nikdy neměl. Pracovníci uvádějí možnost využít konzultace s kolegy, kdy na základě kazuistiky se všichni pracovníci podílejí na řešení daného problému. Pokud ani tato varianta nevyřeší danou situaci, vyvstává dle pracovníků možnost předání klienta jinému z kolegů. Jeden z příkladů takového předání klienta uvedl sociální pracovník č. 5: *„nedokázala jsem ho pochopit, pro mě příklad jo – hrozilo mu vězení, měl napsat jenom dobrozdání nebo nějaký vyjádření, proč se něčeho teda nezúčastnil (soudního jednání) a byla zrovna předvolební kampaň a on upřednostnil předvolební kampaň a šel sedět. To jsem prostě nepochopila a ničilo mě to. On je (klient) problémový s komunikací a vůbec hodně problémový a pak plynule došlo k tomu, že si ho převzala kolegyně“*. Převzetí klienta jiným pracovníkem ovšem neznamená, že původní doprovázející pracovník s klientem přetrhává veškerý kontakt. Jen již není tolik důvěrný, jako při osobních konzultacích. Pracovníci Centra don Bosco se snaží, aby klienti znali celý personál a byli schopni s nimi na přátelské úrovni komunikovat.

Do této oblasti je na závěr řazen význam CDB pro pracovníky. Většina z dotázaných uvedla, že CDB vnímají jako lidské zázemí a dodávají: „*CDB beru jako takový zázemí, sice se pracovníci střídají, ale daří se nám navazovat klienty na CDB a ne na pracovníky*“ (uvedl pracovník č. 5). Mezi další odpovědi pracovníků patří pojem „maják“, který představuje pro mladé lidi možnost vzdělávání a získání mnohých zkušeností. Zajímavou odpověď poskytl jeden pracovník, který uvedl, že CDB vnímá jako své „dítě“, protože tento pracovník je jeden z původních zakladatelů: „... *do určité míry je to moje dítě, kterého jsem se vzdal a kterému jsem se vrátil*“ komentuje sociální pracovník č. 6 své dočasné přerušení působení v CDB.

Jako druhá oblast ze zjištěných dat byla vytvořena oblast CDB. Jedná se zde hlavně o programy aplikované v rámci činnosti CDB. Participantů odpovídali na otázky, v jakém programu působí, a kdy dochází ke kombinaci všech programů. Je tedy možné, že se pracovník určitým způsobem podílí na všech programech.

Pracovníci dále hodnotili program, ve kterém působí. Program Sociální služba Sociální rehabilitace Doprovázení hodnotili pracovníci jako velice užitečný, kde vnímají pozitivní brzký počátek spolupráce s klientem: „...*ted' se nám vrací to, že je s nimi nutný začít pracovat brzo. Praxe je taková, že od 14 s nimi pracujeme, oni třeba odejdou z děčáku, chvíli s námi ještě spolupracují, pak mají tu volnost, tak se na to vykašlou, ale pak se stejně vrátí. Máme zpětnou vazbu, že jsme byli jediný, který znají, že nevěděli na koho jiného se obrátit a znají tady ty lidi, a proto se vrátili k nám*“ (uvedl sociální pracovník č. 1). Dále zde pracovníci hodnotili zkušenost s uzavíráním dohody, kterou podepisuje klient při navázání spolupráce. Program Kurzy pro život hodnotili pracovníci opět pozitivně. Zde oceňovali provázanost se Sociální službou, kdy mnohdy účastníci v průběhu, či po skončení kurzů navazují spolupráci s CDB právě skrze Sociální službu. Dále také pracovníci oceňovali přítomnost dobrovolníků na kurzech, kteří mohou pro mnohé účastníky kurzů představovat vzor.

Pracovníci často uváděli, že se jim daří vázat klienty na Centrum jako takové a nikoli na jednotlivé doprovázející. Při dotazu na nedostatky či negativní aspekty některého z programů uvedli pracovníci problém s cirkulací pracovníků, spojeným s vázaností klientů na jednotlivé pracovníky. Pracovník č. 5 dokonce uvedl, že pokud ukončí pracovní poměr, jeden z pracovníků nebude dále jeho klient chtít pokračovat s jiným, pro klienta novým doprovázejícím. Toto se neslučuje s tvrzením návaznosti na organizaci, ale na pracovníka. Je ovšem nutné zmínit, že je tento aspekt pochopitelný. Vzhledem k přímé práci s klientem, která je založena na vzájemném vztahu s klientem, je častá obměna pracovníků nevhodná.

Změna doprovázejícího je pro klienta stresující záležitostí, jelikož svému doprovázejícímu často sdělují intimní informace, které poté musí znovu předávat pro ně, někomu novému. Tento problém se snaží pracovníci vyřešit důkladnou dokumentací o každém klientovi, aby se tento přechod k novému pracovníku, co možná usnadnil a klient nepocíťoval nepříjemné pocity.

Jako další nedostatek uvedli pracovníci nevyhovující prostory. V průběhu konzultací je žádoucí, aby byl přítomen pouze klient a jeho doprovázející a vzhledem k malému počtu místností CDB je tento požadavek obtížné splnit. Pracovníci musejí mnohdy uzpůsobovat časy konzultací s klienty tak, aby bylo možné nalézt prostor. Dále uvedl jeden pracovník jako obrovský nedostatek v programu Na vlastních nohou nejisté financování, kdy na začátku každého roku, si vedení CDB není jisté, zda bude schopné tento program stále udržet.

Na závěr v této oblasti byli účastníci dotázáni na otázku týkající se Zelené linky, Potravinové banky a možnosti vypůjčení kola. Zde všichni pracovníci odpovídali obdobně, tedy že Zelená linka je pro všechny klienty CDB. Tato služba je zadarmo a je v provozu po celý den. Potravinovou banku mohou využít klienti v tíživé finanční situaci a slouží k odlehčení a pomoci v dané nouzi. Tuto službu pobírají i lidé (konkrétně 3 lidé) mimo CDB. Kolo si může od CDB vypůjčit jakýkoliv klient, pokud o to požádá některého pracovníka. Zde dochází k přísnější selekci, jelikož jsou k dispozici pouze 4 kola. Klienti využívají kolo například k cestě do práce. Účelem toho je ušetření na jízdě a možnost využít tyto našetřené finance v jiné oblasti jejich života.

Dále byl rozhovor zaměřen na průběh konzultací, což je stěžejní činnost přímé práce s klientem. Frekvence těchto setkání je dle pracovníků individuální, klienti mají rozdílné potřeby a nachází se v různé životní fázi. Některý klient je časově náročnější, kdy je potřeba se s ním setkávat i několikrát týdně, jiný klient již nepotřebuje tak častý kontakt a setkávají se s daným pracovníkem i jednou za dva měsíce. Zde také závisí na druhu programu. Pokud se jedná o program Sociální rehabilitace Doprovázení je kontakt častější. Jeden z pracovníků uvádí, že prvotně se u Doprovázení jedná o častější kontakt z důvodu „mapování“ klienta, kdy se pracovník snaží zjistit, co nejvíce informací o daném klientovi, což je nutné pro následující přizpůsobení formy konzultací (jak po obsahové stránce, tak co se týče frekvence). Co se týče délky konzultací, je to obdobné jako u frekvence. Obecně pracovníci udávají 1,5 – 2 hodiny, ale vždy závisí na daném klientovi, a zda nenastala u klienta určitá krize. Doba je také úměrná vzdáleností klienta od CDB, čím delší cesta, tím i doba strávená s klientem bude delší. U

programu Na vlastních nohou je přímý kontakt s pracovníkem dobrovolný, mnohdy se klient a pracovník setkávají párkrát v roce. Jedná se již o vzdálenou podporu a ukotvení vědomí jistoty možné pomoci.

Pracovníci pro kontakt také využívají sociální sítě a není výjimkou i telefonický kontakt. Tyto alternativy ovšem nenahradí plnohodnotné osobní setkání. U obsahu konzultací se pracovníci prakticky shodli, že se nejčastěji baví o osobních záležitostech klienta a také o praktických záležitostech, jako jsou práce, bydlení a finanční situace (a finanční gramotnost).

Na otázku úspěšnosti práce s klientem se pracovníci shodli na obtížnosti měření úspěchu a také naráželi na neschopnost klientů velikých pozitivních změn. *„Určitě jsou klienti, že to je vidět. Třeba jeden ten můj klient, teda nechci říct, že bez nás by nebyl tam, kde je, což je až takový idylický, ale myslím, že jsme tam hráli důležitou roli. Ted' už ví, že když má nějaký problém, tak má přijít a nenechat to spadnout na úplné dno a nějakým způsobem se to dá vyřešit“* (uvedl sociální pracovník č. 1). Klienti dosahují drobných úspěchů, které sice společnost neocení, ale v očích pracovníků se jedná o krok dopředu ve vývoji daného klienta. *„Jsem si jistá, že je práce s klientem úspěšná, akorát to není tak, jak by si myslela většinová společnost“* (uvedl sociální pracovník č. 3). Úspěch, který je bezesporu možné u činnosti pracovníků Centra don Bosco nalézt, je v podobě malých kroků, které klienti dělají. Tyto kroky jsou v podobě naučení včasného příchodu na smlouvané místo, udržení si práce nebo i jenom uvědomění si, že klient si chce najít práci. Dále snaha řešit svou finanční situaci (u klientů jsou poměrně časté exekuce), nebo také pravidelné docházení na osobní konzultace sjednané se svým doprovázejícím v rámci určitého programu Centra don Bosco. Úspěchem také pracovníci míní žádost klienta o jejich pomoc. Tedy důvěru v jejich osoby, kdy klienti, kteří mají potíže díky své tíživé minulosti (týrání, zneužívání, život na ulici, pobyt ve vězení atd.), mohou najít důvěru v jiné osobě. Klient, který navázal spolupráci s pracovníky Centra a později tento kontakt sám ukončil, může o tento kontakt později projevit opětovný zájem. V tomto pracovníci vidí veliký úspěch, protože klient svůj život nějakým způsobem chce řešit a uvědomuje si, že není schopen tento proces zvládnout sám a žádá o pomoc právě již známé pracovníky a prostředí. To je reflektováno v odpovědi sociálního pracovníka č. 6, který vnímá Centrum don Bosco jako „maják“ pro mladé lidi, tedy světlo v tmavém světě, kdy klient představuje svobodnou osobou, která když bude potřebovat pomocnou ruku, je schopna díky světlu najít cestu k cíli.

U dotazu na zpětnou vazbu pracovníci většinou uvedli přímou zpětnou vazbu, kterou jim dají klienti na konzultacích, nebo také reflexi spolupráce, kterou mají v rámci CDB zavedenou. Zde ovšem v odpovědích dochází k rozdílnému udání doby, mezi kterou je tato reflexe vykonávána, vyskytuje se zde období půl roku až rok.

Poté co klient ukončí s CDB spolupráci, se snaží pracovníci CDB udržet s tímto klientem kontakt: *„Pokud klient jen trochu chce, udržujeme kontakt alespoň v rámci programu NVN třeba alespoň po FB a nebo je zveme na setkání absolventů“* (uvedl sociální pracovník č. 4). Pokud již klient nevyžaduje častý kontakt, anebo mu tato forma kontaktu nevyhovuje je možné přesunout klienta z Doprovázení do programu Na vlastních nohou, který je dle slov pracovnice CDB *„pružný, je mnohem méně sešněrovaný než Doprovázení a umožňuje neopustit klienty, kteří nestojí o intenzivní Doprovázení“* (uvedl sociální pracovník č. 4). Další variantou jak udržet kontakt po ukončení spolupráce je akce nazvaná „Setkání absolventů“, kdy může bývalý klient opětovně přijít do prostor CDB a setkat se s pracovníky. V tento moment může klient, po projevení zájmu, opětovně navázat spolupráci s CDB: *„Specifika cílové skupiny vedou k tomu, že se člověk se vztahem často musí trochu vnucovat, oni snadno opouštějí, protože byli opuštěni“* (uvedl sociální pracovník č. 4). Pracovníci dále posílají klientům pravidelně přání k narozeninám a k Vánocům.

Jako poslední oblast je otázka víry a jejího vlivu na práci pracovníků. Respektive byli pracovníci dotazováni, zda se svými klienty hovořili o otázkách víry a náboženství. Pracovníci se shodli, že určitý aspekt víry je obsažen v jejich celkovém působení, vzhledem k vybavení prostoru a také možnosti bohoslužby před každým dnem na kurzech. Klienti jsou tedy v přímém kontaktu s vírou, ale jsou ponecháni vlastnímu úsudku, zda se budou chtít přidat či nikoliv. Klienti nejsou podle slov pracovníků v žádném případě do víry nuceni, pokud však klient projeví zájem o komunikaci o víře a náboženství, je mu to umožněno.

Pracovníci CDB jsou složeni jak z věřících, tak nevěřících osob. Zejména pro klienty, kteří byli v dětství do víry nuceni, se možnost spolupráce s nevěřícím pracovníkem jeví jako přijatelnější a příjemnější. Pokud má nevěřící pracovník klienta, který projevuje zájem o komunikaci o víře, je schopen daného klienta s tímto tématem odkázat na jiného pracovníka.

Dále byli participanté dotázáni na osobu dona Bosca, respektive co pro ně znamená. V odpovědích se vyskytovaly obecné znalosti o osobě dona Bosca, tedy například, že se jedná o italského kněze či zakladatele Salesiánů. Dále se pracovníci vyjadřovali k významu dona

Bosca, konkrétně ve vztahu k nim, následovně: „*Inspirace, vzor, prostě příklad, taky přímluvce, někdo, kdo nad námi drží ochrannou ruku. Jsem ráda, že se tak jmenujeme, jako pro mě je to velmi emoční, protože jsme zažili hodně těžkých chvílí*“ (uvedl sociální pracovník č. 3). Don Bosco je pro pracovníky také osoba, která se vždy snažila v lidech hledat dobro, ale i přes svou laskavost dokázal být pevný. To se pracovníci CDB ve svém přístupu snaží napodobovat.

4.4 Vyhodnocení analýzy dat a interpretace výsledků výzkumu – Klienti

Tabulka 4 - Kódované rozhovory s klienty CDB

	Klient číslo 1	Klient číslo 2	Klient číslo 3	Klient číslo 4	Klient číslo 5
Věk	16 let	23 let	17 let	23 let	18 let
Současné bydliště	dětský domov	Ubytovna Dříve chráněné bydlení	dětský domov	Pardubice Dříve dětský domov	U prarodičů
Dosažené vzdělání	Studuje střední školu	Vyučen cukrář Bez zaměstnání	Studuje střední školu	Vyučen kuchař Nemocenská dovolená	Studuje střední školu
Zdroj prvních informací o CDB	Vychovatelka Dětský domov Email z CDB	Den pro dětské domovy	Sestra	Návštěva CDB v dětském domově	Charita Pardubice
Délka spolupráce s CDB	2 roky	4 roky	2 roky	7 let	1,5 roku
Účast na akcích CDB	Zájezd Itálie Den pro dětské domovy	Den pro dětské domovy	Kurzy	Den pro dětské domovy Častá přítomnost v CDB	Kurzy

Typ programu	Doprovázení Kurzy – pokračovací	Doprovázení Dříve Na vlastních nohou	Doprovázení Kurzy - pokračovací	Na vlastních nohou	Doprovázení
Pocity z docházení do CDB	Docházení s radostí	Docházení s radostí Jistota pomoci Otevřené dveře	Proměnlivost pocitů	Docházení s radostí Možnost promluvit si	Počátky ne Nyní ano
Vyrůstání u rodiny/ Pěstouni/ústavní výchova	2 roky domov Násilí Od 2 let ústavní výchova	Průběžně rodina a dětský domov se školou a výchovný ústav	Rodina do 8 let Od 9 let ústavní výchova Komplikovaná rodinná situace	Do 15 let doma 15 – 19 let dětský domov	Zpočátku rodiče Nyní prarodiče
Doba strávená v ústavní péči	14 let	Cca 6 let (průběžně pobyt s matkou)	9 let Stále zůstává	5 let	V pěstounské péči od útlého věku
Hodnocení pobytu v instituci	Hezké vzpomínky Aktivity Zážitky	Dobří přátelé	Dobré i špatné Vědomí nevhodnosti vlastní rodiny dětský domov nevyhovuje	Hezké vzpomínky Výuka samostatnosti Možnost studovat	V pěstounské péči spokojenost
Kontakt s institucí/rodinou, kde vyrůstali	Nezletilý Stále v dětském domově V budoucnu kontakt	Telefonní kontakt s vychovatelem	Nezletilá Stále v dětském domově V budoucnu kontakt s vybranými vychovateli	Ne	V pěstounské péči Matka občasný telefonní kontakt
Život po ukončení ústavní péče	Stále v dětském domově Plánované další vzdělávání	Návrat k rodině Život na ulici Dům na půli cesty CDB	Stále v dětském domově Plánované dostudování A práce	Dům na půl cesty Bydlení s přítelem	Pěstounská péče Studium pekař Práce Bydlení Samostatnost
Ovlivnění životem mimo rodinu	Studium Příležitosti	Absence role otce	Studium Potencionální sociálně patologická činnost	Osobnostní vlastnosti Budoucnost Chování	Udržení přímého kontaktu s rodinou Řádný vývoj Osoba jako taková

Typická rodina	Otec Matka	Otec Matka Rozšířená rodina	Matka Otec Děti	Matka Otec	Vícečlenná
Osobní očekávání od rodiny	Finanční zaopatření	Absence pozitivních zkušeností s rodinou	Pomoc	Řádná výchova dětí	Sounáležitost
Negativní jevy v rodinách	Hádání se Pomlouvání se	neuvedeny	Krádeže Ublížování si	Konzumace alkoholu Užívání drog Ublížování si	Ublížování si
Vlastní rodina	Do budoucna	Ano	Do budoucna	Ano Plánování	Ano
Zklamání rodinou	Ohrožování nožem od matky Přivolání policie na klienta matkou	Ne	Ústavní výchova	Nepřijetí přítele	Časté stěhování
Dobrovolnost /nucenost při vstupu do CDB	Dobrovolně na doporučení vychovatelky	Sám kontaktoval CDB	Dobrovolný zprostředkovaný od sestry	Nabídka v dětském domově	Dobrovolný na doporučení Charity Pardubice
Svěřování se s problémy pracovníkům CDB	Osobní konzultace Telefonní komunikace Skupinové kurzy	Občas Nejvíce na Setkání absolventů	Osobní konzultace Vnímaná diskrétnost pracovníků	Zpětně	Pomoc pochopit problém
Průběh konzultací s doprovázejícím	Momentální psychické, fyzické rozpoložení Hodnocení kurzů	Finanční situace	Momentální psychické, fyzické rozpoložení Stanovené cíle Práce a bydlení	Momentální psychické, fyzické rozpoložení Finanční situace	Momentální psychické, fyzické rozpoložení Finanční gramotnost Závěrečné zkoušky
Očekávání od CDB	Pomoc k dosažení samostatnosti Hledání práce a bydlení	Pomoc s financemi dosažení samostatnosti	Získání nových poznatků	Pomoc Řešení problémů	Příjemná společnost Přátelé Pomoc Dosažení

	Noví přátelé získání nových poznatků				samostatnosti
Znalost osoby Don Bosco	Italský kněz Osoba pomáhající mladým chlapcům	Italský kněz pomáhající mladým lidem Inspirace pro vznik CDB	Italský kněz Osoba pomáhající mladým lidem	Kněz	Salesián Spoluautor myšlenky činnosti CDB
Přínos CDB klientům	Nové vědomosti Poznávání sebe sama	Nástup do chráněného bydlení Neratov Práce Rozvoj komunikace a naslouchání ostatních	Nové vědomosti a dovednosti	Rozvíjení osobnosti Nové vědomosti	Osobnostní vývoj Získání životní jistoty
Využívání Potravinové banky	Ne	Ano	Ne	Ano 1x měsíčně Odlehčení rozpočtu	Ne
Využívání Zelené linky	Řešení problémů Domluvení konzultace	Domluvení konzultace Řešení problémů	Domluvení schůzky Řešení krize	Často Řešení problému	Domluvení/zruše ní konzultace Řešení problému
Vypůjčení kola	Ne	Ne	Ne	Ano Cestování do práce	Ne
Přátelé v CDB	Ano Z dětského domova Z kurzů	Ano Setkání absolventů	Kurzy	Ano	Ano Spolužák ze SOŠ
Názor na křesťanský základ CDB	Pozitivní pocity	Nevyjasněný názor	Pozitivní pocity V konzultacích téma křesťanské hodnoty	Pozitivní pocity	Respektování principů Centra Don Bosco Akceptace křesťanských prvků

Vztah s pracovníky CDB	Nedostatečné seznámení se s pracovníky Vesměř kladný	kladný vztah Vztah učitel – žák	kladný vztah Důvěra Diskrétnost	kladný vztah Znalost a komunikace se všemi pracovníky	kladný vztah Přátelský Dodržování hranic slušného chování
Trestní minulost	Ne	Ano 6 měsíců ve VTOS za krádež	Ne	Ne	Ne
Otázka budoucnosti	Vlastní bydlení Studium Práce Spolupráce s CDB	Absence vize do budoucna, plánování Spolupráce s CDB	Bydlení na vesnici Budování rodiny Spolupráce s CDB	Absence vize do budoucna, plánování Přítel plánuje	Téměř absence plánování Sen stát se traktoristou
Zkušenost se životem na ulici	Ne	Ano Odchod od matky Pomoc od bývalého učitele	Ano, v 7 letech Krizе rodiny	Ne	Ne
Zkušenost s omamnými látkami	Zkušenost s alkoholem	Cigarety Alkohol Sporadicky	Cigarety pravidelně Sporadicky alkohol	Cigarety Sporadicky alkohol Zkušenost s marihuanou	Zkušenost s cigaretami a alkoholem
Popis CDB dle klienta	Klienti jsou mladí lidé z ústavní výchovy/pěstounské péče/krizových rodin Sociální pracovníci nabízejí pomoc Různé programy	Architektonicky hezké Klienti jsou mladí lidé z ústavní výchovy Řešení problémů Různé programy	Pomoc dětem z ústavní výchovy a pěstounské péče Zábava na kurzech	Pomoc dětem z dětského domova Individuální pomoc s problémy Různé programy Klient má vlastního pracovníka Znalost všech pracovníků CDB	Spolek Nabízená pomoc s problémy

Ve výše uvedené tabulce je znázorněno kódování rozhovorů s participanty, respektive s klienty Centra Don Bosco Pardubice. První sloupec v tabulce zobrazuje přidělené kódy otázek a následující řádky v tabulce představují zakódovaná data výpovědi klientů CDB. Data uvedená v tabulce se zaměřovala na různé oblasti klientova působení v CDB, ale také na klientův život a jeho vizi do budoucnosti. Jedná se tedy o oblasti klientových osobních informací zabývajících se základním mapováním jeho života. Dále je uváděna oblast

klientovy spolupráce s CDB a dále také služby poskytované CDB. V neposlední řadě jsou kódy profilovány do oblasti rodiny a oblasti víry.

Klienti CDB, kteří byli vybráni pro výzkumné šetření, patří do rozdílné věkové škály, která je u CDB široká (14–35 let). Nejmladšímu z dotazovaných bylo v době výzkumu 16 let, zatímco nejstaršímu 23 let.

Klienti, kteří vyrůstali v zařízeních ústavní či ochranné výchovy (jsou zde zařazeni i klienti, kteří jsou nezletilí a stále v daném zařízení pobývají), převážně uvádějí pozitivní vzpomínky: *„Mně se v domově líbilo, určitě bych zůstala doma, ale na jednu stránku je to dobrý, že jsem se vyučila a naučila jsem se jiné věci, které bych se doma nenaučila, jako jak se pořádně o sebe postarat, nebo jak se starat o ostatní nebo taky jak si zařídit vlastní bydlení nebo takový věci“* (uvedl klient č. 4). Klient č. 3 uvádí smíšené pocity z doby strávené v zařízení, k tomu však dodává: *„Vím, že pro mě moje rodina není jako dobrá, že kdybych s ní zůstala, bylo by to se mnou o dost horší a asi bych tam být časem nechtěla“*.

U otázky týkající se vzdělání se nejčastěji objevovaly učňovské obory, pouze jeden z dotazovaných chce v tomto oboru v budoucnu pracovat. Tyto obory jsou mnohdy vybírané institucí, kde vyrůstají. Na základě dřívějšího výzkumu bylo zjištěno, že obory byly dětem a mladým lidem vybrány bez přímé volby dítěte, a to na základě dojezdové vzdálenosti a vztahů s daným školským zařízením. Výsledkem zůstává vyučený člověk, který o daný obor projevuje minimální zájem (Uchytilová, 2016).

V otázce budoucnosti byli vybraní klienti značně nejistí. Pouze dva z dotazovaných uvedli určité budoucí plány, zatímco u ostatních je vidět znatelná absence plánování.

Hlavní oblastí je spolupráce klienta s CDB, kdy byli účastníci prvotně dotázáni na délku spolupráce, která se pohybuje od 1,5 roku až do 7 let (je zde ovšem možnost i delší spolupráce). Účastníci se nejčastěji o CDB dozvěděli skrze prostředníka, kterým bylo mnohdy zařízení, ve kterém pobývali nebo také osoby, které již s touto spoluprací mají zkušenosti. Klient č. 5 se například o Centru Don Bosco dozvěděl skrze Charitu Pardubice, kde z důvodu věkového omezení (dovršil hranici 18 let) musel spolupráci ukončit. Pracovníci Charity mu ovšem nabídli alternativu v podobě spolupráce s CDB. Provázanost organizací je při práci s mládeží, tak i při práci s dospělými velice důležitá. Jednotlivé organizace mnohdy nejsou schopny dostatečně uspokojit potřebu daného jedince, a proto mu nabízejí pomoc v podobě zprostředkování kontaktu na jinou vhodnější organizaci. Danému jedinci je tedy

umožněno najít takový druh pomoci, který jeho momentální životní situace vyžaduje. Klient č. 2 například o spolupráci zažádal sám, a to na základě dřívější znalosti CDB ze zařízení, kde pobýval a účastnil se Dne pro dětské domovy.

Vybraní klienti jsou zařazeni do všech programů. U klientů se často objevuje kombinace programu Kurz a Doprovázení. Celkem tři z dotazovaných se minimálně jednou zúčastnili Dne pro dětské domovy. Klient č. 1 se zúčastnil zájezdu do Itálie, o němž se vyjádřil následovně: *„byl to takový jazykový pobyt...zabývali jsme se slovíčkama a slovem gender“*. Tento pobyt, který se zabýval právě pojmem gender, který měli účastníci v rámci zahraniční spolupráce poznávat, pořádalo CDB v létě 2017. CDB bylo do tohoto projektu pozváno organizací INEX – Sdružení dobrovolných aktivit, z. s. Pobytu se zúčastnilo celkem 6 klientů CDB a dva pracovníci.

Další otázky se zaměřovaly na konzultace v rámci činnosti CDB. Prvotně je nutné zmínit, že participanti dle svých výpovědí, oceňují neustálou ochotu pomoci a vlastnost „otevřených dveří“ u CDB. Klient č. 5 u této otázky uvedl: *„Jsem tu rád, vím, že když přijdu, tak mě nevyhodí a že si tady můžu s nima promluvit a že mi i pomůžou“*. Na to navazuje také otázka vztahu klienta a pracovníka, kdy ani jeden z dotazovaných neuvedl negativní zkušenost s pracovníkem CDB. Pouze jeden z dotazovaných sdělil, že pracovníky doposud nezná, a proto nedokázal na otázku týkající se vztahů plně odpovědět. V rámci této otázky zjišťující vztahy s pracovníky klient č. 3 připomněl pocit důvěry k pracovníkům CDB: *„Vím, že jim můžu věřit, že když jim něco řeknu, tak to nebudou nikde říkat, když nebudu chtít“*. Tyto odpovědi jsou pro práci CDB velice důležité, jelikož činnost pracovníků přímo vychází z dobrého vztahu s klientem. Fakt, že je reálné takový vztah vytvořit, podporuje myšlenku úspěšného působení organizace jako celku.

Následně participanti odpovídali na otázku, zda jsou schopni svěřovat se se svými problémy pracovníkům CDB, respektive svému doprovázejícímu. Většina dotazovaných uvedla kladně, že jim nečiní potíže svěřit se se svým problémem, kdy k tomu povětšinou dochází v rámci osobního setkání se svým doprovázejícím. Jeden klient uvedl, že je nejvíce schopen svěřit se na akci nazvané „Setkání absolventů“, což je akce pořádaná CDB pro bývalé či dlouhodobé klienty, kteří po delší době znovu přicházejí. Uvedené znovu dokládá důležitost dobrého vztahu, který pracovníci se svými klienty navozují. Pokud by tento vztah neexistoval, klienti by pravděpodobně nebyli schopni ani ochotni sdělit problém, který

mnohdy ovlivňuje jejich momentální chování. Dále by také nebyli schopni posunout se blíž k samostatnému a bezproblémovému životu v naší společnosti.

Poté byli participanti dotázáni na průběh konzultací s pracovníkem CDB. Konzultace dle popisu začínají volným hovorem o osobních věcech. Mnohdy však dochází k hodnocení doby mezi konzultacemi. Pracovník se pokouší mapovat klientovu situaci. Dále se pracovník snaží s klientem řešit již praktické záležitosti, z kterých dotazovaní klienti jmenovali finanční situaci a hledání práce či bydlení. Jeden z klientů dále uvedl závěrečné zkoušky v rámci svého studia.

Při otázce na vlastní očekávání od CDB participanti nejčastěji uváděli pomoc, a to v široké škále oblastí (hledání práce a bydlení, pomoc vyřešit zadlužení, pomoc v jednání s úřady atd.). Dotazovaní dále také zmiňovali pomoc při cestě k vlastní samostatnosti a s tím spojenou výuku nových dovedností.

Po této otázce byli participanti dotázáni na přínos CDB, kdy se podobně jako u očekávání, i zde často vyskytovala výuka nových dovedností. Klienti zde dále uvedli osobní vývoj a proces poznávání sebe sama. Klient č. 5 u této otázky uvedl, že díky CDB nabyt životní jistotu: *„Já když jsem sem ještě nechodil, tak jsem byl docela břídil... když sem chodím, jsem takovej jistější v životě“*.

Poslední otázka se týkala popisu CDB. Všichni dotazovaní se shodli na pomoci s problémy pro mladé lidi. V odpovědích se dále objevila individuální spolupráce s doprovázejícím a znalost celého personálního osazení CDB. Jeden z klientů k tomu dále doplnil zábavu na kurzech.

Na závěr rozhovoru byly klientům pokládány spíše osobní otázky, které se týkaly zkušeností se sociálně-patologickými jevy, životem na ulici a také zkušeností s užíváním různých omamných látek. První posuzovanou oblastí byla trestní minulost, kdy pouze jeden z dotazovaných uvedl, že trestní minulost má. Tento klient se dopustil krádeže rádiového zařízení z autobusu. Za tento čin dostal 6 měsíců ve VTOS, kdy byl po 3 měsících propuštěn. Dva z klientů uvedli, že mají osobní zkušenost se životem na ulici. První z klientů odešel od své matky po neschopnosti soužití, zatímco druhý již v 7 letech pobýval na ulici v důsledku rodinné krize, kterou požadoval dále nespecifikovat. Všichni z dotazovaných shodně uvedli zkušenost s alkoholickými nápoji, mnozí z nich i zkušenost s tabákovými výrobky. Pouze jeden klient zmínil zkušenost s marihuanou.

Další posuzovanou oblastí byla rodina, respektive to, jak participanti tento pojem vnímají. Prvotně byli dotazováni, z koho se rodina skládá. Většina dotazovaných uvedla pouze matku a otce, ovšem bez jejich potomků. Pouze jeden klient zmínil vícečlennou rodinu. Toto je pravděpodobně způsobeno neznalostí vzoru fungující rodiny, který jim nebyl představen ani v době strávené v ústavní péči. Klient, který jako jediný uvedl rozšířenou rodinu, respektive vícečlennou, žije v pěstounské péči v přímém kontaktu s celou svou rodinou. Tím, že nebyl umístěn do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, neztratil kontakt s rodinou, který u ústavní výchovy bývá častý.

Za pozitivní jevy v rodině dotazovaní označili sounáležitost, pomoc ostatním členům, řádnou výchovu dětí a v neposlední řadě také finanční zaopatření. Klient č. 2 při dotazování nebyl schopen jmenovat žádnou pozitivní vlastnost rodiny: *„Nevím, já fakt nevím, co by měla být, protože pomáhat si zase taky nemusí...všechno se třeba nepovede v tom životě... potom se dostanou do děčáku, a to je to nejhorší, co ten dospívající může z toho mít“*.

Poté byli participanti dotázáni na podobnou otázku, tedy jaké jevy by se v rodině neměli objevovat. Klienti jako negativní jevy uváděli ubližování si v rámci dané rodiny. Tuto činnost dotazovaní zmiňovali ve dvou smyslech, a to tělesného ubližování, ale také psychického týrání, které je mnohdy tomu fyzickému přidružené. Dále participanti jmenovali konzumaci alkoholu a různých drog, pomluvu, hádky a krádeže mezi příbuznými.

Při dotazování, zda je život mimo rodinu nějakým způsobem ovlivnil, nejčastěji uváděli možnost studia a pozitivní ovlivnění osobnosti či osoby. Viz odpověď klienta č. 3: *„Určitě bych nebyla na té škole, na které jsem, že bych třeba vůbec nestudovala. Taky bych nebyla taková, jaká jsem teď, asi bych třeba kradla nebo takový věci, co se u nás v rodině normálně dělaly“*. Obdobně se vyjádřil klient č. 4: *„Určitě osobu a aj budoucnost...nejsem taková jako třeba ostatní u nás v rodině, jsem jiná, a to v chování, mluvení... byl to pozitivní obrat“*.

Dále byli participanti dotazováni, zda je jejich původní rodina nějakým způsobem zklamala. Pouze jeden z dotazovaných zmínil, že ho rodina nezklamala. Ostatní uvedli různé aspekty, ve kterých je jejich rodina zklamala. Jeden klient například zmínil nepřijetí partnera. V odpovědích se dále objevilo klientovo umístění do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Za nejzávažnější případ „zklamání“ je možné považovat výpověď klienta č. 1, kdy

ho vlastní matka ohrožovala nožem: „*Jo mamka mě zklamala, že na mě zavolala policii a že na mě šla s nožem*“.

I přes mnohé negativní zkušenosti s vlastní rodinou jsou všichni z dotazovaných rozhodnutí mít v budoucnu rodinu. Jeden z klientů o tom začíná uvažovat.

V oblasti víry byli klienti dotazováni na znalosti dona Bosca, zakladatele myšlenky preventivně výchovného systému. Všichni z dotazovaných o této osobě prokázali alespoň základní znalosti. Tomuto faktu dopomáhalo, že v rámci kurzů, kam mnozí dochází či docházeli, pouštějí film Don Bosco, který přibližuje snažení a činnost dona Bosca. Tento film pomáhá klientům CDB pochopit činnost pracovníků a také záměr jejich úsilí.

Nejčastější odpovědí na osobnost dona Bosca byla odpověď „*Italský kněz*“. Participant dále často uváděli, že to byla osoba, která pomáhala mladým lidem. Klient č. 5 k tomu připomněl: „*Salesián, první Salesián, co založil tenhle celej spolek, no, že ta myšlenka tady toho je podle něho*“. Znalost osoby, která stojí za vznikem CDB je tedy viditelná, i když jen na základní linii. V rámci této kategorie bylo dále zjišťováno, jaký mají klienti pocit z toho, že je CDB založeno na křesťanských principech. Tři z dotazovaných uvedli, že jsou věřící a fakt, že je CDB spojováno s vírou vnímají jako pozitivní aspekt. Další klient má, co se týče víry, stále nevyhraněný názor. Poslední z klientů je nevěřící, ale respektuje tuto skutečnost a necítí se nijak tímto faktem utlačován nebo jinak zasažen.

Vedle spolupráce klienta s CDB byly otázky směřovány na oblast ostatních služeb poskytovaných CDB. Mezi tyto služby patří: Zelená linka, Potravinová banka a vypůjčení kola. Klienti byli na tyto služby jednotlivě dotazováni. Zelenou linku využívají všichni klienti. Tato služba je zdarma a je určena pro všechny klienty CDB. Participant uvedli, že Zelenou linku nejčastěji využívají k domluvení schůzky nebo k řešení nastalého problému. Potravinovou banku využívají pouze dva z dotazovaných. To si lze do určité míry vysvětlit tím, že ostatní dva klienti jsou nezletilí a tyto potřeby jim zajišťuje zařízení, ve kterém pobývají, a další pobývá u svých prarodičů. Pro potraviny si mohou klienti, kterým je potravinová banka určena, docházet jednou měsíčně. Potravinová banka slouží k odlehčení ve finanční oblasti. Finance, které tímto způsobem ušetří, by klienti měli využít pro jiné účely, například na dluhy. K možnosti vypůjčení kola se pouze jeden klient vyjádřil kladně, kdy kolo využívá pro cestu do zaměstnání.

V rámci analýzy a celkového zveřejňování informací týkajících se klientů, uvádím vše v mužském rodě. Důvodem je ochrana osobní identity klientů, kteří se uvolili být součástí výzkumného šetření.

DISKUZE

Výzkumné šetření probíhalo bez větších problémů, respektive nevyskytly se bariéry, které by zapříčinily omezení výzkumného snažení. Výzkumný vzorek pro realizaci výzkumného šetření byl složen z pracovníků a klientů CDB, celkem se výzkumu účastnilo 11 participantů. Dotazovaní byli voleni záměrně, aby došlo k získání co největšího počtu validních dat. Přesto je nutné mít u interpretace na zřeteli, že získaná data není možné zobecnit pro všechny spolky a organizace s obdobnými strategiemi působící na mladé lidi.

Jaké programy využívá CDB pro naplnění preventivně výchovného systému dona Bosca?

První výzkumná otázka zjišťovala programy využívané v rámci CDB pro naplnění preventivně výchovného systému dona Bosca, ke kterému se CDB hlásí jako ke svému „myšlenkovému zakladateli“. Centrum Don Bosco má vytvořené celkem 4 programy, kterými jsou konkrétně: Sociální služba Sociální rehabilitace Doprovázení, Na vlastních nohou, Kurzy příprava na život a Den pro dětské domovy. Z toho pouze první tři z uvedených je možné považovat za programy přímé práce s klienty. Dny pro dětské domovy je spíše doplňkový program, který funguje primárně s cílem propagace a předávání informací. Klienti, kteří poznají CDB dříve (právě z Dnů pro dětské domovy), znají jeho podstatu a mohou spíše souhlasit se vzájemnou spoluprací, nežli by o CDB neměli jedinou informaci. Další tři programy již působí přímo s mladými lidmi. Kurzy nejsou zaměřené pouze na individuální práci s jedincem, pracují i se skupinou. Klienti, kteří navštěvují tato víkendová setkání, mohou opustit od stereotypů života v zařízení, nebo života u pěstounů a začít pracovat v rámci skupinové činnosti na své cestě k samostatnému životu. Kurzy jsou provázané se Sociální službou, většina mladých lidí, kteří se účastní kurzů, následovně spolupracuje s CDB v rámci Sociální služby.

Pokud již klient nepotřebuje intenzivní kontakt, je možné, aby klient opustil program Sociální služba Sociální rehabilitace Doprovázení a přešel do programu Na vlastních nohou. V rámci tohoto programu, jak název napovídá, klient již žije mimo zařízení a samostatný život zvládá bez větších obtíží. Nicméně stále potřebuje mít vedle sebe jistotu v podobě pracovníka CDB, se kterým je v kontaktu, někdy jen párkrát za rok. ale pokud se vyskytne krizová situace, pracovník je schopen klientovi pomoci s jejím řešením.

Je zde vidět určitá linie ideálního vývoje klienta, se kterým se pracovníci setkají prvotně na Dnu pro dětské domovy. Následně tento klient nastoupí na kurzy, kde se více seznámí s pracovníky a ještě v této době naváže spolupráci v rámci sociální služby. Po těžké a vytrvalé práci pracovníka a klienta přejde do programu Na vlastní nohy, jelikož již nepotřebuje tolik pomoci jako dříve. Později již nebude potřebovat pomoc vůbec a bude navštěvovat CDB jen z nostalgických podnětů. Takovýto scénář je ovšem silně idylický, a i když někteří z klientů tímto procesem projdou, existují i takoví klienti, kteří nejsou schopni kvůli různým problémům při osobnostním vývoji postoupit do stádia osamostatnění. Pracovníci jsou ovšem svědky mnoha úspěchů svých klientů. Přestože se nejedná o značný progres, jsou zde patrné kroky kupředu. Programy jsou ovšem sestavené dle nejlepších možností a představují široké rozpětí služeb, které je možné klientům nabídnout.

Jaká jsou pozitiva a negativa programů CDB z pohledu sociálních pracovníků?

Vedle otázky, jaké programy CDB využívají, byla položena také otázka, jaké jsou jejich výhody a nevýhody. Mezi pozitivní aspekty Dne pro dětské domovy patří možnost šířit informace o CDB, jejich službách a poslání. Dále se mladí lidé dostanou mimo své prostředí a užijí si chvíle zábavy doplněné o zajímavé informace a mnohdy také mají možnost získat zajímavé ceny. Určitou nevýhodou zde ovšem je, že se pracovníci nemohou soustředit na mladé lidi individuálně, jelikož jich každoročně přijíždí veliké množství. Jedná se pouze o vytvoření dne spojeného s dobrou náladou a novými informacemi, k přímé práci s jednotlivci nedochází z důvodu nedostatku prostoru.

Co se týče programu Kurzy příprava na život, je zde vidět mnoho pozitiv. Jedním z nich je opětovná návštěva kurzů, díky kterým mají klienti možnost opustit na víkend stereotypní život a zažít bezstarostné chvíle mezi vrstevníky. Dále je zde kladně vnímán přísun nových informací, které jsou svým obsahem široké, zahrnují například finanční gramotnost, Dům na půli cesty, časté je i poznávání vlastní osobnosti. Škála možností je značně rozmanitá, do kurzů z důvodu výuky docházejí dokonce mnozí odborníci, aby zde přednášeli. Do kurzů vždy dochází dobrovolník, který představuje prostředníka mezi lektory a účastníky kurzů. Jedná se o jejich vrstevníka, který se snaží motivovat účastníky k činnosti a také s nimi komunikovat. Dobrovolník také často může představovat vzor pro ostatní klienty CDB účastníci se kurzů. Velikou výhodou je provázanost kurzů spolu s dalším programem - Sociální službou, jelikož ještě v době konání kurzů se mohou pracovník a klient dohodnout na následovné spolupráci v rámci jiného programu. Jako nevýhodu tohoto programu je možné

považovat skupinovou práci, i když to lze vnímat i jako silnou výhodu, jelikož se zde mnohdy objevuje terapeutický prvek pro účastníky. Avšak ne každý z účastníků je schopen hovořit o osobních tématech před skupinou nebo je zde možnost, že tato zkušenost člověka odradí od následující spolupráce.

Program Sociální služba Sociální rehabilitace Doprovázení má velké pozitivum v brzkém počátku spolupráce s klienty. Mnohdy se jedná o začátek spolupráce v rámci kurzů, kdy je klient stále v zařízení nebo u pěstounů a je možné s ním postupně pracovat na životě na vlastních nohou. Zde je také nutné zmínit tzv. celoorganizační výhodu, kterou je znalost celého personálu CDB. Klient, který přijde na konzultaci, nemá problém hovořit s ostatními, jelikož je osobně zná. S tím je ovšem spojená i určitá nevýhoda, které se bohužel nedá nijak předejít, tedy určitá vázanost na svého doprovázejícího. Ne snad ve smyslu závislosti na doprovázejícím, neboť k tomu takřka nedochází, nýbrž ve smyslu navázání přátelského pouta s pracovníkem, kterému sděluje své pocity, sny a problémy. Pracovník poté z různých důvodů odchází a klient se stává opuštěným a musí si zvykat na nového doprovázejícího a opětovně s ním upevňovat důvěru. Ovšem tomuto negativu je jen těžké zabránit. Tento dopad je sice mírněn faktem, který byl uveden výše, tedy tím, že se klienti se všemi pracovníky CDB osobně znají, ale ne všem sdělují tolik důvěrné informace jako svému doprovázejícímu.

Program Na vlastních nohou je, dá se říci, finální program před možným ukončením spolupráce. Podle ideálního scénáře je klient natolik schopný žít svůj život samostatně, že jsou pracovníci CDB jen pomocnou „berličkou“ pro případ klientovy krize. U tohoto programu je velká výhoda flexibility. Nevýhoda je obdobná jako u Sociální služby, tedy vázání se na doprovázejícího, i když zde tento dopad změny není vzhledem k frekvenci kontaktu mezi pracovníkem a klientem tak zřejmý. Hlavní nevýhodou programu Na vlastních nohou je nejisté financování. Každoročně si pracovníci nemůžou být jistí, že tento program udrží v činnosti. CDB je nevýdělečné, tudíž je závislé na dotacích a sponzorských darech. Uvedené v tomto ohledu dokládá značnou závislost.

Jak jsou klienti ovlivňováni náboženským základem CDB?

Další otázkou ve výzkumu bylo, zda a případně jak jsou klienti ovlivňováni tím, že je CDB založeno na náboženském základě. Přítomnost víry je patrná již při první návštěvě prostor CDB, a to především z doplňků dekorujících zdi v podobě křížů či portrétů dona Bosca atd. Většina pracovníků je věřících a mnozí klienti jsou také věřícími. Pokud ovšem

přichází klient, který není věřící, víra mu není žádným způsobem vnucována. V průběhu spolupráce jsou sice v kontaktu s předměty s aspekty víry, tak i vírou, ale je pouze na jejich svobodné vůli, zda se budou chtít v rámci konzultací či kurzů účastnit rituálů či jiných akcí spojených s vírou. Vzhledem k tomu, že jsou dva pracovníci Salesiáni (vysvěcení kněží) a někteří z pracovníků věřící, mohou pracovníci v rámci konzultací s klientem nad otázkami víry diskutovat. Dále jsou v rámci kurzů každý den pořádány bohoslužby, kterých se klienti mohou dobrovolně účastnit, a to každý den v průběhu celých kurzů. Na základě výzkumného šetření je tedy možné konstatovat, že CDB žádným způsobem nepodněcuje klienty k obracení se k víře. Snaží se pouze respektovat svobodnou vůli jedince, což je možné považovat za pozitivní dopad.

Objevují se u klientů CDB zkušenosti se sociálně patologickými jevy?

V rámci výzkumu byla na závěr položena otázka, zda se u klientů objevují zkušenosti se sociálně patologickými jevy. Na tuto otázku je poněkud obtížné odpovědět, jelikož je diskutabilní, zda je možné jako zkušenost brát pouze to, že sami byli tím, koho je možné zařadit mezi sociálně patologické aktéry. Klienti CDB mají určitým způsobem mnoho zkušeností se sociálně patologickými jevy, které je možné v minulosti vysledovat téměř u každého z nich. Tím není myšleno, že by se osobně těchto jevů dopouštěli, i když ani to není dle vykonaného výzkumu výjimkou, ale to, že byli svědky těchto jevů ve své rodině či v blízkém okolí. Rodinné anamnézy klientů mnohdy zahrnují syndrom CAN u daného klienta CDB, nadužívání alkoholových nápojů či užívání drog nebo také časté krádeže. Tato minulost je v klientech CDB mnohdy silně zakořeněna a ovlivňuje jejich život přímo i nepřímo. Pracovníci CDB se snaží své klienty vést tak, aby byli schopni se od této minulosti odpoutat. Pracovníci také vyvíjí úsilí, aby si klient uvědomil svou vlastní osobu v celku svých zkušeností a také, aby si uvědomil volbu změnit se pomalým a namáhavým procesem, anebo pokračovat ve své nejisté cestě.

Jako většina výzkumů, tak i tento měl své limity. Hlavní limit je možné vidět u kvalitativního výzkumu, kdy přestože má mnoho pozitivních aspektů, jsou zde i ty negativní. V první řadě je nutné zmínit neschopnost zobecnitelnosti výsledků na obdobné druhy Salesiánských klubů či obecně na práci s mládeží z ústavní a ochranné výchovy a pěstounské péče. Výsledky analýzy získaných dat je možné vztahovat pouze na Centrum Don Bosco.

Další možný limit kvalitativního výzkumu je možné sledovat v působení výzkumníka v rámci zúčastněného pozorování či rozhovorů, kdy svou přítomností mění přirozené prostředí. Pracovníci i klienti se při přítomnosti další neznámé osoby mohou chovat odlišným, nepřirozeným způsobem (bez přítomnosti výzkumníka by například vyvolané situace řešili odlišným způsobem) a až po delší době si na výzkumníka zvyknou a začnou se chovat přirozeněji. Z toho důvodu je žádoucí, aby se kvalitativní výzkumy, kde je alespoň jednou z výzkumných metod zúčastněné pozorování, realizovaly déle. Za možný limitující faktor lze také považovat velikost výzkumného vzorku, kdy by větší vzorek mohl na zkoumanou tematiku poskytnout jiné pohledy, v tomto případě na činnost Centra Don Bosco.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na činnost Salesiánského klubu, z. s. Centrum Don Bosco v Pardubicích. V této práci jsou obsaženy teoretické poznatky, které se vztahují k práci s mládeží z institucionální péče a pěstounské péče. Prvotně je představena osoba dona Bosca spolu s řeholním společenstvím Salesiánů a dále také preventivně výchovný systém, který don Bosco vytvořil při své péči o mladé chlapce. Následně je uveden proces socializace, dále také sociální normy a sociálně patologické jevy spolu s poruchami chování, to vše uzavřené procesem resocializace. Na závěr teoretické části jsou uvedeny poznatky o systému institucionální péče a pěstounské péče České republiky včetně rizik pro děti a mládež. Teoretické poznatky jsou propojeny a obohaceny o data získaná z výzkumného šetření.

Cílem této práce bylo zobrazit způsob práce a metody práce Centra Don Bosco v Pardubicích, které lze považovat za resocializační strategie. Konkrétně se jednalo o programy CDB, tedy Sociální službu, Na vlastních nohách, Kurzy příprava na život a také Dny dětského domova. Tohoto cíle bylo dosaženo pomocí výzkumného šetření, které bylo provedeno na základě kvalitativního přístupu. Konkrétně byla využita triangulace metod, kdy se jednalo o kombinaci zúčastněného pozorování, polostrukturovaného rozhovoru s klienty a pracovníky Centra a obsahové analýzy.

Programy, které jsou nastavené v rámci CDB, na sebe plynule navazují a umožňují klientovi zůstat v rámci svého osobního vývoje u jedné organizace. Tato stabilita klientovi přináší tolik potřebnou jistotu a poskytuje základ v jeho životě. Nedostatky, které byly v práci na konto programů a fungování CDB uvedeny, je jen velice těžké eliminovat či jen minimalizovat. Není ovšem možné najít sociální oblast oproštěnou od všech negativních vlivů. Programy klientovi napomáhají v oblastech, ve kterých je nejistý i díky nesprávně provedené socializaci, kde tedy v rámci působení pracovníků s klienty dochází k resocializaci. Zmíněné oblasti zahrnují komunikační dovednosti, kooperaci v rámci skupiny a s tím spojené pracovní návyky, otázku ubytování, jednání s úřady a řešení vlastní finanční situace.

Na základě výzkumných otázek a realizovaného výzkumu je možné uvést, že se CDB stále hlásí ke svému zakladateli skrze své programy přímé práce s klienty. Je možné konstatovat, že nastavené programy fungují dobře a pracovníci odvádí práci, která ovšem není na první pohled tolik viditelná, jelikož úspěchy a pokroky klientů jsou nepatrné, ale je nutné

zmínit, že zde jsou. Úspěšnost práce je nutné sledovat v dlouhodobém hledisku, kdy je progres již patrný.

Závěrem lze dodat, že tato práce zobrazila pozitiva i některá negativa Salesiánského klubu, z. s. Centra Don Bosco. Mohla by se stát důležitým zdrojem informací o činnosti Salesiánů v České republice. Dále by tato práce mohla být přínosem pro sociální pracovníky pracující s mladými lidmi z ústavní a ochranné výchovy a pěstounské péče. V neposlední řadě by tato práce mohla být zdrojem informací pro potenciaální klienty Centra Don Bosco.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

I. Tištěné zdroje

BOWLBY, J. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 399 s. ISBN 978-80-262-0076-5.

BOSCO, T. *Don Bosco*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, 440 s. ISBN 80-7178-967-4.

BOSCO, Teresio a Carlo NANNI. *Dej mi duše: salesiánská tradice*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 222 s. ISBN 80-7192-882-8.

BOSCO, D. *Můj život pro mladé: vzpomínky zakladatele salesiánů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 232 s. ISBN 978-807367-247-8.

DŘÍMAL, L. *Preventivní systém Dona Boska*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3888-7.

FISCHER, S., a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 232 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010, 261 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-185-0.

GJURIČOVÁ, Jitka. Analýza efektivity fungování systému péče o ohrožené děti vyplývající z průzkumu osudu dětí, které v letech 1995–2004 opustily institucionální péči. In: CHMELAŘ, Tomáš a kol. *Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22. a 23. 5. 2008. Praha: o.s. Člověk hledá člověka, 2008, s. 15-22. ISBN 978-80-254-2683-8.

HAVLÍK, T. a J. KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, 176 s. ISBN 978-80-262-0042-0.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2. vyd. Praha: Grada, 2007, 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

JÁNSKÝ, P. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovné péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. 1. vyd. Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 292 s. ISBN 978-80-7435-534-9.

JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004, 480 s. ISBN 80-7312-038-0.

JEDLIČKA, R. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.

JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: IMS, 2012, 108 s. ISBN 978-80-87182-24-6.

KALEJA, M. *Základy etopedie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013, 74 s. ISBN 978-80-7464-271-5.

KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 117 s. ISBN 978-80-262-0126-7.

KLÍMA, P. Pedagogika mimo zdi institucí. In JEDLIČKA, R. et al.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, str. ISBN 80-7312-038-0.

KONOPCZYŃSKI, Marek. *Kryzysresocjalizacyjczy(li) Sukces działańpozornych: refleksjewokółpolskiejrzeczywistościresocjalizacyjnej*. Warszawa: PedagogiumWyższaSzkoła Nauk Społecznych, 2013. ISBN 978-836-2902-101.

KONOPCZYŃSKI, Marek. *Twórczaresocjalizacja: Zaryskonceptjirozwijaniapotencjałów*. PEDAGOGIUM WyższaSzkoła Nauk Społecznych w Warszawie, 2014(7). ISSN 2392-2656.

KULÍSEK, P. Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment). *Československá psychologie*. 2000, roč. 45, č. 5, 404- 423.

LABÁTH, V. *Rezidenciálna starostivosť*. 1. vyd. Bratislava: Občianske združenie SOCIÁLNA PRÁCA., 2004, 143 s. ISBN 80-89185-03-7.

MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1 vyd. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 1.vyd. Bratislava: Don Bosco, 2005, 168 s. ISBN 80-8074-022-4.

MÜHLPACHR, P. *Vývoj ústavní péče: filosoficko-historický pohled*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 49 s. ISBN 80-210-2512-3.

MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.

MÜHLPACHR, P. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, 251 s.

NEKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academie, 1996, 201 s. ISBN 80-200-0592-7.

NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislosti*, 2. rozšířené vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7178-831-7.

ONDRÁČEK, P. *Františku, přestaň už konečně zlobit, nebo...*, 1. vyd. Praha: ISV, 2003, 170 s. ISBN 80-86642-18-6.

OUDOVÁ, D. *Sociální psychologie: textová studijní opora*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2014, 84 s. ISBN 978-80-213-2457-2.

PRŮCHA, J., J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 217 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

ROBERTSON, S. *YouthClubs, Association, Participation, Friendship and Fun!* Dorset: Russell House Publ., 2005, 156 s. ISBN 1-903855-38-1.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠTÁBLOVÁ, R. a kol. *Návykové látky a kriminalita*. Praha: Policejní akademie ČR, 1994.

ŠVARŤÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-414-4.

VAVRDA, V. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 223 s. ISBN 80-710-6672-9.

VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: WoltersKluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.

VITÁSKOVÁ, K. *Etopedie: vybrané okruhy etopedické problematiky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005, 70 s. ISBN 80-7368-123-4.

VOJTOVÁ, V., K. ČERVENKA et al. *Edukační potřeby dětí v riziku a s poruchami chování*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6134-7.

II. Internetové zdroje

LUMOS. *Péče o ohrožené děti v České republice*. [online]. © 2013. [cit. 2017-22-11]. Dostupné z: <http://czech.wearelumos.org/sites/default/files/material-seminar11-11>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2006*. [online]. © 2017 [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7314/Sum_V20_2006.xls

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2009*. [online]. © 2017 [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/9277/Sum_V20-2009_CR.xls

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2012*. [online]. © 2017 [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/15310/V20_2012_v2.xls

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2013*. [online]. © 2017 [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17557/Sum_V20_2013.xls

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2014*. [online]. © 2017 [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/20966/Sum_V20_2014.xls

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2015*. [online]. © 2017 [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/25789/SUM_-_Ceska_republika.xls

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2016*. [online]. © 2017 [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/30184/Rocni_vykaz_o_vykonu_socialne_pravni_ochrany_deti_za_rok_2016.xls

SALESIÁNI DONA BOSCA. *Salesiáni u nás* [online]. © 2017 [cit. 2017-22-11]. Dostupné z: <http://www.sdb.cz/kdo-jsme/salesiani-u-nas/>

SKM CENTRUM DON BOSCO. *Dny pro dětské domovy* [online]. © 2017 [cit. 2017-22-11]. Dostupné z: <http://www.dozivota.cz/programy/dny-pro-detske-domovy-0>

SKM CENTRUM DON BOSCO. *Kurzy přípravy na život* [online]. © 2017 [cit. 2017-22-11]. Dostupné z: <http://www.dozivota.cz/programy/kurzy-pripravy-na-zivot>

SKM CENTRUM DON BOSCO. *Program Na vlastních nohou* [online]. © 2017 [cit. 2017-22-11]. Dostupné z: <http://www.dozivota.cz/programy/na-vlastnich-nohou>

SKM CENTRUM DON BOSCO. *Sociální služba Sociální rehabilitace Doprovázení* [online]. © 2017 [cit. 2017-18-11]. Dostupné z: <http://www.dozivota.cz/programy/doprovazeni-soc-sluzba>

SKM CENTRUM DON BOSCO. *Výroční zpráva*. [online]. © 2016. [cit. 2017–18-11]. Dostupné z: http://www.dozivota.cz/sites/dozivota.cz/files/vyrocní_zprava_2016.pdf

SKM CENTRUM DON BOSCO. *Zelená linka* [online]. Pardubice: CMS Drupal, © 2017 [cit. 2017-3-12]. Dostupné z: <http://www.dozivota.cz/programy/zelena-linka>

SOCIÁLNÍ REVUE. *Pobyt dětí v ústavu stojí dvakrát víc než život u pěstounů*. [online]. 6.1.2016. [cit. 2017-24-10]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/pobyt-deti-v-ustavu-stoji-dvakrat-vic-nez-zivot-u-pestounu>

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. *Náhradní rodinná péče* [online]. © 2017 [cit. 2017-22-11]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/typy-nrp/>

III. Právní předpisy

Zákon č. 333/2012 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 218/2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník

Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

IV. Akademická práce

UCHYTILOVÁ, J. *Dětské domovy s důrazem na výchovné metody a koncept „voice“*. Pardubice, 2016. Bakalářská práce, Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra sociálních věd. Vedoucí práce PhDr. Hana Synková, Ph.D.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - otázky rozhovoru s klienty CDB

Příloha B - otázky rozhovoru s pracovníky CDB

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 –Počet dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou nebo s nařízenou náhradí rodinnou péčí **Chyba! Záložka není definována.**

Tabulka 2 – Počet dětí v institucionální péče vs. pěstounská péče **Chyba! Záložka není definována.**

Tabulka 3 – Kódované rozhovory se sociálními pracovníky CDB 66

Tabulka 4 – Kódované rozhovory s klienty CDB 75

Příloha A - Otázky rozhovoru s klienty CDB

1. Kolik je vám let (u klientů v CDB je veliký věkový rozdíl)?
2. Kde v současnosti žijete?
3. Jaké máte vzdělání?
4. Jak jste se prvotně o CDB dozvěděl/a?
5. Jak dlouho jste klientem CDB?
6. Zúčastnil/a jste se některých akcí pořádaných CDB (Den pro dětské domovy, kurzy, zájezd Itálie atd.)?
7. Do jakého programu jste zařazen/a? (4)
8. Jak se v CDB cítíte - jste zde rád/a, jdete do CDB rádi, jste při vstupu do CDB nervózní, nemáte to zde rádi a chodíte do CDB z donucení?
9. Vyrůstal/a jste v rodině (biologické/náhradní) nebo jste vyrůstal/a v zařízeních pro ústavní péči?
10. Jak dlouho jste v ústavní péči zůstal/a?
11. Máte na tuto dobu hezké vzpomínky? – ANO – Proč?, NE – Proč?
12. Zůstáváte s danou institucí (ústavní výchovy) nějak v kontaktu? – Jak?
13. Co jste dělal/a po ukončení ústavní péče/ náhradní rodinné péče?
14. Myslíte si, že vás život mimo vaši biologickou rodinu nějak ovlivnil (život v ústavní péči)?
15. Jak podle tebe vypadá rodina – z koho se skládá?
16. Chceš mít jednu vlastní rodinu?
17. Stalo se ti někdy, že se k tobě Tvá rodina otočila zády, nebo Tě rodina zklamala?
18. Přišel/a jste do CDB dobrovolně nebo vám byl kontakt s pracovníky CDB zprostředkován?
19. Svěřujete se svými problémy pracovníkovi CDB?
20. Jak probíhá konzultace s klientem?
21. Co očekáváte od CDB?
22. Víte, kdo to byl don Bosco?
23. Myslíte si, že je CDB pro Vás přínosné?
24. Využíváte například potravinovou banku CDB?
25. Jak byste popsal/a CDB?
26. Využíváte zelenou linku?
27. Využíváte možnost vypůjčení kola od CDB?

28. Máte v CDB kamarády či známé?
29. Jaký máte pocit z toho, že je CDB založeno na salesiánských (křesťanských) hodnotách – Jste věřící?; Vnímáte, že by vám byla nějakým způsobem víra nucena?
30. Jaký máte vztah s pracovníky CDB?
31. Byl/a jste někdy trestaný?
32. Jak si představujete svou budoucnost – figuruje tam stále spolupráce s CDB?
33. Žil/a jste někdy na ulici?
34. Zkusil/a jste někdy některé omamné látky (alkohol, cigarety, marihuana, LSD, atd.) –
Proč?

Příloha B - Otázky rozhovoru s pracovníky CDB

1. Jak dlouho pracujete v CDB?
2. Proč jste se rozhodl/a pro práci s touto cílovou skupinou?
3. V jakém programu působíte?
4. Jak hodnotíte program, ve kterém se nacházíte?
5. Kolik máte klientů v CDB, kolik klientů máte na osobu?
6. V jakém časovém intervalu se konají konzultace s klienty?
7. Kdo je pro Vás don Bosco?
8. Mluvíte s klienty o víře v Boha?
9. Máte absolvovaný psychoterapeutický výcvik?
10. Jak dlouho konzultace probíhají?
11. Co v konzultacích s klienty řešíte?
12. Při práci s klientem spolupracujete s rodinou či pracovníky ústavní péče, ve které se klient nachází?
13. Co pro Vás CDB představuje?
14. Jakým způsobem přistupujete ke svým klientům (tykáte si?, jste spíše kamarádští, jste spíše přísní?)
15. Měl/a jste někdy klienta, se kterým jste si opravdu nevěděl/a rady?
16. Jak určujete, komu dáte číslo na Zelenou linku, Potravinovou banku či vypůjčení kola?
17. Máte pocit, že je práce s klienty úspěšná?
18. Máte zpětnou vazbu od klientů?
19. Zůstáváte s klienty po ukončení spolupráce v kontaktu?